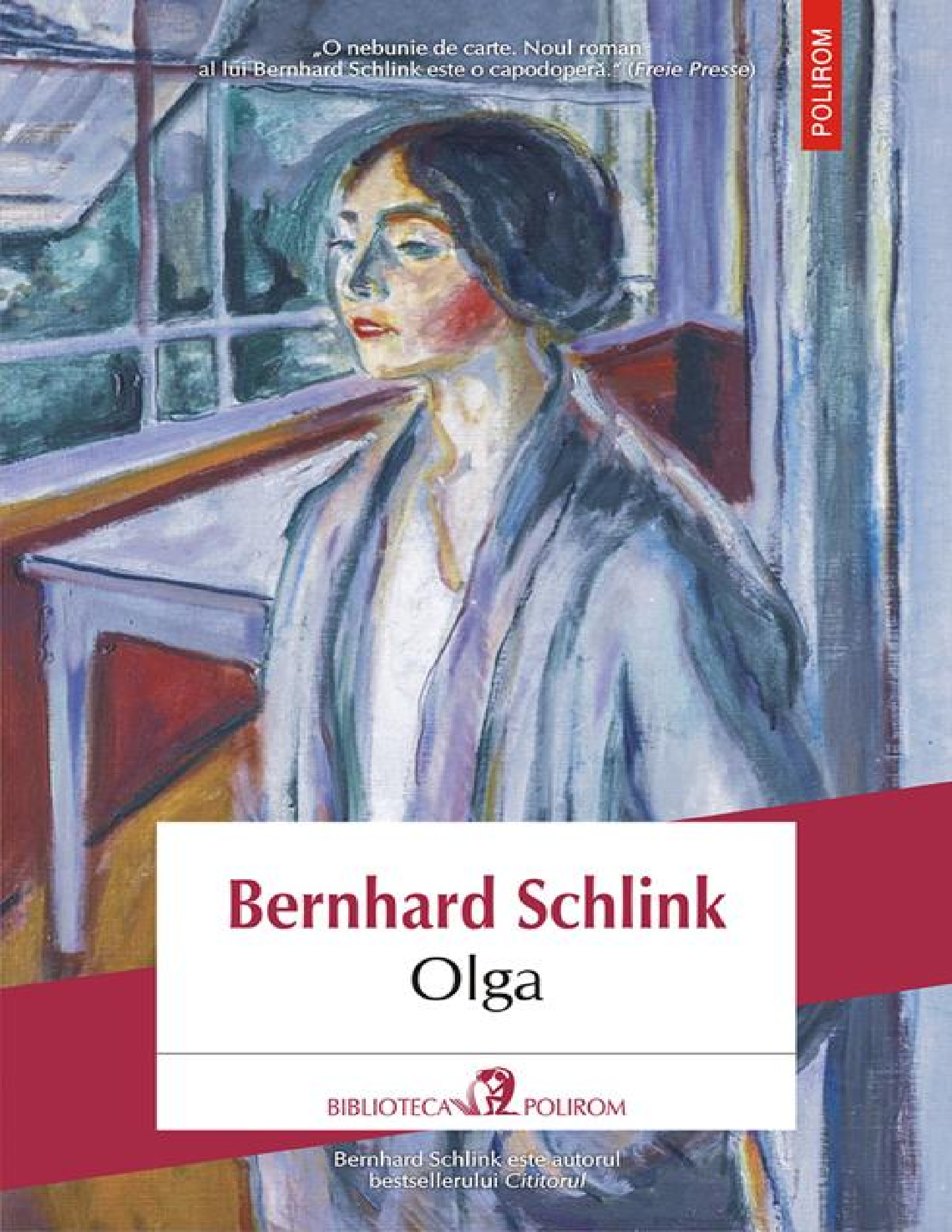

Bernhard Schlink

Olga

BIBLIOTECA POLIROM

Bernhard Schlink este autorul
bestsellerului *Cititorul*

Table of Contents

Partea întîi
- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8
- 9
- 10
- 11
- 12
- 13
- 14
- 15
- 16
- 17
- 18
- 19
- 20
- 21
- 22
- 23
- 24
- 25

Partea a doua
- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7

8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
Partea a treia

Bernhard Schlink

Olga

Traducere din limba germană şi note
de Mariana Bărbulescu

POLIROM
2019

Bernhard Schlink, *Olga*
Copyright © 2018 by Diogenes Verlag AG Zürich
All rights reserved
Poemul de la pagina 71 este preluat din Herbert Schröder-Stranz,
Süd-West. Kriegs – und Jagdfahrten, Berlin 1910/1911, p. 111.
© 2019 by Editura POLIROM, pentru traducerea în limba română
www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;
sector 4, 040031, O.P. 53
ISBN ePub: 978-973-46-7784-9
ISBN PDF: 978-973-46-7785-6
ISBN print: 978-973-46-7763-4
Coperta: Radu Răileanu
Pe copertă: Edvard Munch (1863-1944), *Femeie pe verandă*, 1924
Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright şi este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislaţiei cu privire la protecţia proprietăţii intelectuale şi se pedepsesc penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura eco - un supererou al lumii moderne!
Versiune digitală realizată în colaborare cu Libris.ro

Scriitorul german BERNHARD SCHLINK s-a născut în 1944 la Bielefeld. A studiat ştiinţele juridice şi din 1992 a fost profesor la Universitatea Humboldt din Berlin. Din 2006 a hotărît să se dedice în întregime scrisului. A debutat ca autor de ficţiune cu romanul *Dreptatea lui Selb* (1987), primul volum dintr-o trilogie poliţistă care s-a bucurat de un mare succes la public şi care cuprinde de asemenea volumele *Înşelăciunea lui Selb* (1992) şi *Crima lui Selb* (2001; Polirom, 2005). Afirmarea internaţională o datorează însă romanului *Cititorul* (1995; Polirom, 2002, 2009, 2011, 2018), tradus în peste patruzeci de limbi, distins cu numeroase premii şi ecranizat în 2008. La Editura Polirom au mai apărut romanele *Întoarcerea acasă* (2007), *Weekendul* (2010), *Femeia de pe scări* (2015) şi volumele de proză *Minciuni de vară* (2011) şi *Evadări din iubire* (2003, 2014).

Partea întîi

1

— Nu face necazuri, cel mai mult îi place să stea și să privească.

La început, vecina la care mama și-a lăsat fiica n-a vrut să creadă. Dar așa era. Fetița de un an stătea în bucătărie și se uita la toate, pe rînd: masa cu cele patru scaune, bufetul, plita cu tigăi și polonice, spălătorul de vase care era totodată și lavabou, cu o oglindă deasupra, fereastra, perdelele și, la urmă, lampa care atîrna din tavan. Apoi a făcut cîțiva pași, s-a oprit în cadrul ușii deschise spre dormitor și a privit și acolo totul: patul, noptiera, dulapul, comoda, fereastra, perdelele și, la urmă, iarăși lampa. Se uita cu interes, chiar dacă locuința vecinei nu era împărțită altfel decît cea a părinților ei și nici nu era mobilată foarte diferit. Cînd a socotit că fetița aceea tăcută a văzut tot ce era de văzut în locuința cu două încăperi – closetul era pe casa scărilor –, vecina a ajutat-o să se suie pe un scaun, la fereastră.

Cartierul era unul sărac și după fiecare clădire înaltă urma o curte strîmtă, apoi iarăși o clădire. Strada îngustă era înțesată cu oamenii numeroși din casele acelea numeroase, cu tramvaie şi căruțe din care se vindeau cartofi și legume și fructe, cu bărbați și femei care vindeau mărunțișuri, țigări și chibrituri din niște cutii legate la gît, cu băieți care vindeau ziare și femei care se vindeau. La colțuri stăteau bărbați care așteptau un prilej, un prilej oarecare. La fiecare zece minute, doi cai trăgeau un vagon pe șine și fetița bătea din palme.

Chiar și cînd a mai crescut, fetița voia să stea și să privească. Nu că nu s-ar fi descurcat cu mersul: pășea sprinten și sigur. Voia să observe și să înțeleagă ce se întîmplă în jurul ei. Părinții ei nu prea vorbeau unul cu altul și nici cu ea. Dacă fetița știa

niște cuvinte și avea unele cunoștințe, asta i se datora vecinei. Ea vorbea mult și o făcea cu plăcere, nu mai putea să muncească după o căzătură și adesea îi ținea locul mamei. Cînd ieșea din casă împreună cu fetița, nu putea să meargă decît foarte încet și mereu era nevoită să se oprească. Însă vorbea despre tot ce era de văzut, explica, comenta și sfătuia, fetița nu se mai sătura să o asculte, iar mersul lent și numeroasele opriri îi erau pe plac.

Vecina era de părere că fetița ar trebui să se joace mai mult cu alți copii. Dar în curțile și în gangurile întunecoase jocurile erau destul de brutale, cine voia să se impună trebuia să lupte și cine nu lupta era hărțuit. Jocurile copiilor erau mai curînd o pregătire a luptei pentru existență decît o distracție. Fetița nu era sperioasă și nici firavă. Nu-i plăceau jocurile.

A învățat să citească și să scrie încă înainte să meargă la școală. La început vecina n-a vrut s-o învețe, ca să nu se plictisească la școală. Dar apoi a făcut-o totuși și fetița a citit ce a găsit la ea, *Basmele fraților Grimm*, *150 de istorioare cu tîlc* de Hoffmann, *Pățaniile păpușii Wunderhold* și *Struwwelpeter.* Citea mult timp, stînd în picioare, sprijinită de bufet sau de pervazul ferestrei.

Și dacă n-ar fi știut încă să citească și să scrie, fetița tot s-ar fi plictisit la școală. Celor patruzeci de eleve învățătorul le băga în cap literă cu literă, folosind bastonul, iar rostirea și repetarea, scrierea după dictare și copierea erau serbede. Însă fetița învăța cu rîvnă să socotească, ca să-l poată controla pe negustor la cumpărături, cînta cu plăcere, iar la lecțiile de cunoaștere a patriei învățătorul făcea excursii cu clasa și fetița a învățat cum arată orașul Breslau și împrejurimile lui.

2

A descoperit că era crescută în sărăcie. Dacă școala, o construcție nouă, din cărămidă roșie, cu pervazuri și stîlpi din gresie galbenă, era mai frumoasă decît celelalte construcții din cartier nu însemna neapărat că restul caselor erau mizere. Școala era școala. Dar cînd a văzut impunătoarele case de raport de pe bulevarde, vilele cu grădini, splendidele clădiri publice, piețele și parcurile generoase, și a respirat mai în voie pe maluri și poduri, fetița a înțeles că în cartierul ei trăiau oamenii săraci și că ea era unul dintre ei.

Tatăl ei era docher și, cînd nu avea de lucru în port, rămînea acasă. Mama ei era spălătoreasă, lua rufe de la lumea mai înstărită, le aducea acasă într-o legătoare purtată pe cap și le ducea iarăși înapoi, tot pe cap, spălate, călcate și învelite într-un cearșaf. Avea de lucru toată ziua, dar nu cîștiga mult din munca asta.

Cînd, tot încărcînd și descărcînd cărbune, n-a mai apucat să doarmă și să-și scoată hainele zile întregi, tatăl s-a îmbolnăvit. Dureri de cap, amețeli, febră – mama îi răcorea fruntea și pulpele cu cîrpe ude. Cînd s-a speriat de erupția roșiatică de pe burta și umerii lui și a adus medicul, avea și ea amețeli și febră, iar medicul i-a diagnosticat cu tifos exantematic și a cerut să fie duși amîndoi la spital. Momentul despărțirii de fetiță a fost scurt.

Nu și-a mai văzut niciodată părinții. Nu trebuia să se molipsească și n-avea voie să-i viziteze la spital. De la vecină, care o luase la ea, auzea mereu că părinții ei se vor face iarăși bine, pînă cînd tatăl a murit după o săptămînă, iar mama, după zece zile. I-ar fi plăcut să rămînă la vecină și vecinei i-ar fi

plăcut s-o țină. Dar bunica din partea tatălui a hotărît să ia fata la ea, în Pomerania.

Încă din zilele cînd bunica s-a ocupat de înmormîntare, a lichidat gospodăria și a retras fata de la școală, lucrurile n-au mers bine între ele două. Bunica nu fusese de acord cu căsătoria fiului ei. Punea mare preț pe germanitatea sa și nu și-a dorit ca fiul ei să o ia pe Olga, chiar dacă aceasta vorbea fluent germana. Nu aprobase nici faptul că părinții fetei o numiseră după mama ei. Odată ajunsă în grija sa, fata trebuia să primească un nume german în locul celui slav.

Însă Olga n-a îngăduit să i se ia numele. Cînd bunica a încercat să-i explice dezavantajele unui nume slav și avantajele unuia german, Olga a privit-o nedumerită. Cînd bunica i-a propus numele germane pe care le găsea potrivite, de la Edeltraud la Hildegard, a refuzat să accepte vreunul. Cînd bunica a declarat că gata, nu se mai poate, de-acum numele ei era Helga, adică aproape ca Olga, și-a încrucișat brațele pe piept, n-a mai vorbit și n-a reacționat cînd i se spunea Helga. Așa s-au desfășurat lucrurile în timpul călătoriei de la Breslau în Pomerania și în primele zile după sosire. Apoi bunica a cedat. Însă de atunci încolo Olga a rămas pentru ea o fată îndărătnică, neascultătoare și nerecunoscătoare.

Totul era străin pentru Olga: după orașul mare, satul mic și spațiul acela întins, după școala de fete cu multe clase, școala cu băieții și fetele într-o singură încăpere, după Silezia plină de viață, Pomerania cea potolită, după vecina iubitoare, bunica neprietenoasă, după libertatea de a citi, munca la cîmp și în grădină. S-a supus, cum fac de timpuriu copiii săraci. Dar ea voia mai mult decît ceilalți copii, voia să învețe mai mult, să știe mai mult, să fie în stare de mai mult. Bunica ei n-avea cărți și nici pian, iar Olga nu l-a lăsat în pace pe învățător pînă cînd nu i-a împrumutat cărți din biblioteca lui și nici pe organist pînă cînd nu i-a explicat cum funcționează orga și nu i-a dat voie să exerseze la ea. La cursurile pentru confirmare, cînd preotul a pomenit cu dispreț cartea despre viața lui Isus a lui David Friedrich Strauß, l-a convins să i-o împrumute.

Era singură. Copiii din sat se jucau mai puțin decît cei din oraș, trebuiau să muncească. Dacă se jucau, nu o făceau mai

puțin brutal, iar Olga a fost îndeajuns de abilă ca să se impună. Însă în realitate nu se potrivea cu ei. Tînjea după alții, tot din cei ce nu se potriveau acolo. Pînă cînd a găsit unul. Și el era altfel. De la început.

3

Nici nu stătea încă bine pe picioare, că a și vrut să meargă. Fiindcă i se părea că nu ar fi îndeajuns de repede să facă un pas după altul, ridica piciorul încă înainte să-l fi pus jos pe celălalt și-atunci cădea. Se ridica, făcea un pas, încă unul, iarăși i se părea că merge prea încet, încerca încă o dată să ridice piciorul înainte să-l fi pus jos pe celălalt și cădea din nou. Ridicat, căzut, ridicat – el continua fără astîmpăr, neobosit. Nu vrea să meargă, vrea să alerge, își zicea mama lui, care îl privea și clătina din cap.

După ce a învățat că un picior are voie să se desprindă de pămînt abia cînd celălalt l-a atins, lui tot nu i-a plăcut să meargă. Umbla repede, cu pași mici și sprinteni, iar cînd îi puneau hamul și îl duceau în lesă, cum era moda pe atunci, părinții se amuzau, fiindcă băiețașul tropăia ca un ponei mic. Totodată, erau și puțin stînjeniți: ceilalți copii mergeau mai bine în ham.

La trei ani alerga. Alerga prin casa spațioasă, cu trei etaje și două poduri, pe coridoarele lungi, în sus și-n jos pe scări, prin camerele care dădeau dintr-una într-alta, trecea de pe terasă în parc și o lua spre cîmpii și pădure. Cînd a început școala, alerga pînă la școală. Nu că ar fi întîrziat cu trezitul sau că s-ar fi lungit cu spălatul pe dinți și altminteri ar fi ajuns prea tîrziu. Pur și simplu prefera să alerge în loc să meargă.

La început și ceilalți copii alergau laolaltă cu el. Tatăl lui era cel mai bogat om din sat, le dădea leafă și hrană multor familii pe moșia lui, potolea conflicte, se ocupa de biserică și școală și avea grijă ca bărbații să voteze cum trebuie. Asta îi făcea pe ceilalți copii să îl admire pe fiu și să se străduiască să-l imite, pînă cînd respectul pe care i-l arăta învățătorul și purtările lui

deosebite, felul de-a vorbi și de a se îmbrăca l-au înstrăinat de ceilalți. Poate că le-ar fi plăcut să fie în suita lui dacă lui i-ar fi plăcut să le fie conducător. Dar asta nu-l interesa – nu din îngîmfare, ci din îndărătnicie. Ceilalți își jucau jocurile lor, el și le juca pe ale lui. N-avea nevoie de ceilalți. Mai ales la alergat nu avea nevoie de ei.

La șapte ani părinții i-au dăruit un cîine. Fiindcă admirau Anglia și o venerau pe Victoria, văduva împăratului Friedrich, i-au ales un *border collie*, un cîine de pază englezesc care să-l însoțească și să-l apere pe fiul alergător. Și asta și făcea, luînd-o mereu înainte, privind deseori în urmă și intuind bine încotro voia s-o apuce fiul.

Alergau pe șleauri, prin cîmpie și peste răzoare, pe drumuri forestiere și prin zone defrișate, luînd-o adesea de-a dreptul peste cîmp, spre mijlocul pădurii. Fiul iubea cîmpia deschisă și pădurea rară, dar cînd creștea grîul, alerga prin lanul de spice, pe care voia să le simtă pe brațe și pe picioarele goale, și alerga prin desiș, care îl zgîria și-i agăța părul, ca să se poată smulge atunci cînd acesta voia să-l țină în loc. Cînd castorii și-au construit un zăgaz și au stăvilit pîrîul, făcînd din el o baltă, el a alergat prin baltă. Nimic n-avea voie să-l oprească, nimic.

Știa cînd intra trenul în gară și cînd o părăsea, alerga pînă la gară, pornea odată cu trenul și fugea pe lîngă el pînă îl depășea și ultimul vagon. Cu cît creștea, cu atît reușea să țină pasul cu trenul mai mult timp. Dar nu asta conta pentru el. Trenul îl ducea pînă în punctul în care inima nu putea să-i bată mai tare și nici respirația să-i fie mai rapidă. Putea ajunge și singur în punctul acela, însă i se părea că e mai frumos să însoțească trenul.

Își auzea gîfîitul respirației și își simțea bătăile inimii. Își auzea picioarele izbind pămîntul regulat, sigur, ușor, și în fiecare izbitură era cuprinsă deja ridicarea tălpii, iar în fiecare ridicare a tălpii, o plutire. Uneori i se părea ca zboară.

4

Părinții îl botezaseră Herbert, fiindcă tatăl lui fusese soldat cu trup și suflet, primise Crucea de Fier după bătălia de la Gravelotte și-și dorise ca fiul lui să fie un Herbert, un războinic strălucit.[1] I-a explicat fiului însemnătatea numelui său și Herbert era mîndru de el.

Era mîndru și de Germania, de tînărul imperiu, de tînărul împărat, de tatăl și mama lui, de sora lui și de moșia familiei, de proprietatea considerabilă, de casa impunătoare. Numai asimetria fațadei îl necăjea. La intrare ușa era plasată mai la dreapta și avea trei ferestre în stînga și una în dreapta ei, dedesubtul celor cinci ferestre poziționate simetric la etajul de deasupra, sub acoperiș. Nimeni nu avea vreo explicație pentru această tulburare a armoniei: casa era mai veche de două sute de ani și se afla în proprietatea familiei abia de o generație.

Cînd cumpărase moșia de la un nobil scăpătat, bunicul sperase că într-o bună zi va fi înnobilat sau, dacă nu el, atunci măcar tatăl, eroul de la Gravelotte. Și tatăl sperase să adauge un titlu nobiliar moșiei feudale și Crucii de Fier. Dar a rămas cu numele de Schröder, căruia mai tîrziu Herbert i-a adăugat, cu o cratimă, numele moșiei, pentru că nu voia să fie un Schröder printre mulți alții.

În ciuda viselor lor de mărire, bunicul și tatăl erau niște oameni socotiți și vrednici. Au pus moșia pe picioare, au construit o fabrică de zahăr și o distilerie și aveau destui bani ca să facă speculații cu acțiuni. Familiei nu-i lipsea nimic, iar copiilor, Herbert și Viktoria, li se îndeplinea orice dorință dacă era rațională – nu să lipsească de la școală ori biserică, ci să facă o călătorie la Berlin, nu să citească romane, ci cărți de istorie a patriei, nu să aibă un tren de jucărie englezesc, cu

locomotivă cu aburi, ci o barcă și o pușcă. După ce vreme de patru ani au mers la școală laolaltă cu copiii din sat, cei doi frați au început să facă școala acasă: aveau un profesor de matematică și științele naturii și o profesoară de educație umanistă și limbi străine. Herbert învăța să cînte la vioară, iar Viktoria, la pian – și avea și ore de canto. În plus, Herbert ajuta pe moșie, ca să știe mai tîrziu la ce să se aștepte de la argați și de la slujnice.

Cînd lui Herbert i-a venit rîndul să fie pregătit pentru confirmare, Viktoria l-a însoțit, deși era cu un an mai tînără decît el și, oricum, încă prea mică. Părinții doreau să-i lase pe frați să meargă împreună cu copiii din sat la pregătirea pentru confirmare, ca și la școala primară, dar să n-o expună pe Viktoria grosolăniei acestora în lipsa protecției fratelui ei mai mare. Nu că Viktoriei i-ar fi fost frică de ceilalți copii. Cei doi frați aveau acea neînfricare trufașă a celor care n-au de înfruntat nici o suferință în viață și nici n-au motive să se teamă de așa ceva. Însă Viktoriei n-avea cum să-i strice să învețe grația femeii slabe, iar lui Herbert, să-și exerseze cavalerismul bărbatului puternic. Amîndurora le-au plăcut rolurile lor. Uneori Herbert încerca să-i provoace pe ceilalți copii să se poarte grosolan, ca s-o poată apăra pe Viktoria. Dar ceilalți copii nu se lăsau provocați. Nu voiau să aibă de-a face cu cei doi.

Cu excepția Olgăi. Lui Herbert și Viktoriei curiozitatea și admirația cu care Olga se interesa de lumea lor li se părea irezistibilă. Faptul că s-au împrietenit atît de repede cu ea arăta cît de singuri fuseseră, chiar dacă nu o știuseră.

1. Nume rezultat din alăturarea cuvintelor *heri* (armată, războinic) și *beraht* (strălucit, vestit) din germana veche.

5

O fotografie îi arată pe cei trei în grădină. Viktoria e așezată într-un leagăn, poartă o rochie înfoiată și o pălărioară cu bor și cu flori, ține o umbrelă de soare deschisă, încrucișează picioarele și are capul aplecat într-o parte. În stînga ei se sprijină de leagăn Herbert, cu pantaloni scurți și cămașă albă, iar în dreapta, Olga, într-o rochie de culoare închisă, cu guler alb. Cei doi se privesc ca și cum s-ar fi înțeles să împingă leagănul în același timp. Toți trei au un aer serios și plin de rîvnă. Înfățișează ei o scenă dintr-o carte? Herbert și Olga sînt la dispoziția Viktoriei? Fiindcă e mai mică? Fiindcă știe cum să-i domine pe fratele ei mai mare și pe prietena ei mai mare? Indiferent ce vor, toți trei vor acel lucru cu multă ardoare.

Cei trei copii arată de parcă ar avea optsprezece ani, deși pe verso scrie că fotografia a fost făcută cu o zi înainte de confirmare. Amîndouă fetele sînt blonde, buclele desfăcute ale Viktoriei izvorăsc de sub pălărioară, părul neted al Olgăi e strîns la ceafă într-un coc. Gura Viktoriei are ceva îmbufnat, ceva ce arată că poate deveni arțăgoasă cînd nu e împăcată cu lumea. Pe lîngă o bărbie fermă, Olga are pomeți proeminenți, o frunte lată și înaltă, un chip plin de vigoare, care bucură privirea cu cît zăbovește mai mult asupra lui. Amîndouă au un aer grav, par gata de măritiș, gata să aibă copii și să țină o casă. Sînt niște tinere femei. Herbert își dorește să fie un bărbat tînăr, dar e încă doar un puști scund, îndesat și vînjos, care își umflă pieptul, își înalță capul și totuși nu le întrece în înălțime pe cele două fete – și nici nu le va întrece vreodată.

Lui Herbert îi place să pozeze și în fotografiile de mai tîrziu. Îl imită pe tînărul împărat. Viktoria se rotunjește curînd. Mîncarea o împacă cu lumea, pernuțele de grăsime îi șterg

aerul arțăgos și îi adaugă un farmec copilăresc-senzual. Pentru o lungă perioadă alte fotografii de-ale Olgăi nu se mai găsesc: numai părinții lui Herbert și ai Viktoriei puteau să-și permită un fotograf, iar Olga n-ar fi ajuns nici pe acea unică fotografie dacă nu s-ar fi nimerit atunci acolo.

În anul de după confirmare Viktoria a început să se roage să fie trimisă la Königsberg, la pensionul de fete. La o serată de pe o moșie seniorială învecinată, fiica proprietarului îi descrisese viața de pension drept una de lux și eleganță și ca și cum unei fete care ținea la prestigiul ei i-ar fi fost de neîngăduit să crească printre țărani. La început părinții n-au acceptat, dar Viktoria era îndîrjită. Tot cu îndîrjire a susținut, după ce și-a impus voința, că viața modestă din pension era pur și simplu o viață nobilă.

Olga voia să meargă la seminarul pedagogic de stat din Posen. Pentru asta trebuia să dovedească, printr-un examen de admitere, că era la nivelul de pregătire din ultima clasă de la Școala Superioară de Fete. Ar fi străbătut cu drag în fiecare dimineață cei șapte kilometri pînă la Școala Superioară de Fete din capitala districtului și în fiecare seară cei șapte kilometri pe drumul de întoarcere. Dar nu avea nici bani de școală și nici vreun susținător care să fi solicitat pentru ea o scutire de taxele școlare: învățătorul și preotul din sat considerau că pentru fete educația școlară superioară era inutilă. Așa că Olga s-a hotărît să-și însușească singură cunoștințele din ultima clasă.

Cînd s-a dus la Școala Superioară de Fete ca să afle ce trebuia să știe la sfîrșitul ultimei clase, a fost atît de intimidată de clădirea mare, de scările largi, de coridoarele lungi și ușile numeroase, de sprinteneala cu care se zoreau fetele pe hol în pauze, între un clopoțel și altul, rîzînd și pălăvrăgind, și de siguranța cu care intrau și ieșeau profesoarele din clase, ținînd capul sus, încît n-a reușit să se iţească din colțul de lîngă scară, de unde le observa. Asta pînă cînd a zărit-o o profesoară care își terminase orele. A ascultat ce voia Olga să spună, aproape plîngînd, a luat-o de braț, a scos-o din școală și a dus-o la ea acasă.

— Religie, germană, istorie, matematică, geografie și științele naturii, caligrafie, desen, muzică, lucru de mînă… o să faci față?

Olga învățase catehismul la pregătirea pentru confirmare, citise dramele lui Schiller, romanele lui Freytag și *Istoria Prusiei* a lui Saegert, știa pe de rost poezii de Goethe și Mörike, de Heine și Fontane și multe cîntece din *Deutscher Liedergarten*[1] a lui Erk. Profesoara a pus-o pe Olga să recite o poezie, să cînte un cîntec și să rezolve în minte operații matematice. A inspectat poșetuța pe care o croșetase Olga și n-a avut nici un fel de îndoieli în privința aptitudinilor Olgăi la lucru de mînă, desen și caligrafie. Punctele ei slabe erau geografia și științele naturii: Olga știa mulți copaci, flori și ciuperci, dar nu auzise încă niciodată de familii de plante și animale, de Carl von Linné și Alexander von Humboldt.

Profesoarei i-a plăcut de Olga și i-a dat un manual de geografie generală și unul de menaj și de științele naturii, spunîndu-i că putea să revină dacă avea nevoie de sfaturi.

— Și vreau să citești Biblia și *Faust*!

Herbert știa că la optsprezece ani avea să intre în regimentul de infanterie al gardei prusiene. Pînă atunci trebuia să-și dea bacalaureatul. Se lăsa instruit fără să crîcnească de profesorul și profesoara care veneau la ei acasă. Dar pasiunea lui se îndrepta către trasul cu arma și vînătoare, călărie, vîslit și alergat. Știa că într-o zi avea să preia moșia, fabrica de zahăr și distileria și că tatăl făcea bine că îl iniția în treburile și afacerile sale. Însă el nu se vedea moșier și proprietar de fabrică. El vedea întinderi de pămînt și cerul larg. Cînd alerga, se întorcea nu pentru că era istovit, ci pentru că se întuneca și nu voia să îşi îngrijoreze mama. Visa să alerge împreună cu soarele de la un capăt la altul al unei zile care nu se mai termină.

1. *Grădina germană a cîntecelor*, antologie de cîntece a profesorului de muzică și compozitorului Ludwig Christian Erk (1807-1883).

6

După plecarea Viktoriei, Olga și Herbert au avut nevoie de cîtva timp pînă cînd au găsit un nou fel de intimitate în doi. Era altceva să-l viziteze pe el și nu pe Viktoria și pe el. Olga a observat privirile bănuitoare ale părinților și a renunțat la vizite. Herbert ura zîmbetul atotștiutor cu care îi priveau oamenii din sat pe el și pe Olga atunci cînd îi întîlneau și evita plimbările și ieșirile cu barca pe care le făcuseră nestingheriți cînd fuseseră toți trei împreună.

Fiindcă bunica, la fel ca învățătorul și preotul, găsea că o educație superioară era ceva de prisos pentru Olga, care voia să se pregătească pentru examenul de admitere, și nu-i dădea pace acasă nici cînd se putea lipsi de ajutorul ei, Olga se refugia vara, împreună cu cărțile ei, într-un loc izolat de la marginea pădurii. Acolo o vizita Herbert. Își aducea și cîinele, cîteodată și pușca, și i-a arătat Olgăi un adăpost de vînătoare unde putea să învețe cînd ploua. Adesea avea la el și cîte un mic dar pentru ea: un fruct, o bucată de prăjitură, o sticlă cu must.

De cele mai multe ori venea în fugă, se întindea lîngă ea în iarbă, gîfîind, și aștepta pînă ce fata își întrerupea studiul. Apoi prima lui întrebare era:

— Ce știi din ce nu știai încă azi-dimineață?

Ei îi plăcea să-i răspundă. Așa își dădea seama ce reținuse și ce uitase deja și trebuia să citească din nou. El era interesat mai ales de geografie, de științele naturii și de felul cum se putea trăi din roadele pămîntului.

— Lichenii se pot mînca?

— Poți să mănînci mușchi de piatră. E un leac împotriva răcelilor și durerilor de burtă și e bun și ca aliment.

— Cum poți să-ți dai seama dacă o ciupercă e otrăvitoare sau nu?

— Trebuie să le ții minte fie pe cele trei sute comestibile, fie pe cele trei sute necomestibile.

— Ce fel de plante cresc în Arctica?

— În tundră crește…

— Nu mă refer la tundră, mă refer la…

— La deșertul de gheață? În deșertul de gheață nu crește nimic.

La rugămințile ei, aducea și manualele lui și Olga își dădea seama că n-avea de ce să se rușineze în fața băiatului. Numai la limbi străine o întrecea: profesoara lui vorbea cu el în engleză și franceză, în vreme ce cu ea nu vorbea nimeni. N-avea nevoie de limbi străine pentru examenul de admitere, dar voia să călătorească cîndva la Paris și Londra, niște orașe despre care citise în *Dicționarul enciclopedic Meyers* și despre care știa mai multe decît Herbert.

7

Herbert voia să afle de la Olga ce învăța ea, dar voia totodată și să-i povestească ce gîndea el. Într-o zi i-a destăinuit că devenise ateu.

Iarăși alergase, s-a oprit în fața ei, aplecat în față, cu mîinile sprijinite pe genunchi, și a spus întărîtat, cu răsuflarea tăiată:

— Dumnezeu nu există.

Olga ședea turcește, cu cartea în poală.

— Imediat.

El a așteptat pînă cînd i s-a liniștit respirația, s-a întins în iarbă lîngă Olga, și-a încrucișat mîinile sub cap, îndreptîndu-și privirile cînd spre ea, cînd spre cîine – ea în dreapta, cîinele în stînga lui –, cînd spre cerul de vară de un albastru intens, cu petice albe și grăbite de nori. Atunci a mai spus-o o dată, calm și ferm, ca și cum ar fi făcut o descoperire sau, mai curînd, ca și cum ar fi luat o hotărîre.

— Dumnezeu nu există.

Olga a ridicat ochii din carte și l-a privit pe Herbert.

— Ci?

— Ci?

— Ce există în locul lui?

— Nimic.

Lui Herbert întrebarea ei i s-a părut amuzantă și a scuturat din cap, rîzînd.

— Există lumea, dar nu există ceruri și nici Dumnezeu.

Olga a pus cartea deoparte, s-a întins în iarbă lîngă Herbert și s-a uitat la cer. Îi plăcea cerul, albastru sau cenușiu, chiar și pe ploaie ori ninsoare, cînd puteai să vezi doar clipind printre picăturile care cădeau sau fulgii care pluteau. Dumnezeu? De ce

să nu locuiască în ceruri? Și să nu vină cîteodată pe pămînt, în biserică sau chiar în natură?

— Ce te faci dacă îți apare brusc în față?

— Ca Livingstone în fața lui Stanley? M-aș înclina ușor și i-aș întinde mîna: *„God, I presume?“*.

Herbert era încîntat de gluma lui, lovea pămîntul cu mîinile și rîdea. Olga își imagină scena: Herbert cu pantaloni trei sferturi, din piele, și cămașă în carouri, iar Dumnezeu într-un costum alb și cu caschetă colonială, amîndoi puțin iritați, amîndoi întru totul politicoși. Rîse și ea. Însă găsea că nu era bine să faci glume pe seama lui Dumnezeu. Nici nu se cuvenea să rîzi la glumele pe care le făceau alții pe seama lui Dumnezeu. Dar cel mai mult voia să fie lăsată în pace să învețe. Cu Dumnezeu, dacă voia s-o ajute, iar dacă nu, atunci fără el.

Numai că Herbert n-o lăsa în pace. Descoperise întrebările fundamentale. Cîteva zile mai tîrziu a întrebat:

— Infinitul există?

Erau iarăși întinși unul lîngă altul, cu fața ei în umbra cărții pe care o ținea în mîini, iar a lui, în lumina soarelui, cu ochii închiși și cu un fir de iarbă între buze.

— Paralelele se intersectează la infinit.

— Asta e o prostie pe care o predau la școală. Cînd mergi între șinele de cale ferată și tot mergi și mergi – crezi că ajungi vreodată acolo unde se întretaie?

— Între liniile de cale ferată pot să merg pînă departe doar limitat, nu la infinit. Dacă aș putea să alerg ca tine…

Herbert oftă.

— Nu rîde de mine. Vreau să știu dacă infinitul are vreo însemnătate pentru niște oameni limitați, într-o viață limitată. Sau Dumnezeu și infinitul sînt unul și același lucru?

Olga își puse cartea deschisă pe burtă, dar n-o lăsă din mînă. Ar fi preferat s-o ridice iarăși și să citească mai departe. Trebuia să învețe. Infinitul îi era indiferent. Dar cînd a întors capul spre Herbert, el o privea îngrijorat și cu nerăbdare.

— Ce ai tu cu infinitul?

— Ce am cu el?

Herbert se ridică.

— Ceea ce este infinit este și intangibil, nu-i așa? Dar există ceva intangibil, nu doar în vremurile de acum și pentru mijloacele de acum, ci așa, pur și simplu?

— Și ce vrei tu de la infinit în caz că îl atingi?

Herbert tăcu și își îndreptă privirea în depărtare. Se ridică și Olga. Ce vedea el? Cîmpuri de sfeclă. Plante verzi și brazde cafenii în șiruri lungi, mai întîi drepte, apoi ondulate din cauza unui povîrniș, îndreptîndu-se spre orizont și topindu-se în final într-o suprafață verde. Plopi răzleți. Un pîlc de fagi, o insulă întunecată în marea de culoare deschisă a cîmpurilor de sfeclă. Cerul era lipsit de nori, soarele se afla în spatele Olgăi și al lui Herbert și făcea să strălucească totul, verdele plantelor și al copacilor, precum și cafeniul pămîntului. Ce vedea el?

El își întoarse fața spre ea și zîmbi încurcat, fiindcă nu știa ce să mai spună, deși era sigur că trebuia să existe un răspuns la întrebarea sa, o împlinire a dorului său. Olga ar fi vrut să-l îmbrățișeze și să-l mîngîie pe cap, dar nu se încumeta. Dorul lui o impresiona la fel ca dorul de lumea largă al unui copil. Dar fiindcă el nu mai era copil, simțea că în dorul, în întrebarea, în fuga lui era o deznădejde despre care el încă nu știa nimic.

Cîteva zile mai tîrziu a vrut să afle iarăși de la ea dacă există veșnicie.

— Sînt infinitul și veșnicia același lucru? Infinitul se referă la spațiu și timp, iar veșnicia, numai la timp. Dar au amîndouă aceleași consecințe față de ceea ce avem noi?

— De unii oameni ne aducem aminte și după mulți ani. Nu știu dacă veșnic, dar Ahile și Hector sînt morți de două sau trei mii de ani și noi tot mai știm de ei. Vrei să ajungi vestit?

— Vreau…

Se sprijini pe brațul drept și se întoarse spre ea.

— Nu știu ce vreau. Vreau mai mult decît ce-i aici, cîmpiile, moșia, satul, mai mult decît Königsbergul și Berlinul, mai mult decît regimentul de gardă – nu pentru că e garda de infanterie, nici cu garda călare n-ar fi altfel. Vreau ceva ce lasă toate astea în urmă. Sau dedesubt – am citit undeva că inginerii vor să construiască o mașină cu care se poate zbura și mă gîndesc…

Privi spre cer peste capul ei. Apoi rîse.

— Iar dacă ai mașina aceea, șezi în ea și zbori, e și ea doar un lucru la fel ca altele.

— Mie mi-ar plăcea să am niște lucruri. Un pian, un stilou Soennecken, o rochie de vară nouă și o rochie de iarnă nouă, o pereche de pantofi de vară și o pereche de pantofi de iarnă. O cameră e un lucru? Dacă nu e un lucru… banii sînt lucruri și aș vrea să am bani pentru o cameră. Poate că ești…

— Răsfățat?

Herbert continua să stea întors spre Olga și s-o privească, cu brațul drept rezemat pe pămînt și trecîndu-și mîna stîngă prin păr.

— Îmi pare rău. Nu ești răsfățat. Tu nu știi cum e să fii eu. Dar nici eu nu știu cum e să fii tu. Cred că viața ta e mai ușoară decît a mea. Sau cred că mi-ar fi mai ușor dacă aș trăi viața ta sau a Viktoriei și m-aș putea duce așa, pur și simplu, la Școala Superioară de Fete sau la seminarul pedagogic. Dar dacă aș trăi viața Viktoriei, poate că aș vrea și eu să fiu trimisă la pensionul de fete și-atît.

Olga scutură din cap.

Herbert așteptă, dar ea nu mai continuă.

— Plec.

Se ridică, iar cîinele, care stătuse lipit de Olga și pe care ea îl mîngîiase, se ridică și el și privi imediat în sus, spre Herbert. Olga se obișnuise cu plecările bruște, neceremonioase, ale lui Herbert. Faptul că dulăul putea să i se arate atît de apropiat și, în clipa următoare, atît de străin o durea de fiecare dată.

Herbert plecă, iar cîinele sărea pe lîngă el și voia să alerge împreună cu el. Herbert îl respinse în joacă și, în același timp, iuți pasul. Apoi se opri și se întoarse spre Olga.

— Eu n-am bani. Primesc bani doar cînd îmi trebuie ceva și atunci numai atît cît e necesar. Din primii mei bani o să-ți cumpăr un stilou.

A luat-o la fugă și Olga l-a urmărit cu privirea. La marginea pădurii, de-a lungul ei, prin cîmpurile de sfeclă, apoi pe drumul care ducea spre orizont și pe care el și cîinele se făceau tot mai mici, pînă cînd în cele din urmă dispărură dincolo de linia orizontului. Ea se uită plină de tandrețe în urma lui.

8

Faptul că Olga și Herbert s-au îndrăgostit unul de celălalt – poate că nici nu s-ar fi întîmplat dacă Viktoria nu i-ar fi smuls din rutina legăturii dintre ei. Pensionul se închidea peste vară și în iulie, cînd Viktoria a venit acasă, Olga și Herbert s-au bucurat la gîndul unor săptămîni petrecute laolaltă, cu vechea familiaritate dintre ei, numai că au fost dezamăgiți. Viktoria voia altceva. Era invitată la baluri și serbări pe moșiile învecinate și se aștepta ca Herbert s-o însoțească și să facă onorurile. N-o uitase pe Olga și a invitat-o la o plimbare și la un ceai, fiindcă așa se cădea. Dar apoi i-a mărturisit fratelui ei că nu avea nimic care s-o lege de fata aceea simplă.

— Învățătoare? Îți mai amintești de domnișoara Pohl, fata bătrînă pe care am avut-o cînd ni s-a îmbolnăvit profesorul? Asta vrea Olga să ajungă? Oricum, gustul ei pentru modă e la fel de limitat ca al domnișoarei Pohl. Am vrut s-o ajut, să-i arăt că trebuie să-și răsfrîngă mînecile și să poarte fuste mai strîmte, și m-a privit de parcă i-aș fi vorbit în polonă. Și te pomenești că ea chiar vorbește polona. N-are fața ei trăsături slave? Olga Rinke nu-i un nume slav? Și de ce se arată atît de mîndră în fața mea? Ca de la egal la egal? Să fie bucuroasă dacă învață de la mine cum să se poarte și cum să se îmbrace.

Asta l-a întristat pe Herbert. Să nu fi fost Olga destul de bună? Fața ei să nu fi fost destul de frumoasă? La următoarea întîlnire a studiat-o atent. I-a privit îndelung fruntea înaltă și lată, pomeții puternici, ochii verzi, puțin oblici, cu strălucire încîntătoare. Nasul și bărbia i-ar putea fi mai mici sau gura, mai mare? Însă cînd rîdea sau zîmbea sau vorbea, gura ei era atît de vie, atît de cuceritoare, încît avea nevoie tocmai de acel nas

deasupra și de acea bărbie dedesubt. La fel era chiar și atunci cînd învăța și își mișca buzele fără zgomot, exact la fel.

Privirea lui Herbert urmări gîtul și ceafa Olgăi, se opri la arcuirea bluzei peste sîni și acolo unde i se bănuiau coapsele și pulpele pe sub fustă, zăbovi pe gleznele și tălpile ei goale. Cînd învăța, Olga își scotea pantofii și ciorapii. Dar, deși îi văzuse deja de multe ori gleznele și picioarele, Herbert nu i le contemplase încă niciodată – gropița de lîngă gleznă, rotunjimea călcîiului, finețea degetelor, venele albastre. Cît de mult ar fi vrut să-i atingă gleznele și picioarele!

— Ce te uiți la mine?

Olga îl privi pe Herbert și el se înroși.

— Nu mă uit la tine.

Ședeau amîndoi turcește, față în față, ea cu o carte, el cu un cuțit și o bucată de lemn în mîini. El își plecă privirea.

— Credeam că-ți cunosc fața.

Scutură din cap și desprinse cu cuțitul cîteva așchii de pe bucata de lemn.

— Acum… înălță el capul și o privi, tot îmbujorat. Acum vreau să le privesc tot timpul: fața ta, gîtul și ceafa ta… pe tine. N-am mai văzut niciodată ceva atît de frumos.

S-a îmbujorat și ea. Se priveau în ochi și erau întru totul doar ochi și suflet. Nu voiau să-și desprindă privirile și să fie iarăși obișnuita Olga și obișnuitul Herbert. Pînă cînd Olga a zîmbit și a spus:

— Și ce facem? Nu pot să învăț cînd te uiți la mine. Și cînd mă uit la tine.

— Ne căsătorim și tu încetezi cu învățatul.

Olga se aplecă în față și își petrecu brațele pe după gîtul lui.

— N-ai să te însori niciodată cu mine, nici acum, cînd ești prea tînăr ca să te însori, nici mai tîrziu, fiindcă părinții tăi îți vor găsi o partidă mai bună. Mai avem un an pînă cînd tu pleci la regimentul de gardă și eu, la seminar. Un an! Trebuie doar să stabilim cînd ne privim și cînd învăț, zise ea, zîmbind din nou.

9

Pînă în toamnă Olga și Herbert au putut sta împreună la marginea pădurii sau în adăpostul de vînătoare. Ea învăța acolo, el o găsea acolo. Însă în octombrie s-a făcut frig și în noiembrie a căzut prima zăpadă. Organistul îi dăduse Olgăi cheia de la biserică, ca să poată exersa la orgă și să-l poată înlocui uneori duminica. Așa că ea învăța în biserica rece, care era încălzită doar pentru slujbă. Era mai cald ca afară și Olga avea senzația că era mai cald chiar și decît la bunica, a cărei răceală aspră o înghețа, în ciuda sobei calde. Olga nu știa că apropiata despărțire o durea pe bunică și o făcea mai aspră și mai distantă decît era oricum – și nici măcar bunica nu știa asta.

Biserica, o construcție semicirculară în stil clasic din 1830, avea o strană a ctitorului care, odată cu patronajul asupra bisericii, trecuse de la proprietarii nobili ai moșiei la familia lui Herbert. Herbert își ura locul din strană, unde era expus privirilor celor din parohie în fiecare duminică. De aceea nu s-a gîndit imediat că strana avea o sobă proprie, construită sub pardoseală, în care se putea face focul dinspre scară. În zilele foarte reci Olga și Herbert își vedeau și acolo aburul respirației. Dar pardoseala era cît de cît caldă, acoperișul și parapetul stranei îi apărau întru cîtva de frigul care venea din naos, scaunele erau capitonate și, în timp ce învăța, Olga tricota un pulover lung și gros pentru Herbert și unul pentru ea. Herbert își imagina cum avea să reziste iarna într-un asemenea adăpost de vînătoare și cum o să doboare cerbul cel grozav pe care îl văzuse și îl scăpase tatăl lui.

El nu învăța, deși Olgăi i-ar fi plăcut să-i stea alături și să învețe și el. Cînd citea, Herbert își pierdea repede răbdarea și i

se părea că acțiunea putea să ajungă mai repede la final sau că ideea putea fi lămurită mai ușor. Profesorul lui pomenise de Nietzsche, de moartea lui Dumnezeu, de supraom și de eterna reîntoarcere a Aceluiași, iar Herbert spera să găsească la Nietzsche răspunsuri la întrebările lui. Nu era Dumnezeu mort și pentru el? Nu voia și el să se depășească pe sine? Nu cunoștea și el monotonia vieții de la țară? Însă Nietzsche a devenit curînd prea istovitor pentru el și se mulțumea să prindă o formulare sau alta și s-o lase să se strecoare în discuție. Vorbea despre cele două caste fără de care n-ar exista cultură, una superioară și una inferioară, despre forța și frumusețea raselor pure, despre fertilitatea singurătății, despre omul ales, despre omul nobil și despre supraom, care evoluează simultan în măreție, profunzime și ferocitate. A hotărît să devină un supraom, să nu aibă odihnă și nici tihnă, să facă Germania să devină mare și să crească odată cu Germania, chiar dacă asta cerea cruzime față de sine și față de alții. Olga găsea că vorbele astea măreațe erau fără miez. Însă obrajii lui Herbert ardeau, ochii îi străluceau și ea nu reușea decît să-l privească cu dragoste.

Nu s-au culcat împreună tot anul. Nimeni nu i-ar fi luat-o în nume de rău fiului de moșier dacă avea o aventură amoroasă cu o fată din sat, iar sătenii ar fi trecut cu vederea aventurile fiicelor lor cu el. Dar pentru Olga Herbert nu era fiul moșierului și pentru el ea nu era o fată din sat. Şi nici nu se vedeau unul pe altul ca un fiu de moșier și o fiică de moșier sau ca doi copii din familii burgheze. Ei se găsiseră strecurîndu-se printre clasele sociale și nu se simțeau constrînși de convențiile acestora. Au fost ei înșiși, unul cu altul, primăvara și vara la marginea pădurii, iarna în strana ctitorului, și ar fi putut să se culce împreună, dar au hotărît să n-o facă. Nu se grăbeau.

Se dezmierdau, se descopereau unul pe altul, se încălzeau unul pe altul, nu se puteau desprinde unul de altul. Pînă cînd Olga se desfăcea din îmbrățișare, fiindcă voia să învețe. Cînd Herbert nu se mai stăpînea, cînd se slobozea, se răsucea ușurat, istovit, mîniat, își simțea sexul muindu-i-se în pantalonii umezi, sărea în picioare și o lua la goană sau, cînd era zăpadă, o pornea vijelios pe schiuri.

10

De Anul Nou, marea serbare a districtului a avut loc pe moșia lui Schröder. Au venit chiar și vecinii din vechea nobilime, iar Schröder tatăl purta Crucea de Fier și spera iarăși la înnobilare. Nu se sărbătorea doar începutul noului an, ci și izbînzile celui vechi, Codul civil burghez, stabilirea legăturilor telegrafice între Germania și America, Panglica albastră[1] pentru MS Deutschland, înălțarea pavilionului german în noua colonie Samoa și faptul că nici un chinez n-ar mai cuteza să se uite, fie și doar pieziș, la un german. În sfîrșit Germania ocupa locul care i se cuvenea în lume. La miezul nopții a fost un foc de artificii spectaculos, la care un pirotehnician din Königsberg a lansat pe cerul negru bombe, rachete și arteziene albe și roșii, dar și cîteva albastre, fiindcă se dorea să se aducă un omagiu și Angliei, și Franței. Nu arătase oare Expoziția Universală de la Paris că noul secol promitea un viitor măreț tuturor puterilor europene? Iar Schröder tatăl făcuse speculații reușite cu acțiuni din industria chimică și electricitate și putea să-și îngăduie extravaganța unui foc de artificii.

Herbert voise s-o invite pe Olga, însă Viktoria își convinsese părinții că prezența fetei ar dăuna prestigiului ei în fața tinerilor din vechea nobilime. Atunci Herbert a declarat că nu va lua nici el parte la serbare și a rămas de neclintit, în ciuda lacrimilor Viktoriei, rugăminților mamei și autorității tatălui, pînă cînd Olga l-a convins să nu-și stîrnească inutil părinții împotriva lui. Cum ar fi dacă i-ar interzice să se mai întîlnească cu ea?

Însă la focul de artificii de la moșie a venit întreg satul și oamenii n-au rămas pe drumul de acces și în scuarul din fața

casei, ci au înconjurat casa pînă la terasa mare, unde oaspeții stăteau și priveau spre parcul în care țîșnea scînteietoare fîntîna arteziană și urcau spre cer rachetele și bombele. La început s-au ținut la distanță de oaspeți. Apoi s-au îmbulzit tot mai mult și mai mult ca să vadă minunățiile de lumini, pînă cînd au ajuns lîngă aceștia și printre ei. Oaspeții se prefăceau că nu-i observă pe oameni, iar părinții lui Herbert, că nu-i văd pe Herbert și Olga stînd alături, ținîndu-se de mînă și șușotind.

— Un an nou fericit!

Avea să fie un an nou fericit. Olga a luat examenul de admitere la seminarul pedagogic de stat din Posen. L-a luat cu brio și a primit un loc gratuit în căminul pentru seminariste. Herbert era mîndru de Olga, gelos pe importanța pe care o aveau pentru ea învățătura și cunoașterea, nemulțumit la gîndul că devenise atît de liberă și independentă de familie, de judecata altora, de el. Poate că avea dreptate cînd spunea că nu se puteau căsători, dar nu voia să recunoască de ce și nu se putea gîndi decît la faptul că ea n-avea nevoie de el. Abia intrarea în regimentul de gardă, după un bacalaureat luat de bine, de rău, l-a făcut să uite de gelozie și de nemulțumire și să fie la fel de mîndru de el cum era și de Olga.

I-a trimis o fotografie colorată cu el îmbrăcat în haină albastră și pantaloni albi, cu guler roșu, manșete roșii și caschetă albastră cu roșu, cu un cozoroc îngust, negru, aproape ca „butoiașele“ pe care le purtau studenții. I-a trimis și o fotografie cu el îmbrăcat în cenușiu și cu coif auriu. Ea era de părere că arăta bine oricum: destul de înalt ca să nu fie un bărbat scund, solid, puternic și cu o hotărîre senină pe fața osoasă. Îi iubea ochii, albaștri și limpezi, ca și cum pentru el n-ar fi existat îndoieli, dar care aveau uneori o privire pierdută, nostalgică, ce îi trezea duioșia.

Odată cu fotografiile, a venit și un stilou. Era negru, avea scris pe el „F. Soennecken“, penița se deșuruba și rezervorul se umplea cu o pipetă. Cum mai scria! Linia ascendentă era subțire, cea descendentă, groasă, și arăta bine chiar și atunci cînd corecta sau tăia ceva, iar în curînd Olga n-a mai transcris scrisorile către Herbert, ci le-a trimis așa cum erau. El îi cumpărase stiloul din prima lui soldă, așa cum promisese.

I-a trimis și ea o fotografie. Purta o fustă largă, neagră, și o tunică albă cu paspoaluri roșii, cu gîtul și brațele descoperite. Era o îmbrăcăminte comodă, pe care Olga și-o cususe singură. Părul îi era strîns într-un coc lejer și nu se fardase, își dăduse doar cu puțină pudră, fiindcă atunci cînd se emoționa, îi apăreau pete roșii pe față. Avea un aer mîndru. Poate că era mîndră fiindcă era altfel decît celelalte tinere și nu-i stătea mintea doar la modă și bărbați.

1. Trofeu instituit de compania Cunard-White Star Line, constînd într-un glob terestru din argint masiv pe care se gravau succesiv numele navelor care realizau traversarea Oceanului Atlantic între Europa și America în cel mai scurt timp.

11

După o instruire de doi ani, a devenit învățătoare și în toamnă și-a preluat primul post. La vechea ei școală – asta nu le convenea nici Olgăi și nici administrației școlii, dar în satul unde fusese repartizată prima dată izbucnise o epidemie de varicelă, iar aici fostul ei învăţător murise subit. Oricum, Olga nu mai era nevoită să stea cu bunica: s-a mutat în locuința alocată învățătorilor din clădirea școlii.

Herbert îi lipsea. Școala, biserica, casele, drumurile, pădurea – toate îi stîrneau amintiri. Unele amintiri erau despre întîmplări triste: corecțiile fizice ale bunicii, umilințele îndurate de la copiii din sat, rugămințile zadarnice la preot și învăţător pentru a interveni la Școala Superioară de Fete. Amintirile legate de momentele fericite cînd era împreună cu Herbert și Viktoria erau stricate de schimbarea supărătoare din purtarea Viktoriei. Frumoase îi rămîneau amintirile cu orele pe care ea și Herbert le petrecuseră împreună la marginea pădurii, în adăpostul de vînătoare și în strana ctitorilor bisericii – tocmai de aceea ele o făceau să-i simtă atît de dureros lipsa lui Herbert. După ce intrase la seminarul pedagogic și el plecase la regimentul de infanterie, nu se mai văzuseră decît rareori. El trecuse de cîteva ori prin Posen în drumul lui spre casă și o pîndise la seminarul pedagogic, iar tatăl prietenei pe care Olga și-o făcuse printre seminariste le invitase de cîteva ori pe cele două tinere într-o călătorie la Berlin și o lăsase pe ea în fața cazărmii lui Herbert. Nu știau niciodată cînd o să reușească să ajungă unul în preajma celuilalt, întîlnirile le fuseseră nesperate, îmbrățișările, grăbite, promisiunile de iubire, temătoare.

În octombrie Herbert a venit la moșie pentru trei săptămîni. Se înscrisese voluntar în trupele coloniale din Africa Germană de Sud-Vest și avea permisie pînă la plecare. Olga ținea ore, voia să își facă treaba cît mai bine încă de la început, să pregătească totul, să corecteze totul și să-i ajute pe elevi, băieți și fete, așa cum ea nu fusese ajutată. I-ar fi plăcut să găsească o elevă pe care s-o poată trimite la Școala Superioară de Fete, să-i insufle curajul necesar și să-i asigure un loc gratuit. Dar nimic din toate astea n-a contat în acele trei săptămîni. Ceea ce conta era cînd, unde, cît timp și cu cîtă fereală se puteau vedea Herbert și ea. În primele două săptămîni s-au întîlnit afară, sub un soare blînd de toamnă, iar în ultima săptămînă, în locuința Olgăi. Aveau grijă să nu fie văzuți cînd el se strecura pînă la ea și ea îi deschidea ușa. Totodată, erau prea fericiți ca să-și facă de-adevăratelea griji dacă în sat se vorbea sau nu despre ei.

Trei ani își făcuseră curte unul altuia și se așteptaseră unul pe altul – iar acum să se culce împreună era o împlinire pe care oamenii care își îndeplinesc dorințele pe loc n-o mai cunosc. Nici teama de o sarcină nu și-o mai pot închipui cei care știu să se păzească. După îndelunga lor despărțire, Herbert și Olga erau atît de fericiți că se aveau din nou unul pe altul, că nu-și mai reprimau nimic, nu se mai abțineau de la nimic, încît n-au pierdut nici o clipă gîndindu-se la frică. Pentru Olga săptămînile acelea au fost ca un dans în care se învîrtejeau unul în jurul celuilalt și apoi se odihneau iar liniștiți, contopindu-se.

Nu aproba faptul că Herbert se înscrisese voluntar în trupele coloniale. Accepta că soldații luptau pentru patrie și că uneori mureau. Însă Africa nu era patria. Ce căuta acolo? Ce-i făcuse populația *herero*?

Însă cînd vaporul a plecat din Hamburg, ea se afla pe cheiul Petersen, striga și trimitea ultimele salutări fluturînd din mînă, își acorda glasul la întreitele urale pentru împărat și la *Heil dir im Siegerkranz*[1] și asculta sirenele și fluierele cu abur ale vapoarelor mari și mici salutînd la despărțire și acoperind minute în șir orice alt zgomot. Apoi larma a amuțit, s-a făcut liniște și, cînd zgomotele portului și ale orașului au reînviat, nava dispăruse din văzul Olgăi, iar mîna ei ținea ghem eșarfa pe care de fapt dorise s-o fluture.

1. Imn al Prusiei între 1795 și 1871 și imn imperial după întemeierea Imperiului German în 1871.

12

În timpul anilor în care Herbert a rămas în Africa Germană de Sud-Vest, Olga a fost transferată, la intervenția Viktoriei. Viktoria considera că Olga nu e destul de bună pentru Herbert, voia să-i despartă pe cei doi și țesea cu stăruință intrigi la părinți, la părinții prietenilor și prietenelor ei, la preot. Cînd Olga și-a dat seama de asta și a vrut să vorbească cu Viktoria, Viktoria a refuzat s-o primească. Prin tatăl unei prietene, director de cabinet în administrația provinciei, a obținut pînă la urmă mutarea Olgăi în Prusia Răsăriteană, la capătul lumii.

Satul se afla la nord de Tilsit[1]. Drumul nepavat care trecea prin sat era plin de praf pe vreme însorită și noroios pe ploaie. Se lărgea în mijlocul așezării, devenind o piață unde se înălța biserica. Casele de la drum aveau un singur cat și erau murdare și la fel de jalnică era și clădirea școlii, cu o locuință și o grădină pentru învățător în spate.

Olga se ocupa singură de toate clasele. Școala avea o sală de clasă pentru copiii mai mici şi una pentru cei mari, iar copiii erau cuminți și Olga putea să predea într-una din încăperi fără să fie nevoită să se ocupe de ordinea și disciplina din cealaltă. Celor mai mulți copii le lipsea orice pasiune pentru învățătură și Olga era mulțumită dacă reușea să-i învețe să citească, să scrie și să socotească, să cînte cu ei *Nun ruhen alle Wälder*[2] și să le explice astfel mersul soarelui și al lunii, constelațiile, schimbarea anotimpurilor, bucuria muncii și respectul față de moarte. Fiindcă în planul de învățămînt erau incluse și anecdote cu Bătrînul Fritz[3] și fiindcă Bătrînul Fritz considerase că era o prostie să zici că toți codrii se odihnesc, dar cine voia să cînte asta n-avea decît să cînte, prin cîntecul acela ea putea să-i

îndrume pe copii și spre toleranță. Din cînd în cînd se găsea cîte un băiat pe care Olga voia să-l sprijine și să-l trimită la liceu sau o fată pe care voia s-o ducă la Tilsit, la Școala Superioară de Fete, iar uneori reușea să înfrîngă rezistența părinților, să-l cîștige de partea ei pe preot și să obțină un loc gratuit.

Așa cum era totul, modest și sărăcăcios, Olga se bucura că stă departe de vechiul ei sat, de vechea ei școală și de intriganta Viktoria. Își îngrijea grădina, miercurea făcea repetiții cu corul bisericii pe care îl formase, duminica cînta la orgă în biserică, s-a înscris în Asociația Învățătoarelor și, din cînd în cînd, mergea la Tilsit la cîte un concert sau spectacol. S-a împrietenit cu o familie din satul învecinat și s-a ocupat mai ales de Eik, cel mai mic dintre numeroșii copii din gospodărie.

Urmărea cu interes în *Tilsiter Zeitung* războiul trupelor coloniale împotriva populației *herero* și dezbaterile din parlament legate de el. Partidele burgheze credeau în viitorul colonial al Germaniei, cu condiția ca băștinașii să fie tratați cum se cuvine și creștinește. Social-democrații respingeau coloniile, susținînd că erau imorale și nerentabile și că stricau caracterul personalului trimis acolo. La fel de diferite erau și pozițiile față de războiul împotriva populației *herero* și cruzimile relatate de presă erau considerate fie niște cazuri izolate de comportament inadecvat, fie o particularitate inevitabilă a politicii coloniale. Olga împărtășea părerea social-democraților, însă nu voia să-și imagineze un Herbert inevitabil crud și spera că nălucirea asta avea să treacă repede.

Și îi scria lui Herbert scrisori lungi, și le aștepta pe ale lui. Cînd simțea povara iubirii care îi unea mereu doar pentru cîteva ceasuri sau zile, se gîndea la cei mulți pentru care despărțirea era regula, iar reunirea, excepția – la soldați și marinari, la exploratori și comis-voiajori, la polonezii care lucrau în Germania și la germanii care lucrau în Anglia. Nici soțiile acestora n-aveau parte de bărbații lor mai mult decît avea ea de Herbert. Își spunea că în iubire cei doi nu sînt unul la dispoziția celuilalt, ci sînt un dar, și că poți fi un dar pentru celălalt și într-o scrisoare. Scrisorile lui Herbert erau mereu mai jurnalistice și mai lăudăroase decît și-ar fi dorit ea, însă erau totuși un dar care o făcea fericită. Așa era el.

1. Oraș german din Prusia Răsăriteană, actualmente Sovețk, în regiunea Kaliningrad, Federația Rusă.
2. „Acum se odihnesc toți codrii“, cunoscut cîntec religios german din secolul al XVII-lea.
3. Porecla lui Friedrich al II-lea, supranumit și „cel Mare“, rege al Prusiei între 1740 și 1786.

13

Herbert îi scria despre drumul lui pe mare pînă în Africa Germană de Sud-Vest, despre prima lui întîlnire cu negrii, băieți veseli, care în portul Monrovia se scufundau după monedele pe care le arunca el, despre bătăile cu apă în care se angajau soldații cu gălețile la ecuator, despre sosirea la Swakopmund și despre priveliștea nisipului – nimic altceva decît nisip pînă în depărtări. După saltul în barca ce se clătina și călătoria prin valurile agitate, se afla în sfîrșit din nou pe uscat, care mult timp n-a vrut să-i stea locului sub picioarele deja obișnuite cu tangajul de pe mare.

Herbert a iubit deșertul din prima zi. În sud dunele de nisip se înălțau masive și coborau abrupt în mare, maiestuoase și totodată cu rotunjimi domoale, o imagine de o frumusețe senzuală. Spre est se întindea o suprafață plană cu nisip și pietre, cu fire de nisip cînd roșiatice, cînd cenușii, cu petice de licheni întunecați și iarbă rară, de culoare deschisă, și, uneori, cu mici ridicături stufoase ce semănau cu niște munți ai lui Venus de mari dimensiuni. Lui Herbert îi plăceau simultaneitatea monotoniei și diversității, micile alternanțe de piatră, nisip și vegetație, văile șerpuitoare și depresiunile cu munți scunzi, ce luau forme ciudate și apăreau pe neașteptate. Iar deșertul era mereu întins și gol. Herbert nu bănuise că există o lume ca asta, alcătuită din nisip fierbinte, soare arzător și aer pîlpîitor. Nici că splendoarea lor nu se încheia nicicînd, zi după zi, zi după zi, zi după zi.

Cînd compania a ajuns într-o gară, unde a așteptat echipamentul și proviziile, Herbert s-a bucurat de calea ferată cu ecartament mic și a mers o bucată de drum cu trenul, chinuitor de încet la deal, repede ca un tren accelerat la

coborîre. Cîteodată vedea negri, oameni murdari în fața unor bordeie murdare, indivizi sprinteni, care fugeau din calea companiei și rămîneau de negăsit pentru patrula de urmărire, sau femei cu păr scurt, creț, și buze groase. Uneori figurile întunecate care stăteau ghemuite în mărăcinișuri sau pe stînci nu erau negri, ci paviani.

Într-o seară Herbert a fost trimis în patrulare ca să găsească sursa unui foc deschis. A văzut stepa arzînd: sub niște nori de fum de un roșu închis, iarba și tufele erau în flăcări, împrăștiind jerbe de scîntei. Apoi a căutat tabăra și n-a mai găsit-o. Cînd calul n-a mai putut merge de oboseală, și-a dat seama că era nevoit să aștepte dimineața și să doarmă în stepă. Auzea vaierele șacalilor, ce semănau cu un schelălăit de cîine sau cu un scîncet de copil. Erau în căutare de pradă, îl simțeau acolo și se apropiau tot mai mult și mai mult, pînă cînd vaierul lor l-a încercuit, i-a sfîșiat inima și l-a învățat ce e groaza. Mîna i s-a îndreptat spre armă și el s-a ridicat în capul oaselor și a privit în întuneric, înfricoșat de șacali, pe care îi auzea, de leoparzi, despre care auzise, și de *herero*, împotriva cărora lupta. Dar nu vedea nimic, nici un șacal, nici un leopard, nici un *herero*. Vedea doar bezna de nepătruns a nopții, ca și cum l-ar fi acoperit o pătură, și nu-și dădea seama dacă se temea de ce era afară sau de ceva dinăuntrul lui.

Dar decît să-i descrie Olgăi fricile lui, prefera să-i trezească respectul. „Știi tu ce facem noi aici, în Sud-Vest, pentru voi? Am citit într-un ziar că dacă nu reușim să-i învingem pe nemernicii ăștia de negri, alți bani pentru campania noastră ar însemna o risipă și cel mai bine ar fi ca nisiparnița asta să fie vîndută Angliei. Și tu crezi așa ceva? La asta eu răspund că guvernul n-are voie să acționeze altminteri dacă nu vrea să trădeze misiunea tuturor popoarelor albe și să dăuneze patriei noastre. Noi am pierde un paradis!“ Și Herbert îi vorbea Olgăi cu entuziasm despre climă, care, după spusele lui, era mai prielnică bolnavilor de plămîni decît clima de acasă, despre fîntînile ce ar putea fi săpate, despre soiurile de tutun, bumbac și cactus ce ar putea fi cultivate, despre pădurile ce ar putea fi plantate, despre galeriile ce ar putea fi sfredelite și despre fabricile ce ar putea fi construite. De aceea ar trebui ca

germanii să stăpînească aici. „Prin răscoală, negrii încearcă să ne smulgă puterea. Nu trebuie să reușească. Noi învingem pentru binele lor și al nostru. Ei sînt un neam de oameni aflat încă pe cea mai de jos treaptă culturală, căruia îi lipsesc cele mai înalte și mai alese însușiri ale noastre, precum hărnicia, recunoștința, compasiunea și, în general, tot ce ține de ideal. Chiar dacă s-ar educa la suprafață, sufletele lor n-ar ține pasul. În caz că ar învinge, s-ar petrece un regres cumplit în existența civilizată a popoarelor.“ Scria despre patrule, lupte de hărțuială și urmăriri, unde el avansa cu urale, și despre ovațiile din momentele cînd o telegramă venită de la împărat elogia ofițerii și trupele.

14

Herbert povestea cu deosebită mîndrie despre bătălia de la Waterberg. La 10 august 1904 trupele germane au închis într-un cerc larg tabăra *herero*, pe munte și prin spatele lui, au avansat în timpul nopții și au atacat pe 11 august, dis-de-dimineață.

Compania lui Herbert a înaintat dinspre sud împotriva luptătorilor *herero*, nu urcînd muntele, ci pe teren plat. A ajuns imediat în bătaia focului. Căutarea unui adăpost în dosul tufișurilor și în gropi, focuri de armă, salturi înainte și atacuri cu urale, iar căutarea unui adăpost, iar focuri de armă, iar salturi înainte, acum fără urale, cu fereală, apoi încadrarea în linia de atac și așteptarea – așa au fost primele ceasuri ale bătăliei. Cînd au sosit mitralierele și artileria, au continuat să avanseze sub protecția lor pînă cînd rezistența și contraatacurile luptătorilor *herero* au obligat compania să caute din nou adăpost în spatele tufelor și în gropi. Cînd se părea că *herero* erau nevoiți să bată în retragere și să fugă, cîntările și aplauzele femeilor lor se intensificau, iar luptătorii *herero* întorceau iarăși foaia, opreau compania din înaintare sau chiar o făceau să se retragă. Trebuiau să cucerească rezervorul de apă al populației *herero*, dar nu au reușit s-o facă nici înainte, nici după prînz. Abia spre seară mitralierele și artileria au putut fi folosite în luptă atît de intens, încît *herero* au fost nevoiți să cedeze rezervorul de apă. „Rezervorul de apă era în sfîrșit al nostru. Începea să se întunece. Brusc, balonul captiv pe care îl folosea generalul pentru comunicațiile radio s-a aprins, s-a desprins și a plutit încet, ca o făclie mare pe cerul înserării.“

Herbert a tras cu arma, a participat la asalt și la luptă și totuși n-a prea văzut vreun luptător *herero*. I-a văzut pe camarazii lui luptînd și căzînd. Din luptătorii *herero* a văzut

cînd un cap negru, cînd salturile agile cu care goneau de la adăpost la adăpost sau se retrăgeau cu iuțeală, o dată a văzut cum un *herero* care stătea în coroana unui copac a fost nimerit, s-a răsucit și a căzut la pămînt, iar altă dată a văzut niște trupuri negre sfîșiate și învîrtejite prin aer de un proiectil, împreună cu mușuroiul de termite în spatele căruia își găsiseră adăpost. La fiecare înaintare vedea luptători *herero* căzuți, tot așa cum la fiecare retragere vedea germani căzuți. Însă ca adversari în luptă, *herero* au rămas o nălucire. „Dacă am fi putut să-i vedem mai bine pe diavolii negri! Ce aproape le răsunau glasurile! Și totuși cît de greu era să-i vezi și să-i prinzi!“

După cucerirea rezervorului de apă, germanii au fost prea slăbiți ca să continue lupta și *herero* au fugit cu vitele spre est. În ziua următoare germanii i-au urmărit și Herbert era printre ei. Pe drum zăceau muribunzi și răniți, bătrîni și copii care nu mai puteau fugi și flămînzeau și piereau de sete acolo, laolaltă cu vitele care stăteau în drum și mugeau de foame și de sete. Multor viței, oi și capre li se tăiaseră gîtlejurile și li se băuse sîngele. Rezervoarele nu aveau destulă apă pentru acei *herero* puși pe fugă. Și n-au mai avut deloc apă pentru urmăritorii germani, care au fost nevoiți să-și înceapă retragerea.

Herbert nu s-a întîlnit niciodată față în față cu luptătorii *herero*. În timpul bătăliei mitralierele îi menținuseră la distanță. După bătălie au fost de ajuns puștile ca să-i țină departe și să-i împiedice să ajungă la rezervoarele de apă de la marginea deșertului de nisip, unde se refugiaseră și unde, pînă la urmă, au murit cu miile de foame și de sete.

Apoi Herbert a făcut tifos, a zăcut bolnav mult timp și, după însănătoșire, a fost pus în serviciul de pază pînă cînd a ieșit iarăși călare în patrulă, lupte de hărțuială și urmăriri. Cînd era liber, vîna bibilici, dropii și porumbei, damani de stîncă, genete, antilope și porci-spinoși, paviani, hiene, șacali și leoparzi. De două ori a sărbătorit Crăciunul împreună cu camarazii. Au decupat stele scînteietoare din cutii de conserve, au împodobit o acacie, făcînd-o pom de Crăciun, și au cîntat *Stille Nacht*. Le-a fost bine.

Uneori Herbert trebuia să păzească prizonieri *herero* și se întreba dacă ar putea fi siliți și învățați să muncească sau dacă n-ar fi mai bine să fie înlocuiți cu mașini. Cel mai mult se apropiase de ei și înțelesese ce simt atunci cînd îi văzuse suferind și murind în timpul urmăririi de după bătălia de la Waterberg. Dar ei erau cu vitele și mureau ca vitele, ei zăcuseră pe pămînt și el stătuse pe cal.

15

Cînd l-a revăzut pe Herbert după întoarcerea din Africa de Sud-Vest, Olga a fost atît de bucuroasă, încît nu l-a întrebat nimic de grozăviile despre care citise. Dar curînd n-a mai dorit să audă nimic despre bătălii și hărțuieli, despre patrule și urmăriri. Și nimic despre întinderea nesfîrșită a ținutului, despre licărul aerului fierbinte, despre miraje și curcubeie, despre lumina focului și norii de fum ai incendiilor din stepă. Și nici despre ce trebuia săpat, cultivat, plantat, sfredelit și construit. „Astea sînt fantezii! Ce-i acum?“ Voia să știe dacă negrii, bărbații și femeile, erau frumoși, cum și din ce trăiau, ce gîndeau despre germani și ce sperau de la viitor. Ce-i plăcuse și ce-l dezgustase și dacă putea să-și închipuie cum ar fi să trăiască acolo. Cu ce rămăsese de pe urma acelor doi ani.

Ședeau pe malul rîului Memel. Olga pregătise un picnic, Herbert închiriase o trăsură și merseseră preț de un ceas, mai întîi din sat pînă la rîu și apoi de-a lungul rîului, pînă ce au găsit un loc retras. Au întins o pătură, au mîncat salată de cartofi cu chifteluțe, au băut vin roșu și au vorbit mult, fiindcă încă nu puteau să întrebe ceea ce doreau să întrebe – mai afli cîte ceva din citite și din auzite: Ai fost acolo cu vreo negresă? Trebuie să te fi simțit singură, ți-ai găsit aici pe cineva? Părinții tăi ți-au ales vreo soție? Ce-o să se întîmple de-acum cu noi?

Vorbeau și ca să alunge melancolia zilei. Era una cețoasă, cu soarele, un disc tulbure de lumină, în spatele păturii subțiri de nori, iar verdele copacilor și al pajiștilor și albastrul rîului Memel n-aveau luciu. Era liniște, nu se auzea nici un duduit de vapor, nici un gîgîit de gîște, nici glasuri îndepărtate. Calul păștea și mesteca iarba, uneori fornăia, iar din cînd în cînd rîul gîlgîia.

Olga nu era mulțumită de informațiile oferite de Herbert. Femeile negre, cu șezuturile lor late, nu erau atrăgătoare pentru germani, zicea el, iar cei din neamul *herero* duceau un trai primitiv, îi urau pe germani, dar știau că germanii erau destinul și viitorul lor. Îi displăcuseră bolile, tifosul și malaria, gălbinarea și meningita, totuși – nu voia ea să audă asta, dar așa era – îi plăcuse întinderea ținutului.

Acum Olga vru să înțeleagă clar.

— Uită-te acolo! Nu-i asta o întindere nesfîrșită? Cîmpii și păduri cît cuprinzi cu ochii. Pămîntul nu e neted, însă privirile trec cu ușurință peste dealurile domoale. Doar pînă la orizont, dar orizont există și acolo.

— La stînga dealului este un sat, după deal e următorul, ascuțișul de colo e vîrful unei turle de biserică și, dacă mergem o jumătate de oră în josul rîului, putem vedea deja podul Königin Luise. Peste tot sînt oameni.

— Din cauza oamenilor sînt aici…

— Da, din cauza oamenilor nu există aici o întindere fără capăt.

— Ce ai împotriva oamenilor? Fără ei nu există nimic.

— N-am nimic împotriva oamenilor. Dar nu-i nevoie să fie peste tot. Nu pot să-ți explic mai clar.

Herbert era supărat – nu știa dacă din cauza întrebărilor ei sau a neputinței lui de a explica mai clar. Se simțea încolțit.

Olgăi îi plăcea cînd Herbert nu înțelegea ceva, cînd nu putea să explice, să exprime ceva. Era puternic, nu se lăsa intimidat, nici dominat, și ea își dorea un astfel de bărbat. În același timp, nu voia doar să se uite de jos spre bărbatul ei, ci îi plăcea să i-o ia cumva înainte. Dar el nu trebuia s-o afle și nici să se supere din pricina asta.

— Cînd te vedeam alergînd, mi se părea întotdeauna că ai putea să continui așa la nesfîrșit. Asta ești tu pentru mine: o întindere fără sfîrșit.

Și-a pus capul pe umărul lui.

— Mai alergi?

— Acolo nu. Acum, cînd am fost la Berlin, m-am sculat la cinci și am alergat prin grădina zoologică. În afară de mine, mai erau niște călăreți.

A cuprins-o cu brațele și a tras-o spre el, astfel că acum stăteau întinși, față în față, ochi în ochi.

— În toți acești doi ani n-am avut vreo altă femeie, albă ori neagră. Am… uneori, cînd eram singur… nu eram prea des singur… în tot timpul ăsta nu m-am gîndit decît la tine. Te vreau și voi vorbi cu părinții mei.

16

A rămas o săptămînă. Nu puteau locui împreună nici în sat și nici în hotelul din Tilsit, dar era vară, era vacanță și existau pădurea și fînețele. Iubirea noastră e o iubire de pădure și fîneață, rîdeau ei.

În ultima zi i-au făcut o vizită familiei din satul vecin, cea cu care se împrietenise Olga. Gospodăria era mică, ca toate gospodăriile de la nord de Memel, iar între casă și grajduri se jucau copiii, se plimba țanțoș cocoșul, scurmau găinile, umblau de colo colo porcii și godacii și zăceau la soare cîinele și pisicile. Țăranca Sanne și Olga s-au salutat cu căldură, copiii erau prietenoși, doar Herbert era stînjenit. Învățase la moșie să se poarte prietenos cu argații și slujnicele, dar se arăta șovăitor față de țărancă și copii, care erau modești, dar nu slugarnici.

Olga încercă să-l atragă pe Herbert în jocul ei cu Eik. Micuțul avea doi ani, era blond, vînjos și îi plăcea la fel de mult să construiască un turn împreună cu Olga, cît și să-l dărîme. Îl construiau iar și iar, după care îl dărîmau din nou. Lui Herbert nu-i plăcea să se așeze pe pămînt și să ia parte la joacă. Stătea fără rost, se uita și se gîndea la observația Olgăi: „Așa mi te închipui cînd erai mic!“. El nu putea să-și închipuie cum fusese cînd era mic. Singura lui amintire din copilărie era cu căluțul de lemn pe care îl descoperise în dormitorul părinților înainte să-l fi primit, atunci cînd împlinise trei ani. Pe cît de mult i-a plăcut să călărească mai tîrziu, cu căluțul de lemn nu a putut nici să alerge și nici să se simtă apropiat de el. Acum nu se putea apropia de gospodăria sărăcăcioasă, cu vălmășagul ei de copii și animale, și nici de jocul Olgăi cu băiețașul gălăgios și murdar. Din fericire, seara a venit țăranul și a ascultat cu îngăduință fanteziile lui Herbert despre Africa Germană de Sud-Vest.

Pe drumul de întoarcere, în amurg, Herbert a întrebat-o ce găsea la oamenii aceia și Olga i-a răspuns că erau oameni de-ai ei, iar el a scuturat din cap, dar n-a mai întrebat nimic. Au șezut alături, tăcuți și înciudați, pînă cînd a început să se zărească satul Olgăi. Ea i-a luat hățurile din mînă, a plescăit din limbă, a făcut calul să treacă de la pas la galop și l-a mînat pe un drum care ducea peste cîmpie în pădure. Herbert era uluit și fermecat. Olga mîna trăsura, zdruncinînd-o și zgîlțîind-o prin hîrtoape, pe chip i se citea o hotărîre înverșunată și părul îi flutura în vînt. N-o cunoscuse niciodată așa – așa de frumoasă, așa de străină.

S-au iubit pînă dimineața, cînd el a trebuit să plece la Tilsit, la hotel, și la tren. Ea s-a dus acasă, mergînd peste cîmp.

Peste cîteva săptămîni el a venit din nou. Vorbise cu părinții și ei amenințau să-l dezmoștenească dacă se însura cu Olga. Viktoria găsise un ofițer din vechea nobilime scăpătată, care urma s-o ia de soție, să preia domeniul și să-l ducă mai departe. Găsiseră și o soție pentru Herbert, o orfană, moștenitoarea unei fabrici de zahăr, în care mama vedea o bună născătoare de copii, iar tatăl, că ea și Herbert aveau să construiască un imperiu al zahărului cu fabricile lor. S-a lăsat cu certuri, vorbe tari și lacrimi. În cele din urmă Herbert a plecat pur și simplu. O mătușă îi lăsase moștenire niște bani, nu prea mulți și nu suficienți ca să se însoare cu Olga și să-și întemeieze o familie. Dar pentru cîțiva ani le-ar fi ajuns. După aceea – Herbert era convins că n-avea să treacă mult pînă ce el va realiza niște lucruri mărețe, doar că încă nu știa ce.

Cum făcuse și cu părinții lui, nu i-a promis și nu i-a refuzat nimic nici Olgăi, iar Olga nu l-a zorit și nu s-a plîns. Era încă vară. Vacanța trecuse, dar rămînea destul timp pentru iubirea de pădure și fîneață a Olgăi și a lui Herbert. Numai că el nu se simțea în largul lui. I se părea că Olga era plină de reproșuri, pe care numai că nu le rostea, și din cauza asta era supărat pe ea și era supărat pe el însuși. Nu voia să se supună părinților și nu putea s-o rupă cu ei. Nu știa cum s-o scoată la capăt. După cîteva zile a plecat pur și simplu și de acolo.

17

A plecat în Argentina. A făcut iarăși un drum lung cu vaporul, de data asta nu împreună cu alți soldați, ci cu germani care voiau să emigreze sau care emigraseră deja și își vizitaseră patria, cu preotul comunității germane din Buenos Aires, cu afaceriști de la Badische Anilin- und Sodafabrik, care voiau să călătorească din Argentina în Chile, trecînd Anzii, cu cercetători de la un Institut Kaiser Wilhelm, plecați pe urmele lui Alexander von Humboldt, cu pierde-vară amatori de călătorii și aventuri.

Herbert n-a rămas în Buenos Aires, ci a plecat cu vaporul în susul rîului Paraná, o apă cum nu mai văzuse vreodată. Era nevoit să recunoască față de sine că argentinianul Paraná era, poate, superior Rinului german ori, dacă nu, cel puțin de rang egal cu el. Păduri plutitoare de portocali și sălcii, canale lungi și înguste, care mereu păreau să se termine și care se vărsau brusc în întinderi de apă netede, maluri fără clădiri și pline de mister, uneori țipete de maimuțe și păsări, alteori o liniște adîncă. În Rosario Herbert a luat trenul spre Córdoba, ședea într-un vagon gol și, fie că se uita în dreapta ori în stînga, vedea o cîmpie nesfîrșită. Gările erau pustii, trenul oprea și pleca mai departe fără să se audă vreun glas. Mereu se vedeau cadavre de cai și vaci zăcînd lîngă șine, iar păsările care stăteau pe ele și le sfîrtecau nici măcar nu întorceau capetele. Puținii copaci erau zbîrliți și schilozi. Vîntul trecea rece și tăios peste cîmp, străbătînd trenul și lovind fața lui Herbert, pînă cînd au început să-i clănțăne dinții.

La Córdoba a cumpărat un cal și provizii și a pornit spre Tucumán. Pe drum a depășit șiruri lungi de care cu roți înalte și coviltire curbate, încărcate cu cereale și trase de șase boi. A

întîlnit turme de cai sălbatici – se năpusteau în galop, îl însoțeau, se risipeau în galop. Satele erau mici și sărace – case puține, cu fațade roșii și acoperișuri plate, albe. Albul unor nesfîrșite lacuri sărate secate îi orbea ochii și, cînd se stîrnea vîntul, un nisip fin, roșu, îi pătrundea prin haine în porii pielii, în ochi, în urechi și în gură. Seara Herbert făcea focul și prăjea ce putuse cumpăra în vreun sat sau într-o gospodărie – o găină, carne, cartofi. Se făcea tot mai cald. Într-o zi n-a mai văzut doar mereu aceeași cîmpie. La orizont, în ceață, s-a ivit un lanț de munți înalți, albăstrui, cu vîrfuri albe: Anzii.

La următorul popas a fost mușcat de picior de un șarpe. S-a aruncat pe cal, sperînd să găsească în următorul sat un doctor sau un bărbier, curînd n-a mai rezistat și s-a prăbușit. Și-a revenit după cîteva ceasuri, poate chiar zile, în mijlocul unui grup de femei și copii de culoarea țărînii, cu ochi migdalaţi și pometi proeminenți – indieni. La picior, acolo unde îl mușcase șarpele, avea o tăietură, nu cusută, dar strîns legată și neinfectată. Herbert și-a desfăcut tivul hainei, le-a dat indienilor monedele de aur pe care le ascunsese acolo pentru situații de urgență, a făcut o plecăciune și a pornit călare mai departe. Ei l-au privit țintă și l-au urmărit cu privirea, întorcînd încet capetele.

După o săptămînă a ajuns la Tucumán. A făcut febră și, cînd s-a vindecat, i se terminaseră și timpul, și banii și a fost nevoit să se întoarcă înainte să fi ajuns la Anzi. Oricum, iubirea lui se dăruia cîmpiei, cerului care se boltește de la orizont la orizont, vederii care nu se împiedică de nimic și care se pierde în depărtări. I-ar fi plăcut să vadă zăpada Anzilor.

În schimb, a avut parte de zăpada din Karelia. Asta a fost următoarea lui călătorie spre singurătate, imediat după întoarcerea din Argentina, iarăși călare și, de data asta, însoțit de un cîine. Dorise să cutreiere ținutul doar cîteva săptămîni, să trăiască nopțile albe, să doboare un urs. Dar n-a putut să se despartă de aurul cu care soarele poleia ceața în zori, de apa lacurilor și a rîurilor seara, de marginea cerului noaptea, de mestecenii albi și pădurile rare, de lebedele care se ridicau maiestuoase din apă, alergau pe apă, se avîntau în aer și se lăsau la fel de maiestuos pe pămînt, de elani, niște creaturi

îndesate, vînjoase și solitare, la fel ca el. Se hrănea cu pești, ciuperci și fructe de pădure și s-a obișnuit cu norul de țînțari care îl însoțea de dimineața pînă seara. În septembrie culorile s-au schimbat: frunzele mestecenilor luminau galben, cele ale tufelor de afin, roșu, și printre ele licărea verdele pinilor și strălucea albul numeroșilor licheni.

Iarna s-a pornit mai devreme ca de obicei. Karelienii simțiseră asta și îl avertizaseră pe Herbert. El o tot ținea cu „cancelarul de fier“[1]: noi, germanii, ne temem de Dumnezeu și de nimic altceva în lumea asta – și a pornit din nou. Cînd a căzut prima zăpadă, Herbert a găsit adăpost într-o colibă. Numai că n-a putut să rămînă: risca să se trezească înzăpezit și captiv. Așa că a pornit la drum, a răzbătut cu greu prin nămeți și, după o săptămînă, a ajuns la stația de poștalion unde oamenii îl avertizaseră și între timp îl dăduseră pierdut. Credeau că zăpada și frigul îl făcuseră să renunțe. Dar el nu renunțase. După Karelia, credea că va fi în stare de orice, numai să renunțe nu.

1. Otto von Bismarck (1815-1898), prim-ministru al Prusiei începînd din 1862 și primul cancelar al Imperiului German de la 1871 (pînă în 1890).

18

Au urmat alte călătorii: în Brazilia, în peninsula Kola, în Siberia și în peninsula Kamceatka. De cele mai multe ori a fost plecat cîteva luni – în Siberia, aproape un an. Între călătorii își vizita părinții, care voiau să păstreze toate căile deschise: și căsătoria Viktoriei cu ofițerul, și căsătoria lui Herbert cu moștenitoarea. Dar situația le scăpa de sub control. Viktoria a întîlnit un tînăr fabricant din regiunea Ruhr care era interesat de ea, dar nu și de moșie, iar moștenitoarea era destul de ambițioasă și de independentă ca să își administreze cu succces afacerea chiar și fără Herbert. Herbert spera că, dacă moștenitoarea s-ar sătura să aștepte, iar Viktoria s-ar căsători în Ruhr, părinții i-ar transfera moșia tot lui și Olgăi. Dar ei n-au renunțat, îl zoreau și îl amenințau. Atunci el se scutura de tatăl nervos și de mama plîngăreață și se ducea la Berlin sau la Olga.

Uneori venea pentru cîteva zile, alteori pentru o săptămînă sau două. Stătea la hotel în Tilsit, închiria un cal și o vizita pe Olga zilnic. Cînd ea corecta caiete sau cosea, gătea sau punea legume și fructe pentru iarnă, el ședea alături și privea. Îi povestea despre călătoriile lui, cele pe care le făcuse deja și cele pe care voia să le mai facă. Ea asculta și punea întrebări: citise despre traseele și țintele călătoriilor lui și știa despre ce era vorba. Uneori el închiria o trăsură și făceau un picnic pe malul rîului Memel, alteori luau primul tren de la Tilsit la Memel și ultimul tren înapoi și își petreceau ziua pe țărmul fîșiei de litoral a Curlandei.

Olgăi i-ar fi plăcut să fie mai prezent în viața ei. I-ar fi plăcut să cînte și el miercurea în cor, să apese duminica foalele orgii în galeria bisericii, să pregătească în septembrie serbarea Ännchen von Tharau[1] și să se bucure împreună cu ea văzînd

cum crește Eik. Dar cînd o însoțea, era fie prea sfios în fața celorlalți, fie prea plin de sine, nu găsea tonul potrivit și nu se simțea în largul lui.

Olga își dădea seama că rolul pe care îl juca ea în viața lui Herbert amintea de cel al amantei în viața unui bărbat însurat. Bărbatul însurat trăiește în lumea lui, își vede de treburile lui și uneori își rupe o bucată din viață ca să și-o petreacă alături de amantă, care nu face parte din lumea lui și din treburile lui. Dar Herbert nu era un bărbat însurat, nu exista nici o soție și nici copii la care să se întoarcă. Olga știa că o iubea și că-i era atît de aproape pe cît era el în stare să fie față de alt om. Și alături de ea era atît de fericit pe cît putea fi el de fericit cu altcineva. Nu-i refuza nimic din ce-i putea oferi. Dar nu era în stare să-i ofere ce-i lipsea.

În mai 1910 Herbert a ținut o conferință despre misiunea Germaniei în Arctica în fața Societății Naționale de Geografie și Istorie din Tilsit. La restaurant intrase întîmplător în vorbă cu președintele societății, îi povestise despre călătoriile făcute și despre o călătorie în Arctica pe care o plănuia și fusese invitat imediat – președintele nu prea reușea să aducă la Tilsit oameni care să țină conferințe. Aula de la școala garnizoanei era plină și Herbert a vorbit rar și prudent pînă cînd interesul văzut pe chipurile domnilor și doamnelor din public l-a făcut să capete tot mai mult entuziasm.

A povestit despre încercarea lui Petermann din 1865 de a înainta în forță pînă la marea polară lipsită de ghețuri, la care mulți visau pe vremea aceea, și despre cercetările lui Koldewey pe coasta de est a Groenlandei, în 1869-1870, cu cele două corăbii ale sale, Germania și Hansa, unde oamenii de pe Germania au obținut importante rezultate științifice, iar cei de pe Hansa, după pierderea corabiei, și-au petrecut iarna într-o odisee eroică, plutind pe un bloc de gheață, iar în primăvară au ajuns cu bărcile la o așezare omenească. Disciplina severă germană, cutezanța germană și eroismul german se vădiseră în chip strălucit în Arctica și ar putea face să fluture drapelul german și deasupra Polului Nord, cu a cărui cucerire se lăudau pe nedrept americanii Cook și Peary. Însă interesul german se abătuse de la Arctica și se îndreptase spre Antarctica – pentru

asta Herbert nu avea deloc înțelegere și nu avea nici compasiune față de eșecul acțiunii lui von Drygalski în Antarctica din 1901-1902. „Viitorul Germaniei se află în Arctica. În ținutul care dormitează feciorelnic sub zăpadă și gheață, în comorile pe care le ascunde pământul, în apele bogate în pește și în terenurile de vînătoare, în Pasajul de Nord-Est, care face rapid și ușor legătura între Germania și coloniile ei din Pacific. Arctica nu va refuza intervenția germană dacă vom îndrăzni s-o facem cu credință în Dumnezeu și în noi.“

Herbert, care stătuse în spatele pupitrului, a pășit în față, copleșit de aplauze, a început să cînte *Cîntecul germanilor* și publicul s-a ridicat și i s-a alăturat. „*Deutschland, Deutschland über alles!*“

1. Sărbătoare locală în timpul căreia se cînta un cîntec popular din secolul al XVII-lea despre Anna Neander, fiica preotului din Tharau.

19

„Nu-i pentru tine“, îi spusese Herbert Olgăi înainte de conferință, totuși ea a venit, îmbrăcată cu cea mai bună rochie a ei, de catifea albastră cu decolteu amplu, avînd dedesubt o bluză albă, ușoară, cu guler înalt, și s-a bucurat de privirile admirative ale bărbaților. A așteptat pînă s-a terminat recepția, la care Herbert a fost înconjurat de lume și s-au înălțat paharele pentru Germania, pentru împărat și Marină, pentru Arctica și pentru el. Ea stătea la fereastră, el s-a apropiat de ea, cu fața radiind de încîntare și ochi strălucitori, și ea i-a spus ce voia el să audă. Oare nu merita toate laudele pentru încîntarea, pentru strălucirea asta?

Au mers la grajd, Herbert a mai obținut la ceas tîrziu o trăsură cu un cal și a dus-o pe Olga acasă. Vorbea și vorbea. Voia să audă de la ea că ideile din conferința lui, de care era extrem de mîndru, i se păreau deosebit de bune, că scepticismul lui privind Antarctica era justificat, că visele lui arctice erau vizionare și că acum trebuia să se treacă de la vorbe la fapte. Pînă cînd încuviințările ei au devenit monosilabice și el a amuțit.

Luna scălda cîmpiile într-o lumină albă și Olga se gîndea la zăpadă, la Polul Nord și la Polul Sud. Dar era luna mai, aerul era călduț și o privighetoare cînta. Olga i-a pus lui Herbert mîna pe braț, el a oprit trăsura și amîndoi au ascultat fermecați.

— Se spune că trilurile privighetorii le aduc muribunzilor o moarte blîndă, a spus ea în șoaptă.

— Le cîntă îndrăgostiților.

— Nouă.

S-a lipit de el și el a cuprins-o cu brațul.

— Ce cauți tu acolo?

— Noi, germanii…

— Nu, nu noi, germanii. Ce cauți tu acolo?

El tăcea și ea aștepta. Dintr-odată foșnetul vîntului și fornăitul calului și cîntecul privighetorii i s-au părut triste. Ca și cum i-ar fi fost dat să înțeleagă că viața ei însemna așteptare și că așteptarea nu avea scop, nu avea capăt. Gîndul a înfiorat-o și Herbert a simțit și i-a răspuns.

— Aș reuși. Polul, pasajul. Încă n-am fost acolo, dar sînt sigur că aș reuși.

A dat din cap.

— Voi reuși.

— Și după aceea? După ce ai ajuns la pol sau ai traversat pasajul? Ce-ți aduce asta? Chiar tu ai spus că nu e nimic la pol și că pasajul e mai mult blocat. Rămîne mai mult blocat, chiar dacă reușești să-l străbați cîndva.

— Ce întrebări sînt astea? o privi el chinuit. Știi doar că nu am răspunsuri la întrebările tale.

— Întinderea? Întinderea fără capăt? Asta e?

— Numește-o cum vrei, ridică el din umeri. Am prieteni în regimentul de gardă care spun că în curînd va fi război. Atunci mă duc la război. Dar dacă nu vine nici un război… Nu pot să explic mai clar.

Nimic n-ai explicat, își zise ea. Nimic.

20

A lucrat la conferință pînă în iarnă. Știa că succesul din Tilsit nu garanta un succes la Berlin, München și în alte capitale și orașe de reședință. Aici publicul va fi mai informat și mai critic. Aici n-ar putea trece sub tăcere faptul că von Nordenskiöld traversase Pasajul de Nord-Est încă din 1878-1879 și că disputa privind pretenția lui Cook de-a fi ajuns la Polul Nord în 1908 și a lui Peary, că ar fi ajuns în 1909, demonstra cît de dificil era să dovedești sau să contești o asemenea declarație. Ca să străbați Pasajul de Nord-Est aveai nevoie de mult noroc și de mult timp – asta se știa, ce mai trebuia știut? Să ajungi la Polul Nord și s-o dovedești ar fi costisitor, primejdios și dificil – nu trebuiau s-o facă într-o bună zi mașinile de zbor, care erau din ce în ce mai bune?

Herbert voia să vorbească despre Pasajul de Nord-Est, despre necesitatea unei cercetări făcute de germani, despre necesitatea unei cercetări făcute de el. Coasta siberiană a bazinului arctic era prost realizată cartografic, mai prost decît cea americană și cea groenlandeză. Abia dacă ar fi cercetată și măsurată, s-ar putea trage concluzii despre calea maritimă europeano-asiatică. Abia cînd s-ar închide cercul în jurul bazinului arctic, s-ar putea evalua comorile acestuia.

Pe lîngă conferință, Herbert a mai scris și scrisori. Își oferea conferința societăților științifice, societăților de geografie, societăților de etnologie, de geografie și etnologie, de geografie fizică, de antropologie și etnologie, de istorie a epocii primitive și de cercetări marine. I-a scris lui von Drygalski, cu rugămintea de a-l susține public, unor firme berlineze și hamburgheze, cerîndu-le un sprijin prin livrarea de echipament, îmbrăcăminte și alimente, firmei Brockhaus, cu propunerea să

tipărească vederi cu motive arctice și să-i susțină expediția cu o parte din venituri. Cînd au sosit invitațiile feluritelor societăți, le-a scris conducătorilor, politicienilor, industriașilor, bancherilor și altor somități de la fața locului și i-a invitat personal la conferință.

Olga se bucura că, în timpul lunilor în care era ocupat cu scrisul, Herbert îșI petrecea deosebit de mult timp lîngă ea. El îi citea ce scria, prelegerea și scrisorile, și îi asculta propunerile. Ea l-a învățat să nu scrie pur și simplu o prelegere, ci fragmente pe care le putea combina în conferințe diferite. L-a învățat și să vorbească liber. La început scria fragmentele și le învăța pe dinafară, mai tîrziu i-au fost suficiente niște notițe pe marginea fragmentelor. Repeta împreună cu el, îl întrerupea, exclama, punea întrebări, obiecta. L-a dezobișnuit să-și treacă mîna prin păr cînd era stînjenit și să ridice vocea cînd era atacat. A făcut din el un orator.

L-a lămurit că dacă voia să atragă oameni care să pledeze pentru expediția lui și să-l susțină, trebuia să învețe cum să se poarte cu toată lumea și că putea începe s-o facă acolo, la ea în sat. Iar el și-a îmbunătățit într-adevăr comportamentul. Și-a pierdut stînjeneala. Însă a rămas arogant și uneori asta îl făcea să pară autoritar.

Deși Viktoria se măritase deja în Renania, iar moștenitoarea fabricii de zahăr își găsise alt fabricant de zahăr, părinții lui Herbert au rămas nestrămutați în convingerea lor că Olga nu era femeia potrivită pentru el. Banii lui, moștenirea lăsată de mătușă, s-au împuținat și părinții sperau că situația financiară dificilă pe cale să apară avea să-l supună. Dar mai întîi a avut doar efectul că locuia la Tilsit într-un hotel mai ieftin și nu mai închiria cal și trăsură, ci lua decovilul spre Schmalleningken și mergea sau chiar alerga cei șase kilometri de la gară pînă în sat. Fiindcă în fața casei nu mai stăteau nici cal, nici trăsură, putea rămîne peste noapte fără să stîrnească zarvă.

Într-o seară din decembrie Herbert a ajuns cînd era deja întuneric. Olga nu se mai aștepta să vină. Îl avea pe Eik în vizită la ea: ceilalți copii din familie erau bolnavi, mama lor nu mai făcea față cu compresele, frecțiile și ceaiul de tei și voia să nu se molipsească și el. Olga și Eik se jucau, iar Herbert li s-a alăturat,

strîmbîndu-se puțin, și s-a jucat cu ei. Cînd Olga a făcut de mîncare, cei doi au continuat să se joace, apoi au stat toți la masă, au mîncat, după care cei doi s-au mai jucat o dată și Olga a spălat vasele. Ea trăgea cu urechea la Herbert și Eik. *Nu te supăra, frate* era ceva nou pentru amîndoi: se enervau, ocărau, rîdeau. După ce l-a pus pe Eik în patul care nu încăpuse în dormitor, ci în bucătărie, Olga a coborît lampa de pe masă. Restul încăperii și patul lui Eik erau în întuneric.

Herbert citea, poșta îi adusese relatarea lui Amundsen despre traversarea Pasajului de Nord-Vest. Olga avea în față un vraf de caiete. L-a deschis pe primul, dar nu citea. Lacrimile îi curgeau pe față.

— Ce-i?

Herbert înălțase privirea. S-a ridicat și a îngenuncheat lîngă ea. I-a mîngîiat mîinile și a șoptit:

— Ce-i?

— E doar…

Și ea șoptea, dar a fost de ajuns ca să deschidă zăgazul plînsului cu suspine.

— E…

Dădea din cap și plîngea.

— Ce?

— Auzi respirația lui Eik?

21

În 21 martie Herbert a ținut prima conferință la Altenburg și și-a cîștigat primul susținător, pe ducele Ernst von Sachsen-Altenburg.

Voia să pornească la drum în vara lui 1912 și credea că un an i-ar ajunge pentru finanțare și pregătiri. Însă von Drygalski nu numai că nu l-a susținut, ci chiar i-a fost potrivnic și i-a reproșat lipsa de cunoștințe geografice și de experiență arctică, firmele hamburgheze și berlineze erau rezervate în privința susținerii, iar editura Brockhaus, la început atrasă de proiectul ilustratelor, și-a pierdut interesul. Herbert a fost nevoit să umble cu conferința lui din oraș în oraș pînă în iarna dintre 1912 și 1913 ca să strîngă mijloacele necesare pentru expediție. De fapt numai pentru o pre-expediție, în timpul căreia trebuia să verifice echipamentul și proviziile, iar echipajul să se sudeze și să se deprindă cu viața din Arctica. Herbert spera că succesul pre-expediției ar stîrni un val de entuziasm pentru expediția principală.

Ținta era Nordaustlandet, o insulă din arhipelagul Spitzbergen[1], al cărui teritoriu prea puțin cunoscut Herbert voia să-l traverseze înainte de începerea iernii. Mai întîi a plănuit plecarea pentru începutul verii lui 1913, dar apoi s-a implicat în niște tratative de organizare a unei loterii pentru finanțarea expediției principale, care s-au dovedit dificile și s-au tot lungit. Cînd în cele din urmă a pornit, ca să se întîlnească la Tromsö cu ceilalți participanți la expediție, era sfîrșitul lui iulie.

În ultima seară și-a luat rămas-bun de la Olga. La început ea privise expediția ca pe una dintre numeroasele călătorii pe care el le făcuse și la care nu-l condusese niciodată la tren sau pe vapor. Dar apoi el a rugat-o să-l vadă la Berlin înainte de

plecare și ea a venit și nu știa dacă să fie fericită că el dorea să-i fie aproape la despărțire sau să-și facă griji din cauza unei frici tainice ce-l îndemnase s-o cheme.

A întîmpinat-o la gară, a condus-o la locuința pe care o închiriase în lunile de pregătire și a lăsat-o singură. Trebuia să meargă la o consfătuire și nu știa cînd o să se întoarcă. Era încordat, agitat, cu gîndurile împrăștiate, și ea n-a vrut să se molipsească de starea lui, dar cît l-a așteptat în locuință, a devenit tot mai neliniștită. Umbla încoace și-ncolo, de la fereastra din bucătărie, cu vedere spre curte, pînă pe hol și în salon, la fereastra din camera de lucru, cu vedere spre o piață cu flori și o fîntînă, apoi iar înapoi. Nu voia să spioneze, dar pînă la urmă tot s-a oprit la masa de lucru a lui Herbert și s-a uitat prin hîrtiile lui: facturi, liste, prospecte, hărți, extrase, scrisori, însemnări. Printre ele era și o poezie, cu scrisul lui Herbert:

tîi gîndește-te bine! Apoi începe
forță!
ai bine secerat în floarea vieții
de folos
lupta cutezătoare a omenirii
cît rezemat în cîrje
pă o viață lipsită de griji.

Asta voia să-i spună? Că pornea la drum ca să se lase secerat în floarea vieții? Nu voia să străbată Nordauslandet, ci avea planuri mai mari? Tot mai dorea să încerce traversarea Pasajului de Nord-Est sau cucerirea Polului Nord? N-avea să se întoarcă înainte de începutul iernii?

A găsit în bucătărie cartofi, ouă și slănină și a pregătit un mic dejun țărănesc. A găsit șampanie, pe care a pus-o în apă rece, și vin roșu. Cînd Herbert s-a întors, au mîncat. El nu vorbea decît despre nava pe care încă nu o avea și pe care trebuia s-o găsească în Tromsö – ce-avea să facă dacă nu reușea s-o găsească în Tromsö?

În pat ea i-a zis:

— Ți-am citit poezia.

El n-a răspuns nimic.

— Te întorci înainte să înceapă iarna?

— Poezia am scris-o cu ani în urmă. N-are mai mult de-a face cu expediția decît a avut cu toate celelalte.

— Înainte să înceapă iarna?

— Da.

1. Denumirea germană a arhipelagului Svalbard din Oceanul Arctic și, totodată, numele insulei principale a acestuia.

22

Olga a citit încă din august în *Tilsiter Zeitung* că doi participanți s-ar fi retras din expediție la Tromsö și s-ar fi întors în Germania. Asta nu putea însemna decît că Herbert se hotărîse să ierneze pe Nordauslandet sau pe Spitzbergen. Olga era atît de dezamăgită și se simțea atît de înșelată, încît i-a scris lui Herbert o scrisoare mînioasă și i-a trimis-o *poste restante* la Tromsö, chiar dacă el avea s-o găsească abia după întoarcere. Trebuia să-și descarce mînia. După două zile mînia i-a trecut, a mai trimis o scrisoare și a scris pe plic: „De citit mai întîi!“. Herbert avea să afle că îl îmbărbăta pentru lunga iarnă întunecoasă tot abia după întoarcere. Dar acum ea își făcea astfel curaj. Și își făcea și reproșuri. Herbert va reuși în toate, doar să nu renunțe – dacă ar fi încercat măcar să-i scoată din minte orbirea karelianã!

În ianuarie a găsit iarăși o știre în *Tilsiter Zeitung*. Nava pe care Herbert o cumpărase în Tromsö era captivă în banchiza polară. Apucase să-i lase pe Herbert și încă trei participanți la expediție pe Nordauslandet, dar nu mai reușise să-i culeagă. Pînă la urmă căpitanul și ceilalți participanți părăsiseră corabia prinsă în gheață, o porniseră pe drumul de trei sute de kilometri pînă la prima așezare, iar căpitanul chiar ajunsese – numai el, într-o stare jalnică, cu degerături grave și atît de epuizat, încît n-a putut vorbi zile întregi. Ceilalți rămăseseră în urmă, pe traseu.

Din acel moment ziarul a avut relatări săptămînale despre soarta expediției. Încă din ianuarie s-a pornit o expediție de salvare norvegiană, în februarie, prima echipă germană, în martie, a doua, în aprilie, a treia, în mai, a patra. Cînd nu existau relatări despre plecarea sau întoarcerea unui echipaj,

rămînea mult loc de speculații. Pe Spitzbergen și Nordauslandet existau colibe construite în timpul unor expediții anterioare sau de vînătorii de balene și de vînători de pe uscat – puteau să fi ajuns la ele membrii expediției? Pe ce drum puteau s-o fi luat cei care plecaseră împreună cu căpitanul, dar apoi se despărțiseră de el? Pe ce drum puteau s-o fi apucat Herbert și însoțitorii lui? Sau poate găsiseră o colibă la începutul iernii, își făcuseră o tabără și aveau să apară la sfîrșitul iernii în golful de unde trebuia să-i recupereze nava după ce străbăteau Nordauslandet? Experți – autentici și falși – cuvîntau și demonstrau că dispăruții aveau să fie găsiți și salvați sau că nu mai exista nici o speranță pentru ei sau că totul depindea de influența Curentului Golfului și de vremea de pe Nordauslandet din iarna aceea. Se povestea despre Herbert, despre experiența lui în război și în expediții, despre energia, hotărîrea, dar și nechibzuința lui – expediția se pornise la drum mult prea tîrziu.

Olga citea totul, dar n-o interesa cînd și de unde pleca vreun echipaj de salvare. Ea nu dorea să știe decît ce era cu Herbert. În aprilie au fost salvați doi participanți la expediție, care o porniseră împreună cu căpitanul, dar apoi renunțaseră și se întorseseră la navă. Alți patru erau morți. Cei doi nu auziseră nimic de Herbert din momentul cînd el pornise să străbată Nordauslandet. În iulie s-a întors o expediție de salvare care se concentrase pe căutarea lui Herbert și pe traseele de pe Nordauslandet, dar nu găsise nici o urmă de-a lui. Asta nu a valorat mai mult de o mică notiță în ziar. Austria tocmai declarase război Serbiei.

Olga n-a încetat să spere și să-i trimită lui Herbert scrisori *poste restante* la Tromsö. Știa că încercările de salvare încetaseră. Dar de fiecare dată cînd venea ziarul, inima îi bătea puțin mai repede, pînă cînd vedea că lipsea știrea despre neașteptata sosire a lui Herbert în vreo așezare a laponilor sau danezilor. Citise undeva că o expediție daneză supraviețuise timp de două ierni în Groenlanda. Undeva – nu mai știa unde și nici nu voia să citească din nou și să constate că înțelesese greșit și că totuși fusese vorba doar de o iarnă.

Suferea fiindcă situația lui Herbert rămînea ciudat de ireală. Reușise să-și imagineze Africa Germană de Sud-Vest imediat

după plecarea lui Herbert, fiindcă el o descria lămurit în scrisorile lui, iar poșta militară de campanie era de încredere și sosea regulat. Din Argentina și Karelia i-a scris puțin, dar i-a povestit multe la întoarcere, ca și după întoarcerea din Brazilia, Kola, Siberia și Kamceatka. Arctica nu putea să și-o închipuie – sau nu voia, din încăpățînare? Cunoștea zăpada iernii și trăise topirea și pornirea ghețurilor pe Memel și în laguna Curlandei. Însă întinderile de zăpadă, aisbergurile și ghețarii, ursii polari și morsele, bărbații înveliți în blănuri și postav, într-o atitudine eroică, cu schiuri, sănii și cîini – cu cîteva linii subțiri, negre, desenatorul de la ziar făcuse din fotografii niște desene care Olgăi i se păreau caricaturi. Ca și cum Arctica ar fi o glumă proastă. Serioase erau reproșurile pe care și le făcea. Niciodată nu vorbise cu Herbert despre proiectele și planurile lui, niciodată nu le pusese la îndoială, niciodată nu încercase să i le scoată din minte. Se bucurase de entuziasmul lui Herbert, de chipul lui radios, de ochii lui strălucitori, ca și cum el ar fi fost un copil, ca și cum totul era un joc. Acum jocul revendicase patru vieți – sau chiar opt, dacă Herbert și tovarășii lui nu se mai întorceau.

23

Apoi Germania a declarat război Rusiei. Rușii au ocupat Tilsit, apoi au trebuit să-l evacueze iar, și între timp oamenii stăteau în fața caselor și ascultau tunurile de la Tannenberg. Războiul se îndrepta spre est și viața de zi cu zi s-a supus iarăși legii îndeletnicirilor țărănești. Toamna s-a recoltat, s-a treierat și s-a arat, primăvara s-au pus îngrășăminte, s-a grăpat și s-a semănat și în vara de război a lui 1915 s-au scos scaieții, s-au prășit buruienile și s-au curățat cartofii de gîndaci de Colorado, ca în verile de pace.

Doar bărbații lipseau, iar unele neveste și mame purtau deja straie negre. Bătrînii și băiețandrii rămăseseră acolo și trebuiau să facă treburi pe care altminteri le făceau bărbații. Prietenii Olgăi din satul învecinat avuseseră noroc. Bărbatul se întorsese deja din război – fără brațul stîng, dar se întorsese. Nevasta umbla prin sat zîmbind, deși în realitate nu voia să-și arate fericirea în fața tuturor.

Olga nu mai spera cu adevărat. Trecuseră doi ani de la plecarea lui Herbert și gîndul că el ar putea să reziste pe Spitzbergen mai mult decît rezistaseră danezii în Groenlanda era un vis din care Olga s-a trezit fără să-l fi visat cu adevărat. Dar nici moartea lui nu era reală pentru Olga. Se gîndea la Herbert, vorbea cu el și-l simțea tot așa cum se gîndise la el, cum îi vorbise și îl simțise în timpul numeroaselor lui călătorii. Învățase să trăiască cu un Herbert care lipsea mult și îndelung. Nu simțea nici o cezură, nu simțea că acum ar fi prea mult, că acum ar fi prea îndelung.

Chiar dacă în felul acesta nu dispăruse încă din viața ei, pînă la urmă masele de morți din Franța au făcut-o să înțeleagă că murise. Prietena pe care și-o făcuse la seminarul pedagogic i-a

scris despre moartea celor doi frați mai mici și a prietenilor lor în marea bătălie de pe Marna, în Flandra și în Champagne, iar Olgăi i se părea că se stingea întreaga lor generație și, odată cu ea, și Herbert. Nu reușise să și-l închipuie prins în gheață. Îl vedea cu ușurință dinaintea ochilor în vreunul din atacurile relatate în ziar, cînd tinerii soldați se aruncau curajoși și cu bucurie în moarte.

Toamna i-a murit bunica de slăbiciune. Se plînsese de dureri în tot corpul, se subțiase tot mai mult și mai mult, dar nu voise să se mute la Olga, ci insistase să moară în patul ei. Într-o dimineață vecinii care avuseseră grijă de ea au găsit-o moartă.

Cînd a sosit Olga, bunica era deja culcată în sicriu, în biserică. Olga s-a așezat lîngă ea și a ținut priveghiul. A stat de la căderea întunericului pînă în zorii zilei lîngă femeia care o luase și o crescuse, dar care n-o plăcuse. Nu jelea după ceea ce fusese între bunica ei și ea, iar acum nu mai era, ci după ceea ce nu fusese. Jelea și pentru viețile netrăite ale bărbaților tineri căzuți în luptă, și pentru viața pe care Herbert și ea n-aveau s-o aibă niciodată. Pentru prima oară totul era real: pierderea, despărțirea, durerea, jalea. A început să plîngă și nu s-a mai putut opri.

24

A continuat să predea în satul ei pînă în 1923, cînd teritoriul de la nord de Memel, desprins de Germania după Tratatul de la Versailles și administrat de Franța, a fost alipit Lituaniei. După aceea a predat într-un sat la sud de Memel.

Bucuria ei în anii aceia a fost Eik. Era un copil înzestrat și inventiv, un meșter îndemînatic, care și-a făcut o barcă și un automobil de jucărie, și totodată un visător care nu se mai sătura să asculte istorisiri despre mări întinse și țări îndepărtate. Cînd a dat de Jonathan Swift și Daniel Defoe, Olga i-a povestit despre călătoriile lui Herbert, despre Africa Germană de Sud-Vest, despre Argentina, Karelia, despre peninsule și Siberia. Despre Spitzbergen n-a vrut să-i povestească – și nici că Herbert era dat dispărut.

Îi prezenta lui Eik un Herbert eroic, nu pe băiatul din Pomerania care se supraestimase și înghețase, ci pe aventurierul plin de dorul spațiilor deschise și întinse, care nu cedase, care făcuse față celor mai mari eforturi și trecuse prin cele mai mari pericole. Era ca și cum Olga ar fi vrut să-l prezinte pe Herbert, care eșuase în fața lumii, așa cum se văzuse el și cum dorea să fie văzut. Ca și cum ar fi uitat reproșurile pe care și le făcuse. Mai tîrziu s-a temut că Eik avea să se rătăcească în viață, așa cum se rătăcise Herbert, ajungînd pînă la urmă să piară și să îi ducă și pe alții la pieire. Dar în privința asta nu mai avea nici o influență asupra lui.

Mulțumită înzestrării lui, a reușit să ajungă din sat la oraș, de la școala elementară la liceu și de la Tilsit la Berlin. A studiat arhitectura la Universitatea Tehnică și uneori Olga îl vizita și îl admira: înalt, blond, cu un chip senin și ochi albaștri, sportiv și îndemînatic. Mai tîrziu a cîștigat premii, a construit un magazin

universal în Halle, un hotel în München, un consulat în Genova, și a rămas mulți ani în Italia. L-a vizitat o dată, l-a lăsat să-i arate Roma și să-i prezinte o tînără colegă, o evreică, mai îndemînatică și mai deșteaptă decît Eik, ceea ce el nu părea să observe. Olgăi i-a plăcut fata, spera că Eik avea să facă față superiorității ei și i-ar fi plăcut să-i vadă pe cei doi căsătoriți. Dar într-o zi ea a dispărut din scrisorile lui.

În vara anului 1936 Eik s-a întors din Italia și s-a înscris în NSDAP[1] și SS. Fantaza despre un spațiu german vital între Memel și Urali, despre cernoziom și stepa cu ierburi, lanuri vălurite de grîu cît cuprinzi cu ochii și turme uriașe de vite. În țara din fantezia lui existau niște sate germane fortificate, iar în rest era pustie. Muncitorii și muncitoarele de care era nevoie, ca și boul de la plug și calul de la căruță, urmau să vină dimineața de undeva de nicăieri și să dispară seara undeva și nicăieri. El ar conduce semeț transformarea mizeriei slave în splendoare germană.

Olga nu putea să priceapă. Urmărise pasiunile lui Eik, lecturile lui, preferințele lui, discutase cu el despre toate, îl susținuse în toate. Și acum asta? Cum putea s-o rupă în felul ăsta cu tot ce credea și trăia ea? Ea nu se alăturase niciodată social-democraților, dar îi votase întotdeauna. Îi plăcuse republica, în care învățătoarele însemnau mai mult, li se îngăduiau mai multe și cîștigau mai mult decît pe vremea împăratului. Fusese în prezidiul Asociației Generale a Învățătoarelor Germane pînă cînd aceasta s-a autodizolvat, preîntîmpinînd alinierea. Respinsese național-socialismul încă de la început – Germania urma să devină iarăși prea mare, după ce Bismarck o dorise și o făcuse prea mare. Iar după Primul Război Mondial avea să urmeze un al doilea.

A încercat să scoată fanteziile astea din capul lui Eik. Agricultură și creșterea animalelor? În copilărie nu preferase el să meșterească și să citească în loc să ajute în gospodărie? Cînd era student, nu-i muriseră mușcatele și nu-i fugise pisica? Nu studiase el arhitectura în locul agronomiei? Ce era cu visul acela cu orizontul larg și pustietatea de la răsăritul și pînă la apusul soarelui? Acolo trăiau deja niște oameni, iar în Germania erau destule cereale și destule vite. Dar vorbele ei nu

l-au atins. Se purta cu ea cu o condescendență tandră, destinată celor prea bătrîni ca să priceapă semnele timpului.

În timpul vacanței de vară Olga a făcut febră, a crezut că era o gripă, s-a pus în pat, iar în dimineața următoare s-a trezit și nu mai auzea. Medicul i-a făcut tot ce a știut el. Mai tîrziu Olga s-a întrebat dacă el chiar crezuse în posibilitatea unei însănătoșiri sau doar încercase s-o obișnuiască încetul cu încetul cu gîndul că era surdă.

Avea cincizeci și trei de ani și a fost concediată. Administrația școlii voia oricum să scape de ea. Nu se mai potrivea cu noile vremuri. N-ar fi renunțat să fie învățătoare dacă n-ar fi fost silită să o facă. Dar ea se gîndise încă de mai multă vreme că naziștii aveau s-o concedieze și de atunci școala îi devenise din ce în ce mai străină. Și fusese învățătoare mai bine de treizeci de ani – poate că era totuși de ajuns.

Datorită bunului renume al școlii pentru surzi de la Breslau, s-a mutat acolo și, mulțumită ușurinței în exprimare și a vocabularului ei, a învățat cu măiestrie cititul pe buze. După terminarea școlii i-ar fi plăcut să rămînă în oraș – trăise destul la țară. Dar apoi s-a mutat totuși într-un sat, unde viața era mai ieftină. Era o cusătoreasă talentată și îndemînatică, care își făcusese singură toate hainele încă din anii seminarului. A găsit clientelă în Breslau. La unii lucra acasă, la alții venea, lua lucrurile și le aducea iar înapoi după cîteva zile. Mergea o oră cu trenul.

S-a împăcat cu viața pe care o ducea. Gătea, citea, avea grijă de grădină, făcea plimbări și uneori era vizitată de foști elevi, de prietenii ei din ținutul Memel cu copiii lor, de Eik. În fiecare zi îi lipsea muzica. La școală cîntase cu copiii, condusese corul bisericii, cîntase la orgă în biserică și iubise concertele ocazionale din Tilsit. Citea partituri și interpreta muzica în minte, dar ăsta era un înlocuitor jalnic. Iubise și zgomotele naturii, păsările, foșnetul vîntului și valurile mării. Îi plăcea s-o trezească găinile vara și clopotele bisericii iarna. Era bucuroasă că nu mai auzea difuzoarele. Odată cu naziștii, lumea devenise zgomotoasă: instalaseră peste tot difuzoare din care răsunau întruna discursuri, marșuri și apeluri care te urmăreau. Dar

nimic nu e atît de neplăcut auzului încît să nu mai vrei să auzi nici binele odată cu răul.

1. *Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei* (Partidul Muncitoresc Național-Socialist German), numele oficial al partidului nazist german din epoca interbelică.

25

Războiul a ajuns în satul silezian al Olgăi abia în februarie 1945. Primarul liniștise oamenii și îi îndemnase să rămînă pe loc, pînă cînd într-o dimineață a dispărut. Olga nu auzea zgomotul frontului, însă ceilalți da, și a făcut și ea ce făceau ceilalți, și-a făcut geamantanele și a luat-o din loc. Cînd veneau militari cu camioane și tancuri, ieșea de pe drum, iar cînd veneau avioane care zburau jos, se arunca în șanț. Locomotiva trenului care a luat-o în cele din urmă a fost lovită de o bombă și a explodat.

În mijlocul grabei și al îmbulzelii de pe șosea, al scrîșnitului și huruitului de șenile de tancuri, al șuieratului urlat al avioanelor, al răpăitului de mitraliere, al dezorientării fugarilor care își căutau adăpost, al strigătelor lor cînd erau răniți, al exploziei care a sfărîmat cazanul locomotivei, în mijlocul acestui pufăit și răget al războiului, Olga era învăluită de o liniște deplină. Panica oamenilor nu putea fi auzită, de pe chipurile lor căscate nu pătrundea pînă la ea nici un strigăt, tancurile își croiau drum pe tăcute, avioanele erau niște umbre mute care alunecau cu iuțeală pe deasupra fugarilor, rafalele armelor, mici vîrtejuri de praf în linie dreaptă, pînă cînd cineva era nimerit și cădea fără nici un sunet, resemnat, sau se cabra în șanț, iar explozia locomotivei era o minge de foc viu colorată și mută.

După ce locomotiva a explodat și trenul a rămas nemișcat, iar ea și ceilalți au fost nevoiți să-și continue drumul pe jos, a început să ningă. La început a nins domol, abia dacă se vedea. Apoi zăpada a căzut deasă și udă și în scurt timp le-a ajuns pînă la genunchi. Fiecare pas cerea efort, fiecare pas era un chin. La asta s-a adăugat vîntul: cînd drumul nu trecea prin pădure, el

împroșca zăpada ca pe niște ace care le înțepau fețele. Cînd s-a făcut seară și nu se mai vedea nici un liman, nici o lumină, unii au renunțat. S-au lăsat jos într-un loc mai retras, sub un copac sau într-o groapă, întinși pe o parte sau pe spate, cu rucsacul sub cap, așa cum te așezi ca să dormi. Olga citise cum ostenești în zăpadă, te așezi, te sprijini de un copac, te odihnești puțin, nu mai simți frigul și adormi, și se gîndise că asta trebuie să fie o moarte frumoasă. Acum îi vedea pe oamenii aceia zăcînd acolo și era totuna dacă mai dormeau sau erau deja morți. O invitau pe Olga să li se alăture – lor și lui Herbert, care tot în zăpadă murise. Dar apoi a înfuriat-o gîndul la moartea lui Herbert, la moartea aceea prostească, în drum spre o insulă pe care nu voia să trăiască nimeni sau într-un pasaj prin care nu voia să treacă nimeni sau chiar în drum spre Polul Nord sau ce-și mai pusese Herbert în capul lui prost. Era atît de furioasă, încît a continuat să meargă. Nu, nu voia să moară ca Herbert.

Olga i-a urmat pe ceilalți spre vest pe jos, în căruță, în camion, cu trenul. Or fi știind ei unde merg, își zicea ea, iar dacă ei greșeau, nici ea nu știa mai bine. A reușit să treacă Elba și apoi rîul Main și a ajuns la Neckar înainte de capitulare. Orașul nu era distrus și, după numeroasele orașe cu clădiri bombardate, arse, prăbușite, cu copaci carbonizați pe marginea străzilor, în grădini și în parcuri, cu deșerturi de ruine din care se înălțau hornuri sau cîte un turn de biserică sau un buncăr, cu guri de pivniță prin care oamenii se strecurau ca șobolanii, Olga avea impresia că ajunsese acasă.

La serviciul pentru refugiați i s-a repartizat o cameră și, în decurs de o zi, s-a instalat cu puținul ei avut acolo și, cu o uimire încîntată, în oraș. Cum mergea pe strada principală, a trecut pe lîngă un studio fotografic și a intrat pur și simplu. Fotografia ne arată o femeie impunătoare, cu un chip limpede, deschis, cu riduri doar în jurul ochilor și dinspre nări spre colțurile gurii, cu o privire concentrată și o gură hotărîtă. Părul alb, încă des, e strîns într-un coc, ca în fotografia de cînd era copilă, cu o zi înainte de confirmare, și poartă o rochie neagră cu guler alb, nu închisă pînă sus, ci cu un mic decolteu. Nu e rezemată și nu se sprijină de nimic, stă pur și simplu așa, mîna dreaptă e coborîtă, iar cea stîngă și-o ține la piept într-un gest

maiestuos. Nici o încordare sau inhibiție, nimic de pe chipul sau din atitudinea ei nu trădează faptul că e surdă.

Era o croitoreasă meticuloasă și rapidă și curînd a avut destui clienți, dar nici un fel de alte legături, iar după refugiu viața ei a fost și mai singuratică decît înainte. Căutarea prietenilor din ținutul Memel prin Crucea Roșie n-a dat nici un fel de rezultate. Era interesată de istorie și politică, citea ziarul regulat și cu atenție, împrumuta cărți și partituri de la Biblioteca Populară. Și-a descoperit dragostea pentru film și era mulțumită că putea să-și închipuie ce nu reușea să citească pe buze.

A cusut pentru mai multe familii pînă cînd, la începutul anilor ’50, după o oarecare agitație provocată de niște documente pierdute și acte distruse, a primit mica pensie care i se cuvenea ca fostă învățătoare în sistemul școlar prusian. Apoi n-a mai cusut decît pentru familia noastră, în care se simțea extrem de binevenită. Ce cîștiga de aici îi ajungea ca supliment.

Partea a doua

1

Venea pentru cîteva zile la fiecare două-trei luni. Transforma rochii, fuste și bluze, haine, pantaloni și cămăși la care renunțaseră unchi și mătuși pentru surorile mele mai mari și pentru fratele meu mai mare, iar cînd el creștea și nu le mai putea purta, pentru mine. Repara găurile făcute de sîrma ghimpată, de un gard de spini sau de un băț de schi, căptușea cu bucăți de stofă, acoperea cu petice de piele. Tăia la mijloc cearșafuri subțiate de atîta folosință și le cosea iar, unindu-le marginile. Cîrpea și ciorapi și șosete cînd n-avea timp s-o facă mama, care de fapt nu voia s-o pună la așa ceva, fiindcă era sub demnitatea unei croitorese.

Cînd venea ea, mașina de cusut era scoasă din dormitorul părinților și era pusă la fereastră, în camera unde se lua masa și unde era și pianul. Era o mașină Pfaff. Numele era încrustat cu un lemn deschis la culoare în lemnul întunecat al capacului, lucea alb pe negrul lucios al mașinii și apărea în ornamentul de fontă negru, mat, care lega sub masă sistemul de pîrghii și pedala. Pentru frații mei mașina de cusut era deranjantă: din cauza ei camera se strîmta și le deranja exercițiile la pian, vioară și violoncel. Eu o iubeam. Mi se părea o mașinărie formidabilă, la fel ca vechea mașină de gătit din bucătărie, cu carcasa din email alb și plita neagră, la fel ca un compresor cu aburi pe străzile cu asfaltul proaspăt turnat, la fel ca taximetrele negre din piața din apropiere, ca locomotivele negre și vagoanele verzi din gară.

Și-apoi zgomotul ei! Clac, clac, clac, clac, clac, clac, o bătaie limpede, un sîsîit înăbușit, un plescăit ușor, care începea lent, devenea tot mai rapid, pînă cînd se avînta într-un ritm regulat, ca păcănitul grăbit al unei locomotive. Apoi ritmul se domolea,

pentru ca imediat să se accelereze din nou sau, alteori, să se stingă. Cînd Olga Rinke, căreia mama îi zicea Olga și noi, ceilalți, domnișoara Rinke, venea la noi, eu mă jucam în sufragerie. Cînd a trebuit să merg la grădiniță, am plîns trei zile în șir, pînă cînd mama și-a zis că în gospodăria noastră cuprinzătoare, cu frați mai mari, cu tata, care venea acasă la masă, cu musafirii pe care îi aducea adesea după el, cu fata care ajuta în casă și cu chiriașul ocazional, aveam să învăț suficient cum să mă port în societate și că grădinița nu merita toate lacrimile astea.

În zgomotul mașinii de cusut îmi împingeam trenulețul pe șine, construiam mașini și fabrici din bucăți de lemn sau chiar mă jucam de-a mașina de cusut, așezîndu-mă pe scăunelul mamei, trecînd bucăți de material peste tăblia unui taburet și bătînd cu piciorul în podea.

Mult timp n-am priceput că domnișoara Rinke era surdă. Mama a încercat de mai multe ori să-mi explice ce înseamnă să fii surd. Dar tot ce puteam face eu puteau și cei mari – cum adică domnișoara Rinke nu putea să audă? Mama m-a pus să-mi astup urechile. Dar domnișoara Rinke nu-și astupa urechile.

Cîteodată strigam la ea, fiindcă nu-mi răspundea la o întrebare sau nu reacționa la o rugăminte. Nu îndrăzneam s-o apuc și s-o scutur, cum aș fi făcut dacă mă ignora cineva din familie. Dar strigam mai tare și mai tare, timp în care ea continua să facă ceea ce făcea, pînă cînd ridica întîmplător privirile. Atunci zicea domol și cu îngrijorare „Ferdinand“ și întreba ce e cu mine, iar asta mă zăpăcea și nu mai știam ce întrebasem și ce o rugasem.

La cinci ani m-am îmbolnăvit de otită cronică. Zile întregi urechile mă dureau, îmi vîjîiau, îmi zvîcneau, îmi curgeau și erau atît de înfundate, încît auzeam zgomotele cel mult ca de undeva de la mare depărtare. Mama m-a dus la un orelist, care mi-a suflat aer în nas cu niște aparate îngrozitoare și mi-a băgat apă în urechi, proceduri la fel de urîcioase și una, și cealaltă, o intruziune în capul meu, practic nedureroasă, dar brutală, la care mă împotriveam și plîngeam, deși mama îmi pusese ceva dulce în gentuța roșie de pe umăr și îmi promisese că aveam voie să-l mănînc cînd ne întoarcem acasă dacă de data asta o să

stau cuminte. O vreme am auzit, dar apoi puroiul mi-a umplut din nou urechile și zgomotele s-au îndepărtat tot mai mult.

2

În copilărie am fost de multe ori bolnav și după ce mi-au trecut otitele. Mereu aveam bronșită cu febră, care mă ținea la pat cu săptămînile.

Îmi aduc aminte de liniștea din camera mea de bolnav și de zgomotele înfundate din locuință și de afară, frînturi din cîntecul la vioară al surorilor mele și cel la violoncel al fratelui meu, strigătele copiilor care se jucau în grădină, huruitul brusc al unui camion pe stradă. Îmi aduc aminte de jocul de lumini și umbre pe care crengile copacilor îl făceau să apară ca prin farmec pe tavanul camerei mele și de lumina galbenă, intensă, care luneca iute și fără zgomot prin camera mea întunecată cînd afară treceau mașini. Și îmi aduc aminte de singurătatea pe care o simțeam cît eram bolnav. Citeam mult și cu plăcere și mama îmi găsea tot felul de ocupații, m-a pus să învăț scrierea Sütterlin, să desfac cusăturile hainelor vechi, pentru ca din ele să fie cusute altele noi, și ținea morțiș să recuperez tot ce se făcea la școală. Dar eu voiam vizite, societate, distracție.

Nu că mama și frații mei nu s-ar fi ocupat de mine. Dar mama avea mult de lucru cu gospodăria și, ca preoteasă, cu cercurile pentru femei și fete, iar frații mei aveau școală și ore de muzică și orchestră și cor și sport. Veneau, se așezau puțin pe marginea patului, apoi plecau. Cîteodată venea chiar și tata și se așeza, lat și greu, pe picioarele mele dacă nu mi le feream repede. După cîteva cuvinte cădea pe gînduri, mai ales sîmbăta după-amiază, cînd își întrerupea pregătirea predicii ca să mă viziteze. Cel mai sigur îmi satisfăceau nevoia de distracție femeile care intrau și ieșeau necontenit în și din casa noastră și cărora le plăcea să stea cu mine.

Una era femeia de serviciu, care ne tot anunța că, de cînd știe cum sînt oamenii, iubește animalele, dar mă lua cu ea la hramul bisericii, urca cu mine în trenulețul groazei și în caruselul cu lanțuri, iar cînd eram bolnav, îmi citea *Poveștile fraților Grimm* și dintre ele, cu deosebită plăcere, pe cele crude și înfricoșătoare. Mai era nevasta paracliserului, care făcea treburile soțului ei alcoolic, salvîndu-i slujba, și venea la noi la consfătuirile despre chestiunile legate de biserică și de serviciul religios, n-avea copii, prinsese drag de mine și îmi povestea despre blestemul alcoolului. Misterioasă era pediatra, vizitată adesea sau poftită să vină la patul meu de bolnav, singura evreică pe care o știam și care era atît de legată de asistenta de la cabinet, care o ascunsese și o salvase în timpul celui de-al Treilea Reich, cum nu mai văzusem alte femei împreună. Mereu locuia la noi zile și săptămîni întregi un prieten de-al tatei, emigrat din Rusia împreună cu soția și fiica lui, care avea mințile rătăcite, dar era bună la inimă. El avea acea naturalețe cu care rușii oferă sau savurează ospitalitatea, iar soția lui îmi povestea, stînd la căpătîiul meu, cum era viața la Sankt Petersburg înainte de revoluție și în timpul ei, precum și palpitanta călătorie în timpul căreia, la ordinul tatălui ei, cazacii îi aduseseră de la Sankt Petersburg la Odessa și apoi, cu o navă, pînă în Franța. Adesea venea în vizită sora primei soții a tatălui meu, căreia i-ar fi plăcut să preia moștenirea surorii ei moarte și să se mărite cu tatăl meu văduv și care mă tortura cu ventuze și clisme și mă împăca cu interpretarea sensibilă a compoziției lui Schumann după romanța lui Heine despre grenadierii lui Napoleon.

3

Cînd domnișoara Rinke era acolo și vedea că nu-mi ținea nimeni de urît, se așeza lîngă mine cu hainele la care cîrpea. Îmi spunea povești din Silezia și Pomerania, legende cu Rübezahl[1], anecdote cu Bătrînul Fritz. Ca toți copiii, și eu eram în stare să ascult necontenit aceeași poveste.

În unele anecdote era vorba despre Bătrînul Fritz și flautul lui. Voiam și eu să cînt la fel de bine cum cîntase el. Dragostea lui pentru flaut era pentru mine un imbold să exersez mai regulat și mai cu spor – o vreme flautul mi-a fost cel mai bun prieten. Bătrînul Fritz își luase flautul cu el într-una dintre ultimele lui campanii, dar n-a putut să cînte, fiindcă podagra îi chinuia mîinile, și n-a mai reușit s-o facă nici după ce s-a întors la Potsdam și a pus din nou mîna pe flaut. Așa că a cerut ca flautul să-i fie împachetat și pus deoparte și a zis îndurerat: „Mi-am pierdut cel mai bun prieten“.

Cînd am mai crescut și am citit despre Robinson și Gulliver, cînd am străbătut deșerturile Asiei cu Sven Hedin și am ajuns la Polul Sud cu Roald Amundsen, domnișoara Rinke mi-a povestit despre călătoriile și aventurile lui Herbert. A omis războiul împotriva populației *herero*: Herbert plecase în Africa Germană de Sud-Vest tot așa cum fusese atras de Argentina, Karelia, Brazilia și de orice alt loc. Ea îmi povestea despre deșerturi, miraje și incendii de stepă, despre mușcătura de șarpe, despre lebedele care se înălțau maiestuos din apa aurie și aterizau pe ea, despre înfruntarea cu zăpada. Despre călătoria lui Herbert spre Spitzbergen și Nordauslandet nu vorbea. Cînd am întrebat-o ce s-a întîmplat cu el, a zis că nu s-a mai întors din ultima călătorie.

Povestea cu însuflețire și, fiindcă avea întotdeauna privirea îndreptată spre chipul meu, ca să vadă dacă voiam să întreb sau să spun ceva, mă bucuram de toată atenția ei. Nu se așeza pe marginea patului, trăgea un scaun lîngă pat, ședea dreaptă și își ținea mîinile în poală.

Dar domnișoara Rinke nu spunea doar povești. Cînd venea la căpătîiul meu și aveam febră, îmi mai punea o pătură sau o cîrpă umedă și rece pe frunte. Se mișca cu băgare de seamă, mirosea a lavandă, avea mîinile calde și era impunătoare într-un fel liniștitor – îmi plăceau apropierea și atingerile ei, la fel ca atunci cînd îmi făcea probe, cînd îmi ținea o haină care fusese scurtată sau strîmtată sau cînd căuta locul potrivit pentru peticul de piele ce urma să fie pus pe cotul rărit și își trecea mîna peste spatele și brațul meu și, cînd îmi dădea drumul, peste capul meu.

Odată – trebuie să fi fost în prima sau a doua clasă de liceu – mama a rugat-o pe domnișoara Rinke să stea la noi pentru cîteva zile și m-a lăsat în grija ei. Surorile mele plecaseră cu corul, fratele era la căminul școlii, dintre ajutoarele din casă care veneau la noi de la o școală de menaj pentru o practică de jumătate de an una era deja plecată și cealaltă nu venise încă, iar mama îl însoțea pe tata la o conferință în străinătate. Ea vorbea engleza și franceza, el nu, și fiindcă pe atunci încă nu se traducea totul, avea nevoie de ea. Unitatea bisericilor, despre care se discuta la conferințe, era la fel de importantă și pentru ea, și pentru el.

Au fost zile de liniște. Cînd își găsea timp, mama cînta la pian, dimineața un coral, iar în timpul zilei sonate de Mozart sau Beethoven și studii de Chopin, frații mei exersau regulat la instrumentele lor, făceam împreună muzică de cameră, cîntam împreună. După multe ezitări, părinții mei au capitulat în fața spiritului vremii, și-au cumpărat un aparat de radio, s-au abonat la o revistă radio și uneori includeau un concert radiofonic în programul de seară al familiei. În zilele petrecute cu domnișoara Rinke n-a existat nimic din toate astea. Cînd exersam la flaut, răsuna mult prea tare și mă simțeam stînjenit. Am încetat exercițiile. Să dau drumul la radioul pe care domnișoara Rinke nu-l auzea și care pentru ea nu însemna

nimic mi se părea neprietenos. Vorbeam unul cu altul, dar vorbitul nu era o conversație vioaie, cum se întîmpla la noi la masă, ci un schimb concentrat de informații. Adesea mîncam în tăcere.

Simțeam bunăvoința domnișoarei Rinke. Cînd veneam acasă de la școală, ea deja gătise pentru mine. Găluște de Königsberg, ruladă de varză, ouă cu sos de muștar, budincă de tăieței. De unde știa ce-mi plăcea? Mama nu era de acord cu răsfățul și nu ar fi îndemnat-o pe domnișoara Rinke să-mi facă mîncărurile preferate. Domnișoara Rinke trebuie să fi observat în decursul anilor ce-mi plăcuse în mod deosebit la prînzurile noastre comune.

Seara ședeam pe canapea și ea povestea. Iar eu mă întorceam spre ea și uneori ea își petrecea brațul pe după umerii mei, mă trăgea lîngă ea și eu îi simțeam apropierea caldă, ca un răsfăț.

1. Spirit al munților în folclorul german.

4

Începuse să povestească despre Herbert fiindcă citeam povești cu călătorii și aventuri și fiindcă Herbert călătorise și trăise aventuri. Apoi a povestit despre Herbert fiindcă eram la vîrsta la care el, Viktoria și cu ea erau tovarăși de joacă. Am aflat despre viața de la moșie și din sat, despre școala primară și cursurile pentru confirmare, despre cîinele lui Herbert și bucuria lui de a alerga, despre jocurile comune, plimbările și ieșirile cu barca. Povestea despre orga a cărei funcționare i-o explica organistul și despre cărțile pe care i le împrumuta învăţătorul fiindcă îl sîcîia mereu cu asta.

Cînd am mai crescut, au început conflictele cu părinții mei și mai ales cu mama. Citeam cărțile nepotrivite și mă uitam la filmele nepotrivite, prietenii mei purtau pantaloni cu ținte, fumau și beau alcool, eu voiam să țin pasul cu ei, voiam să-mi irosesc zilele la piscină și la înghețată și nu mai aveam chef să merg la slujba de duminică în fiecare săptămînă, iar notele mele la școală erau tot mai mici. Consideram că părinții mei ar trebui să înțeleagă că doream să-mi încerc puterile, iar ei considerau că mă comport nechibzuit și iresponsabil. Nu erau deosebit de severi, dar eram în anii ’50, pentru ei un film cu Brigitte Bardot reprezenta o imoralitate, o piesă de Brecht, comunism, iar pantalonii cu ținte nu erau doar inutili, fiindcă aveam destui pantaloni normali de purtat, ci arătau că eram fără căpătîi. Cînd am mai început și să am rețineri față de politica lui Adenauer, cu care părinții mei votau la toate alegerile, și am vrut să discut cu ei despre asta, tata a considerat că atacam lumea la a cărei construcție contribuise după ororile național-socialismului. Mama dorea să ne împace, zicea că el era doar bine intenționat și că eu n-aveam intenții rele. Dar noi

nu ne împăcam și aveam mereu aceleași dispute. Frații mei mai mari fuseseră mai isteți și se închiseseră în ei în loc să se revolte.

În asemenea situații uneori sînt de ajutor bunicii, care sînt mai relaxați decît părinții, nu au misiuni și responsabilități educative și știu din experiență că, odată cu trecerea timpului, conflictele se sting, așa că nu merită atîta consum nervos. Bunicii mei locuiau departe. Dar domnișoara Rinke, cînd era la noi, era gata să se întrerupă din cusut și să mă asculte plină de înțelegere. Cînd era vorba de fumat, alcool și pantaloni cu ținte, clătina zîmbitoare din cap. Cu toate că ideile mele despre politică i se păreau cu siguranță și ei încă naive, le asculta cu seriozitate, nu doar fiindcă ea vota cu Ollenhauer, nu cu Adenauer, și nici fiindcă intrase în sindicat cînd era deja pensionară, ci fiindcă lumea anilor ’50 nu i se părea la fel de solidă și de bine alcătuită cum i se părea tatei, ci mai curînd plină de nesiguranță. În plus, ea iubea poeziile lui Brecht aproape la fel de mult ca pe cele ale lui Heine.

Totuși pentru faptul că la școală eram mai slab la învățătură n-avea deloc înțelegere și, fiindcă avea înțelegere pentru tot restul sau măcar ridica prietenos din umeri, nemulțumirea asta n-am putut să i-o înlătur. Povestea cum și-a dorit ea să meargă la Școala Superioară de Fete și cum n-a avut voie s-o facă și a trebuit să-și facă rost singură de materiale pentru învățat. Învățătura era un privilegiu. Să nu înveți atunci cînd puteai s-o faci era o dovadă de prostie, de răzgîială, de aroganță. Nu, faptul că eram mai slab la învățătură nu era deloc acceptabil.

5

Mama s-a neliniștit și atunci cînd au început să mă intereseze fetele. Zicea că Doamne ferește să mă îndrăgostesc prea devreme și să mă leg prea devreme. Reținea ce citeam, închipuindu-și că treceam prin paturile femeilor odată cu Felix Krull, că le seduceam pe *madame* de Rênal și pe Mathilde de la Mole odată cu Julien Sorel, că o transformam în tîrfă pe Katiușa, fata de la țară, odată cu prințul Mitea, și era îngrozită.

Domnișoarei Rinke îi plăcea să afle de ce mă atrăgea o fată și cum încercam s-o fac să fie și ea atrasă de mine. Povestea cum își făceau curte ea cu Herbert și cum se apropiaseră. Zicea că asta cere timp. Că, e drept, ca să te culci cu cineva, nu trebuie să fii căsătorit, în schimb trebuie să fi cîștigat iubirea celuilalt și să fi învățat să-l cunoști.

O priveam pe domnișoara Rinke și încercam să mi-o închipui la vîrsta Emiliei, fata de care eram îndrăgostit. Ea nu se fardase, spunea ea, cum nu se farda nici Emilie. Purtase lucruri simple, cum purta și Emilie. Mai viguroasă la trup decît Emilie, cu fața mai lată, cu părul mai deschis la culoare – cam atît puteam să-mi dau eu seama, dar tot nu mi-era de ajuns ca s-o văd în fața ochilor. Am văzut-o abia mai tîrziu în fotografia cu ei – ea, Herbert și Viktoria – din ziua confirmării.

Îmi plăcea că Olga și Herbert își făcuseră curte multă vreme. Emilie era distantă și a trebuit să mă străduiesc mult pînă cînd, cu chiu, cu vai, s-a lăsat invitată la cinema. După un an mi-a dat primul sărut, în fugă și ușor ca o boare, pe obraz, înainte să se suie în tramvai. La următoarea întîlnire, după film, am cuprins-o cu brațul, ea și-a pus capul pe umărul meu și ne-am sărutat în stație pînă cînd a venit tramvaiul. Am continuat să mergem la cinema, la concerte sau la teatru, dar partea cea mai

importantă era giugiuleala de după, în curtea întunecată și pustie a școlii, în parc, lîngă biserică, la rîu. Ne sărutam pînă ne usturau limbile.

Ne tăinuiam iubirea față de familie, prieteni și prietene. Voiam s-o păstrăm pentru noi. Dar cînd Olga mi-a povestit despre petrecerea de Anul Nou la care Herbert n-a luat-o cu el și la care ea a renunțat, secretoșenia noastră, a Emiliei și a mea, mi s-a părut un fel de trădare. Heidi Brühl cînta „Nu ne vom despărți niciodată, vom fi alături mereu“ și asta cîntam și eu încetișor, ca pentru mine, într-o seară cînd m-am dus acasă cu Emilie. Am prezentat-o pe Emilie părinților mei neprietenoși și fraților curioși, prietenilor mei și domnișoarei Rinke. Cînd Emilie m-a părăsit după doi ani din cauza unui student, am găsit consolare la toți: da, fusese o fată drăguță, dar – și fiecare avea un motiv pentru care ea nu fusese potrivită pentru mine. Doar domnișoara Rinke n-a avut nici unul, ci mi-a zis că viața e un lanț de pierderi și că trebuie să învăț din vreme să mă împac cu asta.

6

În ultimii ani de liceu, cînd stăteam acasă după-amiaza și domnișoara Rinke cosea, făceam cafea pentru amîndoi și mă așezam lîngă ea. Îmi povestea despre seminarul pedagogic, despre primul ei loc de muncă din Pomerania și despre următorul, pe malul rîului Memel, despre felul cum erau tratate învățătoarele pe vremea împăratului și în timpul republicii, despre implicarea ei în Asociația Învățătoarelor. Povestea despre călătoriile lui Herbert și despre zilele și săptămînile petrecute împreună.

— Eram mai răbdători decît voi. Pe vremea aceea mulți stăteau despărțiți luni, ani întregi, erau împreună doar din cînd în cînd și doar pentru scurt timp. Trebuia să învățăm să așteptăm. Azi voi călătoriți și zburați și telefonați și credeți că celălalt e disponibil. În iubire celălalt nu e niciodată disponibil.

Cu oricît de mult calm privea domnișoara Rinke în urmă, la despărțirile de Herbert, dorul lui de depărtări o necăjea în continuare. Dorul acela i se părea emoționant la Herbert cel tînăr și absurd la cel mai în vîrstă.

— Deșertul – în deșertul de nisip voia el să sape fîntîni și să construiască fabrici, iar în deșertul de gheață, să cerceteze Pasajul și să cucerească Polul, numai că totul era mult prea mare – și pe deasupra era numai vorbărie. Nu voia să facă nimic în deșert, voia doar să se piardă în el. Voia să se piardă în depărtări. Dar depărtările înseamnă nimic. Voia să se piardă în Nimic.

— L-ați întrebat de ce…

— Ah, copile – așa îmi zicea –, noi n-am vorbit despre lucruri complicate. Cînd eram împreună, cînd eram în sfîrșit împreună, el era plin de neliniști. Era mereu plin de neliniști. Totul gonea

în el și eu trebuia să gonesc alături și puteam să-mi scot din mine ce aveam de spus doar gîfîind, cu respirația tăiată.

A clătinat din cap.

Între timp, cînd povestea despre Herbert, renunțase să omită faptul că murise într-o expediție în Arctica, una prost organizată și prost făcută. Nu mai omitea nici războiul împotriva populației *herero*, vorbea și despre Primul Război Mondial, în care Herbert și-ar fi căutat moartea dacă nu și-ar fi găsit-o deja în gheață, și despre al doilea. Considera că inevitabilul începuse odată cu Bismarck. Zicea că de cînd pusese el Germania pe un cal prea mare, care nu se putea călări, germanii și-au dorit ca totul să fie prea mare. Deși lui Bismarck nu-i păsase de coloniile germane, ea îl făcea răspunzător pentru visele coloniale pe care le avusese Herbert în cap, pentru aiurelile lui arctice, pentru fanteziile lui Eik despre spațiul vital și pentru războaiele mondiale. Considera că și reconstrucția, și miracolul economic ieșiseră prea mari.

Nu așa mi se înfățișase mie întemeierea Reichului la orele de istorie și nici nu auzisem vreodată că în Germania totul ieșea prea mare. Nici nu știam ce să cred cînd auzeam că Herbert voise să se piardă în Nimic. Cunoșteam sentimentul că nu există nimic la care să aspiri, pentru care să muncești, în care să crezi și care să te mulțumească dacă îl iubești. Sentimentul ăsta preschimbat în filosofie – așa îmi imaginam eu nihilismul. Însă la Herbert dorul de Nimic trebuie să fi fost altceva.

7

În ultimii ani în care domnișoara Rinke a venit la noi, mai cosea cînd una, cînd alta, însă multă vreme ședea la mașina de cusut fără să lucreze. Cosea un tiv, nu se mai oprea la capătul materialului și reușea să facă o încurcătură de fire în fața căreia rămînea nedumerită și tristă. Băga o ață în ac, se lăsa pe spate, rezemîndu-se, își punea mîinile în poală și își îndrepta privirile pe fereastră, în stradă, unde nu se întîmpla nimic. Sau adormea și capul îi cădea pe piept pînă cînd o durea ceafa și se trezea. „Aveți nevoie de altă croitoreasă.“

Însă vremea cusutului trecuse. Fratelui meu nu-i mai rămîneau mici pantaloni, jachete și cămăși pe care aș fi putut să le port eu după mici modificări. Econoama mea mamă a dat de un magazin *second-hand* unde se găseau o mulțime de lucruri potrivite pentru mine și care nu mai aveau nevoie de nici o domnișoară Rinke. De altfel, frații mei au plecat curînd din casă, iar după bacalaureat m-am mutat și eu.

Cînd domnișoara Rinke a obosit de atîta cusut, ne-am gîndit că era bătrînă și ostenită. În schimb, ea s-a înviorat, ca și cum despărțirea de cusut ar fi eliberat-o. Nu mai trăia decît pentru sine.

După ce-a stat ani întregi în chirie, a primit o locuință proprie, două camere mici, cu o bucătărie, o baie și un balcon, la etajul al patrulea al unei case construite de o asociație non-profit. Lîngă clădire începea gara de mărfuri și ei îi plăcea vederea spre șine, cu vechea clădire a triajului și vechiul turn de apă. Vara ședea pe balcon, unde făcuse să înflorească o mică grădină într-o lădiță lungă de flori.

Acum putea în sfîrșit să citească tot ce-și dorise mereu să citească: opere clasice și moderne, romane și poezii, cărți de

istorie a femeilor, a orbilor, a surdomuților, a imperiului și a Republicii de la Weimar, partituri cu muzica pe care o cîntase la orgă și cu muzica pe care i-ar fi plăcut s-o interpreteze. Mergea la cinematograf și vedea filme în care se vorbea puțin și se întîmplau multe, filme muzicale, filme de aventuri, westernuri. Continua să voteze cu social-democrații, de 1 Mai mergea la demonstrația sindicatelor și de sărbători, la biserică.

O dată la cîteva săptămîni mama o invita duminica la prînz, iar eu o aduceam și o duceam înapoi. Primisem cadou de la un unchi un Opel vechi, pe care vînzătorul nu a mai vrut să-l accepte ca plată pentru o mașină nouă. O mai luam și în alte rînduri, făceam cîte ceva împreună, vedeam un film, vizitam o expoziție sau ceva ce merita văzut, mîncam la restaurant. Bunicii mei, la care îmi petrecusem cele mai fericite vacanțe din copilărie și pe care îi iubisem și îi vizitasem adesea, muriseră. În viața mea exista un loc liber.

Îi plăcea s-o însoțesc la muzeele de artă din orașele învecinate, unde voia să vadă mereu aceleași tablouri. Erau picturi din vremurile cînd fusese tînără și descoperise arta, de la Anselm Feuerbach și Arnold Böcklin la impresioniști și expresioniști. Unul dintre tablourile ei preferate era *Execuția împăratului Maximilian* al lui Édouard Manet.

— De ce vă place tabloul?

— Împăratul, nechibzuit și ridicol, are parte de compasiunea noastră, pictorul vrea să critice aventura politică a lui Napoleon și nu poate decît s-o transfigureze, tabloul e atît de mare, încît încăpem și noi în el.

În drumurile noastre ne împiedicam uneori de trecutul ei. În fața vitrinei unei papetării și-a adus aminte de stiloul ei Soennecken.

— Mi-a fost furat în refugiu, odată cu ceasul și inelul – nu de ruși, de germani. Dar am avut noroc. Altor femei li s-a luat mult mai mult în refugiu.

La o plimbare prin piață ne-a ieșit în cale un bărbat cu un cîine și ea a rămas locului, nemaiputînd să-și ia privirea de la cîine, un *border collie* negru, cu guler alb și ochi albaștri.

— Exact așa arăta cîinele lui Herbert.

A întins mîna spre cîine, iar el i-a adulmecat-o și s-a lăsat mîngîiat.

Odată, cînd ne întorceam acasă de la cinematograf și luna plină părea deosebit de mare, și-a adus aminte de școală.

— Am cîntat cu copii *Nun ruhen alle Wälder,* dar *Der Mond ist aufgegangen*[1] e mai frumos. De altfel, aș fi putut să-i învăț orice.

După o excursie la Ludwigshöhe, ne-am așezat pe terasa cafenelei și ea s-a oprit brusc din vorbă, țintuind cu privirea o doamnă și un domn mai în vîrstă, care ședeau la cîteva mese mai încolo – ea căruntă și plină, el chel și subțire, amîndoi bine îmbrăcați. S-a ridicat, a făcut doi-trei pași spre cei doi, s-a oprit. Avea ținuta ei dreaptă dintotdeauna, asta pînă cînd a scuturat din cap și s-a gîrbovit. Am sărit în picioare, dar m-a îndepărtat cu un semn al mîinii. Nu voia decît să plece.

M-am abținut s-o întreb pînă cînd am ajuns în mașină.

— Ce-a fost?

Mi-a răspuns abia cînd am oprit în fața casei ei.

— Femeia era Viktoria… gura îmbufnată… privirea trufașă…

Apoi mi-a povestit cum a vrut Viktoria să-i despartă atunci – pe ea și pe Herbert.

— Și ce s-a întîmplat cu ea mai apoi?

— Doar ai văzut-o. A scăpat cu bine din toate, din primul și al doilea război, de sub bombe și inflație. Ea e una dintre ăia care scapă din orice.

1. *A răsărit luna* (*Das Abendlied* – „Cîntec de seară“), poezie de Matthias Claudius (1740-1815), pusă pe note de Johann Abraham Peter Schulz (1747-1800) și, ulterior, de alți compozitori, printre care și Franz Schubert (1797-1828).

8

Uneori ne duceam în pădure, în Odenwald sau Hardtwald, și făceam drumeții. Domnișoara Rinke avea hărți cu trasee și stabilea pe unde să merg cu mașina și pe ce drumuri să o apucăm.

Știam cum drumețiile făcute împreună cu alții fuseseră niște ocazii de a sta de vorbă. Cînd eram copii, tata ne lua la plimbări duminicale de două ori pe an și ne întreba ce făceam, ce învățam, ce citeam, ce gîndeam. Mama, pentru care real era doar ceva ce fusese obiectul unei discuții și care nu putea conversa nici măcar pe departe cît i-ar fi plăcut cu soțul ei zgîrcit la vorbă, folosea orice ieșire la cumpărături, orice vizită și drum la biserică doar ca să vorbească cu noi, copiii. Și cu prietenii și prietenele schimbam impresii cînd făceam drumeții. Domnișoara Rinke și cu mine nu puteam conversa cînd ieșeam la plimbare. Ca să mă poată înțelege, trebuia să mă aibă în față, să se uite la chipul meu, să-mi citească pe buze.

Așa că mergeam în tăcere, iar uneori ea fredona încetișor. A durat ceva pînă cînd m-am obișnuit. Apoi mi-a plăcut. Cîte nu erau de văzut și de auzit cînd nu erai distras de vorbit! Ierburile și florile, frunzele verzi și colorate ale arborilor, gîndacii, cîntecul păsărilor, vîntul prin copaci. Și mirosul copacilor proaspăt tăiați, cu rășină, și al celor cu mucegai, care zăceau de mai mult timp, mirosul de ciuperci la sfîrșitul verii și cel de frunziș putred toamna. Erau și destule lucruri la care să te gîndești, fiindcă domnișoara Rinke și cu mine tot conversam, în felul nostru. Ne așezam pe cîte o bancă, nu doar cînd voiam să ne odihnim sau să stăm la picnic, ci atunci cînd doream să ne spunem ceva, și uneori nu ne scăpa nici o bancă. Domnișoara Rinke ședea întoarsă într-o parte, cam ca amazoanele pe cal, eu,

călare pe bancă, în fața ei, și continuam să vorbim de unde întrerupseserăm discuția la banca dinainte.

Cînd era obosită și nu voia să mergem prea departe, îi plăcea s-o duc pe Königstuhl, muntele care se înălța deasupra orașului, cu drumuri netede și o perspectivă largă spre vest. Privirea ți se îndrepta spre orașele învecinate, aflate de o parte și de alta a Rinului, spre coșurile fumegînde și turnurile de răcire aburinde de la Badische Anilin- und Sodafabrik, spre munții de la cealaltă margine a cîmpiei. Pe atunci în zona de cîmpie mai existau încă mulți pomi care primăvara făceau ținutul să înflorească în alb și roz. Toamna întinderea era cuprinsă de splendoarea feluritelor culori ale frunzișului, iarna era albă. Într-o seară ceața a învăluit pămîntul, orașele, fabrica, și a acoperit cîmpia de la muntele pe care ne aflam pînă la munții din depărtare, în spatele cărora soarele roșu apunea, înroșind încet ceața. Era frig, trebuie să fi fost o seară de toamnă tîrzie sau de început de iarnă și noi înghețam, dar nu ne-am putut desprinde de imagine înainte să se fi stins.

9

Niciodată nu era prea obosită cînd era vorba să viziteze cimitirele orașului. Erau în jur de douăsprezece și domnișoara Rinke la știa pe toate, dar unele îi plăceau în mod deosebit: Bergfriedhof, Cimitirul Eroilor, cimitirul evreiesc și Bauernfriedhof, aflat dincolo de porțile orașului. În Bergfriedhof, cel mai mare cimitir din oraș, îi plăcea diversitatea aleilor, a pietrelor funerare, a mausoleelor, în Cimitirul Eroilor, terenul care mai întîi urca, apoi cobora, și cîmpul de cruci de piatră care părea să ducă la cer, în cimitirul evreiesc, întunericul de sub copacii bătrîni și înalți, în Bauernfriedhof, macii roșii și albăstrelele din răzoarele învecinate. Și în Bergfriedhof îi plăceau florile, dar îi plăcea și mai mult zăpada care acoperea iarna aleile și mormintele și se așeza pe capetele, umerii și aripile statuilor de îngeri și de femei.

Nu vorbeam mult – mai puțin ca în celelalte plimbări ale noastre. Domnișoara Rinke se oprea rareori, făcea cîte o observație despre vreo piatră funerară, un nume sau o plantă, mă privea și eu îi răspundeam. În rest auzeam pașii noștri, păsările și, uneori, zăngănitul unei unelte de grădină, urletul mașinii care săpa o groapă sau vorbele înăbușite și cîntecele de la vreo înmormîntare.

Credeam că știu de ce-i plăcea domnișoarei Rinke să meargă prin cimitire. În viața ei pierduse atît de mulți oameni la ale căror morminte nu putea să ajungă sau îi erau necunoscute, încît dorea să stea de vorbă printre mormintele străine cu morții ei, cu Herbert, cu Eik, cu vecina ei din ținutul Memel, cu bunica și părinții ei, pe care îi pomenea rar, dar și-i amintea. Înțelegeam. Îmi plăcea să stau la mormîntul bunicilor ca să le

spun pentru ce le mulțumeam și că îmi lipseau. I-am povestit asta domnișoarei Rinke, dar pentru ea lucrurile stăteau altfel.

Printre mormintele străine ea nu stătea de vorbă cu morții ei. Îi plăcea să meargă prin cimitire fiindcă aici toți erau la fel, cei puternici și cei slabi, săracii și bogații, cei iubiți și cei neluați în seamă, cei care avuseseră succes și cei care eșuaseră. Mausoleul sau statuia îngerului sau mărimea pietrei funerare nu schimba nimic din asta. Toți erau la fel de morți, nimeni nu mai putea sau nu mai voia să fie mare, iar prea mare nu exista chiar deloc.

— Dar Cimitirul Eroilor…

— Știu ce vrei să spui. E prea mare, oferă prea multă cinstire și toți ar trebui să zacă împreună – soldații, evreii, țăranii și oamenii înmormîntați în Bergfriedhof.

Trebuiau să zacă împreună și să ne aducă aminte că eram la fel, în moarte ca și în viață. Moartea își pierdea grozăvia cînd nu devenea cumplitul egalizator după o viață a diferențelor, a privilegiilor și a prejudicierilor, ci era doar o continuare a vieții în care am fost egali unii cu alții.

Am întrebat-o dacă prin moarte sufletele care trăiseră astfel ar migra într-o viață nouă. A ridicat din umeri. A zis că ideea de transmigrație era menită să le alunge oamenilor frica de moarte. Însă omului nu-i mai e frică de moarte odată ce a înțeles adevărul egalității.

Mi-a explicat asta pe o bancă de sub stejarul cel mare din Bauernfriedhof. Apoi a rîs.

— Vorbesc de egalitate – ar trebui să-mi spui „tu“, cum îți spun eu ție, și Olga.

10

Pentru ea vorbitul era mai important decît ceea ce făceam. Să meargă la o expoziție, să facă o plimbare, să vadă un film – asta putea și singură. Să împărtășească gînduri cu cineva o putea face doar vorbind cu noi, uneori cu mama și cu frații mei, dar în special cu mine.

Vorbitul nu se petrecea niciodată la întîmplare. Cînd mergeam împreună, tăceam și în restul timpului, la fel ca în drumeții. După ce vedeam un film, puteam să vorbim despre el abia după ce părăseam cinematograful, mergeam o bucată de drum, găseam un local și ședeam acolo față în față. Și cînd eram în vizită la Olga, totul era altfel decît acasă sau la prieteni. Gătitul împreună, pusul mesei, aducerea mîncării, strînsul și spălatul vaselor – altminteri ceva plin de vioiciune și vorbărie, ceva gălăgios – se petreceau în tăcere. Olga ar fi putut să vorbească. Dar nu-i plăcea să vorbească fără să-și vadă interlocutorul, reacțiile lui, obiecțiile lui. Orice am fi avut de vorbit trebuia să aștepte pînă cînd ședeam față în față la masă.

Voia să discute cu mine mai ales despre ce se întîmpla în politică și în societate. Citea ziarele zilnic, cu un ochi atent și critic.

Urmărea cu atenție ce se publica despre Africa Germană de Sud-Vest. Nu prea multe, asta pînă cînd a apărut teza că germanii ar fi comis un genocid împotriva populației *herero*. Nu știu dacă refuza să-l împovăreze pe Herbert cu așa ceva sau dacă analizase destule contraargumente, dar a reacționat energic.

— Genocid? Nu-i de-ajuns că germanii au dus un război colonial oribil? La fel ca alții?

A ridicat brațele.

— Vor să fie numaidecît ceva grandios: primul genocid!

Cînd politica de deschidere față de Est a început să prindă contur, ea a fost în favoarea acesteia. Nu putea trece nici peste faptul că țara în care crescuse și învățase, în care îi învățase pe alții, îl iubise pe Herbert și avusese grijă de Eik, era pierdută. Nu era pierdută, obiectam eu, în curînd se va putea călători iarăși acolo și, într-o bună zi, poate chiar și trăi din nou acolo. Dar ea scutura din cap fără să scoată o vorbă.

A urmărit protestele studenților cu simpatie – și apoi, curînd, cu ironie. Îi plăcea că tradițiile ajunseseră să fie puse sub semnul întrebării, că vorbele mari despre educație, libertate și dreptate erau confruntate cu realitatea din societate, că vechii naziști erau demascați și că oamenii se împotriveau demolării caselor și creșterii prețurilor din transporturi. Însă i se părea exagerat că noi, studenții, doream să creăm un alt fel de om și un alt fel de societate și că voiam să eliberăm Lumea a Treia și să punem capăt războiului purtat de Statele Unite în Vietnam.

— Nici voi nu sînteți mai buni, zicea ea, și, în loc să vă rezolvați problemele voastre, vreți să salvați lumea. Și voi umblați după ceva prea mare, nu-ți dai seama?

Nu-mi dădeam seama și o contraziceam.

— Prea mare? Poate că țelul e prea mare. Dar nu și aspirația spre el! Colonialismul și imperialismul sînt cumplite, nedrepte și imorale.

— Știu, voi sînteți de partea moralei.

Mă privea supărată.

— Cine moralizează vrea ca lucrurile să fie mari și, totodată, să se simtă confortabil. Însă nimeni nu e atît de mare pe cît moralizează, iar morala nu este confortabilă.

Ceva prea mare – Olga credea că ăsta era lucrul din cauza căruia eșuaseră Herbert și Eik, cel pentru care era răspunzător Bismarck și de care era ispitită și generația mea. Am contrazis-o, i-am reproșat că ridică în slăvi infimul, lipsa de valoare, mărginirea și că nu face diferența între marile idei corecte și cele false, între cele bune și cele rele. Dar n-am convins-o.

11

De cînd îi spuneam Olga, îndrăzneam să-i pun întrebări mai directe, mai personale. Îmi însoțise copilăria cu povestirile despre copilăria ei și, cînd am mai crescut, îmi povestise despre viața ei de mai tîrziu. Însă de cele mai multe ori era vorba despre întîmplări exterioare, iar despre viața lăuntrică a Olgăi am aflat mai multe abia cînd am întrebat-o.

Voiam să știu mai multe și despre iubirea ei pentru Herbert. Voiam să știu cum se potriveau iubirea pentru el cu respingerea fanteziilor lui și am aflat că iubirea nu rezultă din însumarea însușirilor bune și rele ale celuilalt.

— Nu de ele depinde dacă celălalt e potrivit cu tine?

— Ah, copile, nu însușirile determină potrivirea a doi oameni, iubirea o face.

Apoi am vrut să știu cît timp durează iubirea, cît timp după moarte, și din ce se mai hrănea doliul ei după Herbert cînd trecuseră deja cincizeci de ani.

— Eu nu țin doliu după Herbert, eu trăiesc cu el. Poate din cauză că mi-am pierdut auzul și după aceea n-am mai găsit mulți oameni. Cei care mi-au fost apropiați înainte de asta mi-au rămas apropiați: bunica, Eik, prietena din satul învecinat, un coleg, cîțiva elevi, băieți și fete. Uneori vorbesc cu ei. Și pe alții încă îi mai simt: inspectorul școlar, fetele de la seminar, părinții lui Herbert, preoții în ale căror biserici am cîntat la orgă. Dar cu ei nu vorbesc. După moartea lui Herbert, mult timp n-am mai vrut să am de-a face cu el. Însă cînd n-am mai auzit și el mi-a bătut iar la ușă, i-am deschis-o.

Apoi am întrebat-o de ce nu-și luase pe altcineva după moartea lui Herbert.

— Luat? Așa ar fi dacă ți-ai putea lua bărbații așa cum culegi merele din copac. Și dacă bărbații buni ar fi din belșug, ca merele bune. Pe cine să fi găsit în satul meu? Ar fi trebuit să pot merge la Tilsit, să cînt și eu acolo în societatea corală sau să particip la pregătirea serbării Ännchen von Tharau ca să pot spera să găsesc unul. Dar mulți dispăruseră în război și de cei puțini care se întorseseră se interesau deja alte femei. Dacă mi-ar fi căzut un măr în poală…

A rîs încetișor. Apoi a dat din cap.

— Așa merg lucrurile, copile. Nu poți profita la maximum de ce ți-e dat dacă nu accepți asta.

12

După cîteva semestre m-am mutat în alt oraș, la altă universitate. Mi-am schimbat și specializarea: după Teologie și Medicină, m-am orientat spre Filosofie.

Părinții au privit asta cu îngrijorare, dată fiind lipsa unor perspective profesionale, însă m-au susținut. De altfel, cînd ai patru copii, susținerea nu merge prea departe, așa că am făcut pe chelnerul într-un local de la periferia rurală a orașului, unde și locuiam. Îmi plăceau clienții, care îi tratau pe studenții chelneri cu o mirare binevoitoare și cu bacșișuri prietenoase, și mă bucuram de aptitudinea mea de a duce în balans tot mai multe farfurii și pahare. Uneori mai apărea cîte o încercare de a nu plăti consumația, cîte o ceartă zgomotoasă, o bătaie sau o vizită a poliției. Cel mai palpitant moment din viața mea de chelner a fost atunci cînd un bărbat l-a atacat cu cuțitul pe amantul soției lui și a curs sînge, iar după aceea localul a trebuit să fie închis o zi întreagă. Peste cîteva săptămîni atacatorul și cel atacat ședeau împreună la o bere. Femeia nu mai voia să aibă de-a face cu nici unul dintre ei. Eram chelner trei seri pe săptămînă și cu asta, cu cursurile și cu orchestra, viața mea era plină.

O vizitam pe Olga de ziua ei, dar și în restul timpului, o dată la două-trei luni. Călătoriile cu trenul între orașul universitar și cel natal erau lungi, iar acasă mulți voiau să le acord ceva din timpul meu: părinții, prieteni și prietene vechi, cvartetul în care cîntasem ani întregi la flaut. Dar aveam grijă ca Olga și cu mine să ne bucurăm de o după-amiază și o seară numai pentru noi. Uneori organizam ceva împreună. Olga era încă în putere și rămăsese curioasă. Uneori ne petreceam după-amiaza la ea pînă seara, cînd o scoteam la un restaurant. Iarna ne așezam în

sufragerie, pe colțurile unei canapele, stînd față în față sub o acuarelă cu pini, un lac și stuf pe care o găsise în piața de vechituri și care îi amintea de Pomerania. Vara ședeam pe balcon, unde încăpeau două scaune. În gara de mărfuri huruiau vagoane, fluierau locomotive, mica grădină își împrăștia parfumul și ademenea albine. Mie totul mi se părea idilic, însă la ultima mea vizită Olga n-a mai fost mulțumită de priveliște. Turnul de apă fusese demolat.

Cînd îmi luam rămas-bun, îmi dădea mereu cîte ceva, un chec cu glazură de ciocolată copt de ea, marmeladă fiartă de ea sau felii de mere pe care le uscase. Asta mă emoționa și fiecare despărțire îmi pica greu. Oricît de sprintenă și de viguroasă era Olga, se îndrepta spre nouăzeci de ani, putea să cadă, să i se oprească inima sau să-i cedeze creierul și fiecare rămas-bun putea fi ultimul. Ne îmbrățișam cînd ne revedeam, nu și la despărțire – nu ne stătea în obicei. Mă mîngîia pe cap la fel cum mă mîngîiase în copilărie. Încă îmi mai spunea așa: copile.

13

În primăvară, într-o zi de luni, m-a sunat mama. Mi-a zis că Olga era la spital, că avea să moară curînd, și să vin repede. Mama vorbea despre o explozie și niște răni grave, nu putea să-mi dea acum amănunte, dar a zis să-mi cumpăr ziarul la gară.

Era titlul principal, pe prima pagină. În noaptea de sîmbătă spre duminică în parcul central din orașul meu avusese loc un atentat cu explozibil. Vizase monumentul lui Bismarck, pe care nu-l deteriorase, în schimb rănise grav o trecătoare care se pare că întrerupsese accidental pregătirea atentatului și grăbise declanșarea exploziei. Era cel de-al treilea atentat de felul ăsta după cele de la Monumentul Războiului din Hamburg și monumentul împăratului Wilhelm din Ems. Era primul în care cineva era rănit. Articolul de fond vorbea despre calea urmată de studenți pînă la radicalizare și terorism. Acolo unde nu se mai ține seama de primejduirea unor vieți, trebuie să te aștepți la ce-i mai rău, iar statul de drept e obligat să apeleze la toată autoritatea și asprimea sa.

Primul meu gînd a fost la Olga și Bismarck. Cel pe care ea îl făcea răspunzător pentru atît de multe urma să fie acum răspunzător de moartea ei. Aici era ceva comic, ironic, absurd, și mă întrebam dacă Olga ar fi rîs, dacă mai putea să rîdă. Apoi m-am întrebat de unde venea și unde mergea ea noaptea, dacă nu-i auzise și nu-i ocolise pe făptași din cauza surzeniei, ce fel de răni avea, dacă avea dureri, dacă i se dădea morfină, dacă ne-am putea vorbi. Abia apoi m-a lovit din plin ce-mi spusese mama la telefon. Olga avea să moară.

Ședeam în tren și treceam printr-un peisaj de primăvară, sub un cer albastru, cu păduri de un verde crud și pomi cu flori roz, un decor de drumeție sau plimbare. Olga se bucurase de

venirea primăverii. Intenționasem s-o vizitez din nou peste trei săptămîni.

Știam că nu se teme de moarte. Știam și că, ceva mai devreme sau ceva mai tîrziu, era inevitabil s-o pierd, într-un fel sau altul. Era bătrînă. Însă înțelegerea pe care o găseam la ea, curiozitatea ei îngăduitoare și dragostea cu care se bucura de mine, dar fără a mă exploata ori acapara – așa ceva mai găsisem doar la bunici, în rest la nimeni, nici la părinți, nici la vreun prieten, nici la iubită. Pierdeam ceva ce n-aveam să mai regăsesc niciodată. Și pierdeam discuțiile cu ea, chipul ei, figura ei, mîinile ei calde și mirosul ei de lavandă. După moartea ei niciodată n-o să mai merg, n-o să mai umblu în orașul meu la fel ca înainte.

Mama m-a luat de la gară și m-a dus direct la spital. M-a pregătit: explozia îi sfîșiase Olgăi o parte laterală a trupului și burta și îi afectase atît de tare organele interne, încît tot ce se mai putea face era să i se potolească durerea și să i se aștepte moartea. Era sub morfină, moțăia, dormea, uneori puteai vorbi cu ea, adesea nu, știa că va muri în curînd și era împăcată cu asta. Se bucura că vin, dar probabil că avea să doarmă cînd o să ajung acolo și trebuia să mă aștept că nu se va mai trezi.

14

O asistentă m-a condus la patul de spital al Olgăi. Era singură într-o rezervă, soarele pătrundea prin fereastra mare și am văzut într-o parcare o mică peluză și un șir de plopi. Olga avea o perfuzie, asistenta s-a asigurat că lichidul limpede picura uniform în vena ei, apoi a plecat.

Olga dormea. Lîngă măsuța unde se aflau un buchet mare de flori și o ilustrată în care primarul își exprima consternarea și compasiunea și îi ura însănătoșire grabnică era un scaun. L-am tras lîngă pat, m-am așezat, am luat mîna Olgăi și am privit-o.

Avea pe față niște zgîrieturi bătătoare la ochi, fiindcă erau date cu ceva roșu, dar nu erau grave. Pielea îi era cenușie și veștedă, ținea gura deschisă, sforăia ușor și pleoapele îi zvîcneau. Arăta ca după o noapte nedormită sau după un efort foarte mare, nu ca după un atentat criminal. Ca și cum o zi petrecută la soare, niște mîncare bună și un somn sănătos ar fi putut pune iarăși totul în ordine.

Mîna ei zăcea ușoară într-a mea. Îi vedeam petele maronii, venele proeminente, degetele suple, cu încheieturi osoase, unghiile tăiate scurt. Era mîna dreaptă, mîna cu care mă mîngîia pe cap. Mi-am pus cealaltă mînă peste a ei, ca și cum aș fi putut s-o protejez.

A deschis ochii. Un moment a căutat ceva cu privirea, m-a găsit și chipul i s-a luminat de atîta iubire, de atîta bucurie, încît mi-a venit să plîng. Nu-mi venea să cred că iluminarea asta era legată de mine, că mă îndrăgea atît de mult și se bucura atît de tare că eram acolo, că exista cineva care putea să mă îndrăgească atîta și să se bucure atîta de prezența mea.

— Ah, copile, a zis ea. Ah, copile.

Am schimbat cîteva cuvinte.

— Ai dureri?
— Nu, n-am.
— Se poartă frumos cu tine?
— Mă bucur că ești aici.
— Mă bucur că sînt aici.
— Mama ți-a zis de mine?
— Ce s-a întîmplat în noaptea de sîmbătă spre duminică?
— Are vreo importanță?
— Nu voiai să mori așa.
— Nu-i un fel rău de-a muri.

Apoi ochii i s-au închis din nou, iar eu am continuat s-o țin de mînă și am continuat să-i privesc chipul. Și ea plînsese: avea lacrimi pe obraz.

Am rămas pînă cînd a venit vizita. Medicul i-a aruncat o privire Olgăi, care dormea, mi-a făcut un semn din cap, i-a făcut asistentei un semn din cap și a plecat. Asistenta a agățat altă pungă pentru perfuzie, m-a întrebat de cînd dormea Olga și m-a sfătuit să vin mai tîrziu sau a doua zi. Dacă Olga nu se trezise la vizită, însemna că nu se va trezi curînd.

Am umblat prin oraș de la pod la pod, pe un mal înainte și pe celălalt, înapoi, după care am luat-o pe străzi pînă în cîmp. M-am așezat lîngă canal, am privit apa și bărcile. Apoi ceva m-a stîrnit să merg în parcul orașului, la monumentul lui Bismarck. Era îngrădit, dar nimeni nu scormonea prin pietriș sau iarbă după urmele atentatului, iar bustul lui Bismarck era bine fixat pe soclul lui înalt. Îl știam din copilărie: gresia de culoare deschisă pe granitul întunecat, lucios, chelia și mustața bustului, identice cu chelia și mustața bunicului meu. Nu mă uitasem niciodată cu prea multă atenție la monument. Nu era oare puțin strîmb? Sau doar mi se părea? Și abia de-acum era așa? Sau dintotdeauna?

La opt eram din nou la spital. Olga dormea, la fel ca înainte, și eu m-am așezat iar lîngă patul ei și i-am luat iarăși mîna. Din cînd în cînd deschidea ochii o clipă sau clătina din cap. Din cînd în cînd gura ei scotea un sunet, ca și cum ar fi vrut să spună ceva, dar nu erau cuvinte întregi și nu înțelegeam nimic. Din cînd în cînd mîna ei zvîcnea într-a mea. Lichidul din pungă scădea încet. Afară se întuneca încet.

La un moment dat am adormit. Cînd m-am trezit, mîna Olgăi era rece într-a mea. Am găsit asistenta de noapte, care a venit cu mine pînă la pat. Da, Olga era moartă.

15

A fost înmormîntată în Bergfriedhof. Un reporter care trebuia să scrie despre Olga mă găsise și mă întrebase despre viața ei. Îi povestisem cum iubea ea Bergfriedhof, el a pomenit asta în articol și, fiind victima unui atac terorist, Olga era acum destul de importantă ca să fie îngropată, din dispoziția primarului, acolo unde nu era îngropat oricine.

Nu mai fusesem decît la înmormîntările bunicilor mei, evenimente la care a venit un cîrd de rude, prieteni și prietene și la care se făcea schimb de amintiri despre bunici și le era celebrată viața. La înmormîntarea Olgăi mama și cu mine am fost la început singurii veniți, dar apoi a mai apărut cineva trimis de primar, cu o coroană mare, reporterul, pe care îl știam, și un domn pe care nu-l știam. Am stat în capelă și l-am ascultat pe vicar spunînd ce-i zisese mama despre Olga, am stat lîngă groapă și am aruncat în ea buchetul de trandafiri multicolori și lopățica de pămînt.

Cum mergeam spre parcare, domnul pe care nu îl știam mi s-a adresat.

— Comisarul Welker. Aveți cîteva minute? N-am vrut să vă chem la noi în mod special, e vorba doar de una-două întrebări.

Ne-am oprit.

— Unele lucruri sînt neclare în cazul atentatului. Efectul exploziei, aspectul rănilor – aproape că-ți vine să crezi că atentatul o viza pe decedată. O să vă sune la fel de ciudat ca și nouă, totuși trebuie să vă întreb: aveți cunoștință de vreo istorie periculoasă în care decedata să fi fost amestecată, cu sau fără voia ei?

Mi-a venit să rîd.

— Cred că s-ar fi bucurat să știe că poliția o crede în stare de ceva periculos. Dar e absolut exclus. Știți că era surdă?

A încuviințat din cap.

— V-ați putea gîndi ce făcea în noaptea de sîmbătă spre duminică, între orele două și trei, în parcul orașului?

— Am întrebat-o, dar n-a vrut să-mi răspundă. Nu mai avea putere să vorbească și nu i s-a părut că ar fi ceva important. Îi plăcea să umble, probabil că nu putea să doarmă. N-a vorbit niciodată despre asta, dar pot să-mi închipui că în nopțile de insomnie cutreiera străzile orașului. Nu-i era frică.

Comisarul Welker mi-a mulțumit și a plecat. Mama ne ascultase conversația.

— Dacă ar fi fost vreun obicei de-al ei, tot ar fi pomenit de el cîndva.

Am ridicat din umeri.

— Așa cred și eu. Dar de unde să știu?

Crezusem că o cunosc. Însă plimbarea ei prin parc în toiul nopții era o enigmă, iar obiceiul unor drumuri nocturne prin oraș rămînea totuși cea mai bună explicație.

Am înnoptat la părinți înainte să plec înapoi la universitate a doua zi. Desfacerea gospodăriei, lichidarea conturilor bancare și a asigurărilor, radierea apartenenței la diferite asociații, a abonamentelor – practic, eram dator să fac astea pentru Olga, dar se apropiau examenele, așa că mama a preluat totul. Dimineața ne-am dus împreună la locuința Olgăi și mi-am însemnat ce mi-ar fi plăcut să iau de-acolo: acuarela cu pinii, lacul și stuful, niște cărți, unele chestii scrise de mînă, bijuteriile care îmi plăcuseră la Olga. Mama avea să lămurească problemele legate de moștenire.

Peste cîteva săptămîni am primit un înscris de la instanța succesorală. Olga mă numise moștenitor. În contul ei de economii erau douăsprezece mii de mărci. N-am vrut să mă ating de bani, am trecut carnetul de economii pe numele meu, l-am pus lîngă certificatul de naștere, certificatul de confirmare și diplomele mele și am uitat de el.

16

Mi-am încheiat studiile cu o teză de doctorat despre romanul filosofic și pedagogic *Émile* al lui Rousseau. Evaluarea ei n-a fost o invitație să ajung profesor, cum mi-ar fi plăcut să devin. Însă niște miniștri ai Culturii, iubitori de reforme, căutau pentru instituțiile lor nu doar profesori și juriști, ci și outsideri, așa că am început să lucrez la minister. La minister am cunoscut-o și pe soția mea. Cînd am devenit funcționar, ne-am căsătorit și în scurt timp au apărut și cei doi copii ai noștri și ne-am construit propria casă. Vremurile lipsite de probleme și cele dificile din căsnicia noastră, bucuria adusă de copii și grijile provocate de ei – ăsta era cursul vieții. Soarta ne-a ferit de lovituri și nu a trebuit să ne temem de ce avea să aducă ziua de mîine.

Am rămas în minister, ani de zile am fost responsabil cu statisticile școlare, cu planificarea necesităților și a sarcinilor, cu organizarea și perfecționarea personalului, cu angajările și transferurile, cu școlile alternative, și am fost pensionat cînd ajunsesem deja consilier ministerial. Uneori am regretat că nu am devenit profesor și că n-am lucrat direct cu copiii. Oricum, am lucrat indirect pentru ei. Și mi-a plăcut clădirea unde munceam, în care intram bucuros dimineața și pe care o părăseam mulțumit seara. Bineînțeles că după aceea nimeni n-a mai avut nevoie de mine. Medicilor și avocaților, care în timpul pensiei mai dau o mînă de ajutor urmașilor, sau managerilor și inginerilor căutați pentru consultanță le merge mai bine.

Fiindcă soția mea încă lucra ca referent de specialitate, am preluat sarcinile de care nu mă ocupasem niciodată cum se cuvine: cumpărăturile, gătitul, spălatul vaselor și al rufelor, munca în grădină. La început soția mea s-a bucurat de talentele mele de bucătar la cină și de faptul că rufele își păstrau

culoarea, puloverele nu se lăbărțau și bluzele nu erau șifonate. După ce s-a obișnuit și a început să se așeze la masă epuizată și laconică și să-și ia rufele din dulap cu un gest firesc, la fel cum făcusem și eu decenii în șir, mi-a pierit și mie interesul. Mi l-am păstrat doar pentru munca în grădină. Florile și tufele cresc, înfloresc, fac fructe și îl răsplătesc astfel pe grădinarul a cărui soție obosită și laconică nu vrea să-l laude. Însă așteptam ziua în care soția mea avea să înceteze cu munca. Urma să ne împărțim treburile din casă și grădină și să facem în sfîrșit călătoriie în nord pe care le visam: în Hebride, în Scoția și Scandinavia, în Canada și Alaska.

S-a întîmplat altfel. Cu cîteva luni înainte de pensionare – dimineața tocmai citiserăm îngroziți despre un incendiu dintr-o tabără de refugiați – soția mea era pe drum cu mașina, a avut un accident pe o ploaie cu gheață și a murit în drum spre spital. N-am mai apucat să-mi iau rămas-bun de la ea.

De atunci trăiesc singur. Casa e prea mare, dar țin la ea și mă descurc. Fiul meu e arhitect, face construcții în China, iar cînd e în Germania, locuiește la mine. Fiica mea este profesoară în orașul învecinat, e căsătorită și are trei copii – cîte unul mă mai vizitează în vacanțe. Am toate motivele să fiu recunoscător pentru viața pe care am dus-o, în ciuda durerii pricinuite de pierderea soției. Mă atașez de oameni și locuri, am nevoie de statornicie, urăsc rupturile, duc o viață regulată.

Și, regulat, cîte ceva îmi amintea și-mi amintește de Olga.

17

Nu numai fiindcă pe peretele de lîngă biroul meu, unde stau fotografiilor ființelor iubite de mine, se află și fotografia pe care și-a făcut-o Olga la sfîrșitul refugiului. Am găsit-o împreună cu fotografia cu Viktoria, Herbert și ea, cea făcută cu o zi înainte de confirmare, printre hîrtiile ei, unde erau și certificatele de absolvire a seminarului pedagogic și a școlii pentru surzi, o schiță semnată de Eik cu imaginea și planul unei școli și un teanc de scrisori trimise de Herbert din Africa Germană de Sud-Vest.

Cînd ajung în orașul natal – cum părinții mei nu mai trăiesc, mă duc acolo cînd și cînd, doar la agapele ocazionale cu colegii de clasă și prietenii –, trec pe lîngă monumentul lui Bismarck. M-am uitat adesea și cu atenție la el și între timp m-am convins că e puțin strîmb. Rămîne monumentul lui Bismarck, dar, prin înclinarea lui, pentru mine este un monument al Olgăi.

Cînd fac o drumeție sau o plimbare cu cineva și tăcem ori cînd ies cu cineva de la cinematograf și ne luăm un răgaz pînă să vorbim despre film, mă gîndesc la Olga. Ca și atunci cînd cineva povestește fericit că el sau ea și-a găsit omul cu care poate să tacă. Îți face bine să te simți legat de celălalt fără să fii nevoit să te dai în spectacol și să-l distrezi. Dar nu există ceva ce unii pot să facă și alții nu, ceva ce pe unii îi leagă și pe alții îi desparte. Tăcerea se învață – odată cu așteptarea legată de tăcere.

De la Olga mi-a rămas și bucuria plimbărilor prin cimitire, iar cînd cimitirul e unul deosebit – deosebit de vechi sau de frumos, deosebit de fermecător sau de înspăimîntător –, în gîndurile mele o iau și pe ea cu mine. Cel mai apropiați am fost în cimitirul de țară pe care l-am vizitat cu plăcere cînd am

petrecut o dată un concediu în America. Era un cimitir izolat, într-o pădure, o pajiște netedă care dădea spre niște delușoare cu iarbă și copaci, unde și-au îngropat morții mai întîi indienii și apoi coloniștii din secolele al optsprezecelea și al nouăsprezecelea înainte ca morții să fie îngropați și pe pajiște. Nu avea parcele, doar niște pietre de mormînt – mai mari pentru adulți, mai mici pentru copii –, pe multe dintre ele erau scrise aceleași nume englezești, olandeze ori germane, pe unele, meseriile și însușirile lăudabile ale morților, un sclav fugit din Sud în Nord avea trecut pe piatra funerară anul eliberării, mai multe aveau înfipte stegulețe americane alături, indicînd că acolo erau veterani de război. Toți erau împreună, de la indienii care muriseră din cauza trecutului pînă la inșii de azi, care muriseră din cauza prezentului. Era un loc al egalității și moartea nu era o grozăvie.

Nu pot să văd un film pe DVD sau să-l descarc din rețea fără să mă gîndesc cît de fericită ar fi azi Olga să-și poată pune subtitrări la fiecare film. Oricît de bine putea să citească pe buze și să combine mișcarea lor cu cuvintele cînd se uita la ecran, cea mai mare bucurie a ei erau totuși filmele străine cu subtitrări în germană. Nu pot să văd tablouri de Feuerbach și Böcklin și *Execuția împăratului Maximilian*, nici un stilou ori o mașină de cusut, mai ales una veche, fără să mă gîndesc la ea.

Și îmi mai apare în minte și atunci cînd se întîmplă ceva ce știu că ei i s-ar părea prea mare. Considera că noi, studenții și studentele, ne supraapreciaserăm cu moralizarea noastră, iar azi ar lua în rîs mass-media, care au uitat ce înseamnă investigația jurnalistică și au înlocuit-o cu scandalizarea moralizatoare. Ar considera că funcția de cancelar și clădirea Parlamentului și Memorialul Holocaustului sînt prea mari. S-ar bucura de reunificare, dar Europa lărgită i s-ar părea prea mare, la fel ca și lumea globalizată.

18

Uneori îmi aduceam aminte și de Herbert.

Într-o duminică – e mult de atunci, copiii erau încă mici – soția mea și cu mine am trecut printr-o piață de vechituri mare și, printre tacîmuri, veselă, candelabre de alamă, stilouri de bachelită, poșete și prosoape, am găsit într-o cutie cu vederi vechi o serie intitulată „Călăreți germani în Africa Germană de Sud-Vest“, cu imagini colorate ale unor inși din trupele coloniale de infanterie și cavalerie, cînd pe un deal, cu vedere spre depărtări, cînd la adăpost, în dosul coamei unei dune, cînd punînd în baterie un tun sau o mitralieră, adesea în asalt, cu sabia ridicată sau cu baioneta pusă, și, în cele din urmă, cu gurile deschise, intonînd cîntece de Crăciun, alături de un pom african cu stele metalice. Două fotografii îi arată în luptă: într-una sînt culcați pe un platou stîncos și trag cu armele, cu norișori albi la gurile puștilor, în cealaltă se îndreaptă călare spre cîțiva luptători *herero* care fug, se clatină și cad. Sînt fercheși călărețiii germani în Africa de Sud-Vest, cu uniforme cenușiu-nisipii și pălării gri-închis, cu o cocardă cu negru-alb-roșu pe borul drept, răsucit îndrăzneț în sus, cu mustăți ascuțite și răsucite. Înțelegeam de ce făceau inimile germanilor să bată mai puternic.

M-am gîndit la Herbert și atunci cînd am citit despre lupta de eliberare a populației *ovambo* și despre independența Namibiei, m-am gîndit la el și cînd niște submarine americane și sovietice au străpuns gheața la Polul Nord și au ieșit la suprafață, iar un spărgător de gheață sovietic a reușit să străbată Pasajul de Nord-Est în optsprezece zile. Oare Herbert s-ar fi supărat, oare Olga s-ar fi bucurat că istoria dovedea inutilitatea acțiunilor întreprinse de el?

Apoi am citit în ziar despre o expediție care pornise spre Nordauslandet ca să descopere ce se întîmplase odinioară cu Herbert. Era un prilej de rememorare a vieții lui Herbert, cu implicarea lui în Africa și ambiția lui arctică, cu nebunia expediției lui spre Nordauslandet, prost pregătită și pornită prea tîrziu, cu eșecul ei și încercarea zadarnică a mai multor expediții de salvare să-i recupereze pe Herbert și pe cei trei însoțitori ai lui, porniți în traversarea insulei. Erau pomenite și felurite obiecte, o oală de aluminiu găsită de un vînător de foci în 1937 și niște farfurii de aluminiu peste care dăduseră soldații germani în 1945.

Expediția n-a descoperit nici o urmă a lui Herbert. Așa cum cel care își pierde cheia nu poate să caute decît sub felinar, fiindcă doar sub felinar are destulă lumină ca să caute, nici expediția n-a putut căuta decît acolo unde terenul permitea căutarea, nu pe calotele de gheață și pe ghețarii pe care putea să se fi rătăcit Herbert. În relatarea expediției se vorbea despre module solare eficiente, despre întîlniri cu reni și urși polari, despre drumuri cu săniile, de cele mai multe ori chinuitoare și anevoioase, prin gheață întărită sau terciuită, și uneori despre o fericire amețitoare. Imaginile arătau multă zăpadă albă și mult cer albastru, corturi roșii, sănii cu încărcătură roșie, cîini husky cu limbi roșii și oameni veseli, înfofoliți.

Îmi imaginasem Arctica altfel, ca pe un hău al întunecimii, Nimicul în care se pierduse dorul lui Herbert. La biblioteca universității am găsit cărți despre expediția lui Herbert și, în ele, fotografii alb-negru în care totul era sumbru – zăpada și cerul cenușii, oamenii și cîinii, niște năluci întunecate, ținutul, neclar, prăpăstios, neprimitor. Unul dintre cei care se întorseseră din expediția lui Herbert își încheia însemnările cu un suspin la adresa ciudatului fel de a domni al naturii crude și cu o plecăciune plină de venerație îngrozită în fața ei.

19

O expediție care n-a găsit ce căuta și cîteva cărți poștale gîndite ca sursă de inspirație națională și care azi sînt doar o curiozitate – ce stranii lucruri ne hotărăsc cărările vieții!

La o jumătate de an după relatarea despre acea expediție, am primit o scrisoare din Berlin în care o oarecare Adelheid Volkmann mă ruga să ne întîlnim. Zicea că tatăl ei îi povestise despre Herbert Schröder și Olga Rinke, că un articol de ziar o determinase să reia căutarea Olgăi Rinke, pe care o întrerupsese cîndva, considerînd-o zadarnică, de data aceasta cu ajutorul unui birou de investigații, și că așa dăduse peste mine, moștenitorul Olgăi Rinke.

În aceeași perioadă am primit un e-mail de la Robert Kurz din Sinsheim, un alt colecționar de cărți poștale. Cărțile poștale cu călăreții din Sud-Vest îmi treziseră plăcerea pentru ilustrate vechi. Soția mea iubea piețele de vechituri și, în vreme ce ea doar se uita, curioasă de toate, eu cercetam cutiile cu cărți poștale. De-acum cunosc lumea colecționarilor de ilustrate, știu că se specializează pe teme, evenimente și locuri, știu ce sînt revistele, întîlnirile, bursele lor, paginile *web* și spațiile lor de *chat* și care sînt criteriile după care se stabilesc valoarea și prețul unei cărți poștale. Eu n-am devenit un colecționar serios. Colecționarii serioși se specializează, iar colecționarii deosebit de ambițioși speră chiar la desăvîrșire – de pildă, să aibă toate vederile cu monumentul Kyffhäuser sau cu podul Golden Gate. Eu colecționam cărți poștale care îmi plăceau. Țineam seama și de ce scria pe verso – colecționarii serioși disprețuiesc asta, dar mie îmi place cînd cărțile poștale îmi spun povești.

Am în colecția mea o vedere cu farul Boston Light în care, în septembrie 1918, o mamă își avertizează fiul aflat la Casablanca

că acasă izbucnise o gripă ucigașă și că era mai bine să-și amîne întoarcerea la Boston. În octombrie 1926, prin imaginea unui pahar cu vin, Gilbert din Belfast îi cerea prietenului său Haakon din Oslo să nu rateze votul din cauza concediului și că el avea să vină în vizită doar cînd prohibiția va fi suspendată în Norvegia. O carte poștală din iunie 1936 îl înfățișează pe Napoleon pe Sfînta Elena. În ea James îl salută din Sfînta Elena pe fratele lui, Phil din Oxford, și scrie că a găsit urme de arsenic în pămîntul în care fusese îngropat Napoleon înainte să fie dus la Paris. Am și o carte poștală veche cu monumentul lui Bismarck, unde soclul și bustul stau drept. Dar divaghez.

Cu trei ani în urmă am găsit o carte poștală din mai 1913 cu Parlamentul German, adresată lui Peter Goldbach din Tromsö, *poste restante*. Negustorul de vechituri nu mai știa de unde avea cartea poștală. Am dat anunțuri în toate locurile unde dau anunțuri colecționarii de cărți poștale. Cine cunoștea vreo persoană care oferea cărți poștale trimise la Tromsö, *post restante*, în anii 1913-1914? Indiciile primite nu mi-au fost de nici un ajutor, dar nu m-am lăsat și am tot reînnoit anunțurile. La cîteva zile după ce primisem scrisoarea de la Adelheid Volkmann, a ajuns la mine e-mailul lui Robert Kurz: fiul lui tocmai îi adusese dintr-o croazieră făcută în Norvegia o mulțime de cărți poștale găsite într-un anticariat din Tromsö, toate cu destinatari din Tromsö, *poste restante.* Fiul nu-și mai amintea numele anticariatului.

Internetul mi-a indicat un anticariat în Tromsö, am sunat acolo, am întrebat în engleză și am primit răspunsuri în engleză. Nu acolo găsise fiul cărțile poștale. Mai erau și alte anticariate în Tromsö? Unul, însă proprietarul avea acum de lucru cu reamenajarea și renovarea și încă nu se ocupa serios de afacere. Din nefericire, nu i se știau nici numele, nici adresa, nici numărul de telefon, deci nu mi-era de nici un ajutor.

I-am scris lui Adelheid Volkmann, i-am propus să ne întîlnim peste două săptămîni și i-am dat numerele mele de telefon și adresa de e-mail. Am făcut rezervarea și, două zile mai tîrziu, am luat avionul spre Oslo și, de acolo, mai departe, spre Tromsö.

20

Dimineața, cînd m-am trezit, în Tromsö era întuneric și mi-am dat seama că în ianuarie nici nu mă puteam aștepta la altceva, cel mult la o lumină palidă la orele amiezii. M-am dus la fereastră și am văzut un port cu lumini și nave mici și mari, alte hoteluri cu acoperișuri plate și fațade netede și o piață cu zăpadă murdară. Cu o seară înainte, un autobuz mă adusese de la aeroport în oraș, la hotelul meu de pe o stradă lăturalnică, trecînd printr-un ținut nins, un tunel lung și o stradă bine luminată, cu magazine și restaurante. Strada bine luminată trebuia să fie strada principală, iar pe ea trebuia să existe o librărie în care puteam să găsesc o hartă a orașului și să întreb de anticariat.

Mi s-a spus că era pe una din străzile de pe coasta dealului, asta dacă exista. Așa că am coborît străzile de pe coastă, am văzut o biserică, campusul unei universități, clădiri de birouri, case de locuit, florăria unei grădinării și un magazin după ale cărui geamuri nu se mai vindea nimic, ci erau niște femei și bărbați care ședeau acolo la computere. La prînz am mîncat într-un restaurant de pe strada principală, apoi m-am întors la străzile de pe povîrniș. Ningea și eu călcam încet și cu prudență, pas cu pas, pe trotuarul alunecos.

Am găsit anticariatul cînd cenușiul prînzului a făcut din nou loc întunericului. Se afla la subsolul unei case, niște trepte coborau pînă la ușă, iar ferestrele erau la nivelul solului. Pe ele erau lipite niște litere mari, din folie albă, ANTIKVARISKE, și printre litere l-am văzut pe anticar aranjînd cărți pe un raft. Am intrat, am salutat, am fost salutat – asta a fost tot. Anticarul n-avea alți clienți, dar n-a venit la mine, nici nu m-a întrebat dacă

doream ceva și dacă îmi putea fi de ajutor. M-a privit cercetător, cu o față neprietenoasă, bănuitoare, și s-a întors iar la cărți.

Am mers de-a lungul rafturilor, uneori recunoșteam numele unui autor și puteam să-mi închipui care era titlul cărții, înțelegeam și cuvintele *geografisk* și *historisk*, dar altminteri am capitulat în fața limbii străine mie. Pe o masă zăceau cutii cu cărți poștale vechi din toată lumea, ordonate pe țări. Le-am scos pe rînd și m-am uitat la adresă. Tromsö, *poste restante*.

Nu știam cum să procedez. Puteam să întreb pur și simplu de unde avea multele cărți poștale trimise post restant la Tromsö? Și dacă avea pe undeva și scrisori trimise post restant la Tromsö? Dacă aveam voie să scotocesc printre scrisori? Cît cerea pe o scrisoare? Oare aveam să ne înțelegem cumva?

L-am întrebat pe anticar în engleză de cărți în germană și el m-a direcționat, tot în engleză, spre următoarea încăpere, la un raft cu literatură germană. Am găsit cărți de specialitate, de geografie, geologie și biologie, și romane din anii ’30 și ’40. Cărțile rămăseseră, probabil, de pe vremea ocupației. În mijlocul încăperii era o masă cu două fotolii și pe masă am găsit din nou niște cutii, de data asta nu cu vederi vechi, ci cu scrisori vechi, toate cu adresa Tromsö, *poste restante*.

M-am întors la anticar.

— Aveți multe lucruri interesante.

— Mă bucur că așa vi se pare. Mi-ar plăcea să am un sortiment mai bogat, dar sînt abia la început.

— Aveți o ofertă bogată de cărți poștale și scrisori.

— Da. Adesea vin clienți numai din cauza scrisorilor. Nu știu ce m-aș face fără plăcerea voyeuristă pe care o au oamenii față de scrisorile din vremuri trecute, scrise de oameni uitați.

— De unde le aveți?

— E secretul meu, a zis el rîzînd.

— Mai aveți și altele?

— Destule cît să umplu cutiile pe ani.

Acum se apropia momentul să aduc vorba de scrisorile Olgăi. Dar el pomenise de secretul lui și mai întîi voiam să pun eu lucrurile cap la cap. Oricum, știam de-acum că avea scrisori și că puteam discuta în engleză. Așa că i-am spus „O să revin“ și am plecat. Pe ușă scria: „APNINGSTIDER 14:00-20:00“.

21

A doua zi am așteptat pînă seara. Am umblat pe străzile orașului vechi, cu clădiri și biserici de lemn, iar în port m-am uitat la marea cu luciri cenușii și la podul cenușiu ce se întindea într-un arc înalt de la insula pe care se află Tromsö pînă pe continent. Le-am aruncat pîine pescărușilor – o prindeau din zbor și plecau cu ea. Am traversat podul cenușiu, vîntul șuiera printre zăbrele, am urcat cu un teleferic pe un munte, am stat în zăpadă și am privit orașul și marea de sub mine.

Destule scrisori post restant la Tromsö cît să umple cutiile pe ani – aici ceva nu era în ordine. Fusesem funcționar și știam că era obligatoriu ca scrisorile trimise post restant și neridicate să fie duse în arhiva poștei ori, dacă nu, distruse. Odinioară orice altă variantă ar fi însemnat pur și simplu dezorganizare, iar azi ar intra în contradicție cu protecția vieții private și a datelor personale.

Am intrat în anticariat cu puțin înainte de ora opt. Anticarul tocmai își punea paltonul.

— Plecați? Trebuie să vorbesc cu dumneavoastră.

Ezita, m-a privit neprietenos și în cele din urmă și-a scos paltonul.

— Cred că pot să mai rămîn un moment.

— Închideți magazinul și haideți să mergem în cealaltă încăpere.

M-am așezat într-unul din cele două fotolii, am scos din geantă sticla de bourbon și cele două pahare pe care le cumpărasem și am turnat. Cînd s-a așezat și el, am ridicat paharul.

— Pentru afaceri bune!

— Nu știu…

— Beți!

Am băut amîndoi și vedeam pe fața lui ostilitatea și neîncrederea care îmi atrăseseră atenția cu o zi înainte, dar și lăcomia.

— Nu știu dacă aveți ce caut. Poate că n-ați avut niciodată sau ați vîndut deja. Dar poate că se află în comoara dumneavoastră cu corespondența trimisă post restant la Tromsö.

I-am povestit despre Olga Rinke și Herbert Schröder.

— Cît valorează pentru dumneavoastră scrisorile?

— Le aveți?

— Nu știu. Ar trebui să caut în ceea ce numiți comoara mea. Asta înseamnă muncă multă, consumă mult timp. Deci, încă o dată: cît valorează pentru dumneavoastră scrisorile?

— O sută de euro pe scrisoare.

— O sută de euro? a scuturat el din cap rîzînd. Dacă nu valorează o mie…

— Atunci mai bine merg la cei de la arhiva poștei și sper că ei o să mă lase să cercetez comoara cînd vin s-o recupereze de la dumneavoastră.

— Și dacă nu vă lasă să cercetați comoara?

— Înseamnă că am avut ghinion. De aceea aș prefera să fac afaceri cu dumneavoastră. Dar trebuie să ne convină amîndurora.

— Cinci sute.

— Două sute.

Ne-am înțeles pentru trei sute și el mi-a povestit cum a pus mîna pe comoară.

— Știți vechiul oficiu poștal? În curînd noua bibliotecă? Construcția are un depozit uriaș și, în loc să expedieze la arhivă corespondența trimisă post restant și neridicată, așa cum s-ar fi cuvenit, oficianții de la poștă au dus-o în depozit. Era mai simplu și mereu se găseau lucruri mai importante de făcut decît să împacheteze și să trimită chestiile alea. Apoi, cînd noul oficiu poștal a fost gata, iar cel vechi a fost predat și golit, era puțin cam tîrziu pentru asta. Așa că au vrut să scape de corespondență. Pe ascuns, firește – și un prieten de-al meu, care

lucrează la poștă, le-a promis că se ocupă el de tot, așa că ne-am ocupat noi și am golit depozitul.

S-a ridicat și a descuiat ușa ce dădea spre următoarea încăpere, un beci plin cu scrisori individuale sau legate în teancuri, în plicuri mici și mari, iar apoi, în niște pachete mai mici și mai mari, cărți poștale.

M-am dus lîngă el.

— N-ar fi mai bine să cercetez eu lucrurile astea? Aveți destule alte treburi de făcut.

— Ca să găsiți douăzeci de scrisori, să ascundeți zece și să-mi arătați mie zece? Cît de prost mă credeți?

— Aș putea…

— N-ați putea nimic. Ar trebui să vă percheziționez de fiecare dată. Nu, o să cercetez eu corespondența și, dacă găsesc ceva, îmi trimiteți banii și eu vă trimit scrisorile. Și, în caz că nu găsesc nici o scrisoare, aș vrea acum, pe loc, o mie de euro pentru căutarea inutilă, iar dacă le găsesc, compensăm din sumă.

— De cît timp aveți nevoie?

— Cîteva săptămîni, o lună, două sau chiar trei – am destule alte treburi de făcut, așa cum ziceați. O să mă grăbesc.

— Două mii și nu mai mult de două luni.

A dat din cap aprobator, eu am mai umplut o dată paharele și am ciocnit.

A doua zi am scos de la bancă două mii de euro, i-am dus și am luat un avion înapoi.

22

Încă nu reușisem nimic. Însă călătoria, găsirea, tîrguiala și faptul că declanșasem căutarea scrisorilor și că impusesem un preț corect mă înviorașeră. Altminteri trăiam prea cumpătat – trebuia să fiu mai îndrăzneț?

Mi-a venit în minte vulpea pe care o văzusem la grădina zoologică din orașul meu natal. Grădina zoologică era mică și mică era și îngrăditura acoperită, de sîrmă, în care vulpea umbla neîntrerupt de la stînga la dreapta și de la dreapta la stînga, iar cînd se întorcea, pășea cu aceeași labă în același loc tocit, cu un luciu întunecat, de pe soclul de beton al îngrăditurii. Lăsam și eu în urmă doar un loc tocit, cu un luciu întunecat? Sau nici măcar atît?

Dar eu sînt doar un om obișnuit, cu o viață obișnuită. N-am realizat niciodată ceva măreț. Mă pricep să văd măreția altora și aș fi fost un bun cronicar al unui prieten faustic sau al unuia care s-ar fi avîntat în Pomul vieții. N-aveam un asemenea prieten. Dar o aveam pe Olga, amintirile cu ea îmi erau prețioase și îmi era de ajuns să fiu cronicarul ei.

Asta mă făcuse să ajung pînă la Tromsö și îmi dăruise vizita lui Adelheid Volkmann.

Am vorbit cu ea la telefon de cîteva ori. Să vină cu avionul sau cu trenul, să aleagă hotelul de lîngă rîu sau pensiunea din apropierea mea? A optat pentru tren și pensiune și eu încercam să ghicesc motivul. Prețuia călătoria relaxată cu trenul și drumurile scurte sau avea bani puțini, era cumpătată ori zgîrcită? Biletul cu reducere la tren era mai ieftin decît zborul, iar pensiunea, mai ieftină decît hotelul. Și în rest cum era oare? Vocea îi părea tînără, dar femeile în vîrstă pot avea voci tinere,

iar faptul că vorbea calm putea să indice o ființă liniștită, dar și una înceată sau plictisitoare.

Am luat-o de la gară și, fiindcă era o zi de februarie în care primăvara se simțea în aer și lumea ședea în cămașă pe terasele cafenelelor și berăriilor, m-am dus cu ea la o grădină de pe malul rîului. Mai aveam o oră de soare, îndeajuns pentru un ceai.

Ne-am așezat și am privit-o: riduri în jurul ochilor și al gurii, păr blond-cenușiu, ochi verzi, gură mare. Probabil că avea vreo șaizeci de ani. Avea pielea ofilită, de parcă fuma sau fumase pînă de curînd, și nu era fardată, nici rujată. Cît ne-am deplasat de pe peron pînă la mașină și de la mașină la local, eu ceva mai înalt decît ea, ea ceva mai plinuță decît mine, m-a surprins mersul ei sigur și ferm. La fel ședea și în fața mea: sigură și fermă.

— Tocmai v-ați lăsat de fumat? Cînd v-ați scos șervețelul de hîrtie din pachet, l-ați întins o clipă spre mine, ca un fumător care îi întinde celuilalt pachetul de țigări.

A rîs.

— Așa am făcut? Da, m-am lăsat și mi-era teamă că n-o să mai pot să scriu fără asta, dar pot. La ziar n-am scris niciodată fără țigară, chiar dacă uitam de ea și se consuma în scrumieră. Cînd s-a întîmplat ce se întîmplă peste tot, tiraj scăzut, încasări tot mai mici din publicitate, concedieri, mi-am luat rămas-bun nu doar de la ziar, ci și de la fumat. Asta a fost acum cinci săptămîni. De atunci scriu ca liber-profesionistă și sper să pot trăi din asta.

Am continuat să-i pun întrebări și, cînd am plecat, știam cum renunțase la fumat, că scria despre grădinărit, alimentație și sănătate, că avea o grădină mică la marginea orașului, că era divorțată, că fiica și nepoata ei trăiau în America, că traducea poezii din engleză în germană și că-i plăcea să trăiască singură. Mi-a pus și ea întrebări și, la plecare, știa destule despre viața mea.

— Pot să vă invit la mine la cină? Restaurantele bune sînt pline și gălăgioase și aud greu ce mi se spune. Nu gătesc rău.

A acceptat, am lăsat-o la pensiune și i-am descris drumul scurt pînă la casa mea.

— Ne vedem la opt!

23

Pregătisem deja cina, supă de conopidă, *Boeuf Stroganoff*, mere coapte, nu era nevoie să mă apuc imediat de gătit, așa că am putut să mă așez și să chibzuiesc. De cine îmi amintea Adelheid Volkmann? Ce anume la ea îmi trezea amintiri? Chipul ei, vocea ei tînără, tonul calm, felul ei de a fi, ferm și sigur? În orice caz, am înțeles de ce trebuia să facă economii.

Crezusem că mai întîi vom mînca și apoi vom discuta, însă ea a început încă de la aperitiv.

— Tata s-a întors din prizonieratul rusesc în 1955, a fost unul dintre ultimii eliberați. Se căsătorise în 1939, în 1940 mama l-a născut pe fratele meu și în 1956 era încă destul de tînără ca să mă nască pe mine. Relația dintre părinții mei nu mergea bine, ea se descurcase cincisprezece ani în lipsa lui și n-avea nevoie de el, el n-avusese și nu sîcîise nici o femeie vreme de cincisprezece ani și voia să recupereze, iar cu fratele meu, care renunțase la numele de Adolf și îl înlocuise cu Dolf, nu-i mergea chiar deloc. S-a concentrat pe mine. Mi-a povestit despre război și prizonierat, despre motivele pentru care se îndrăgostise de mama, despre cele pentru care n-ar fi trebuit să se îndrăgostească de ea și despre cele pentru care n-o mai suporta acum, așa că avea o relație cu vecina. Eram măgulită, mă simțeam luată în serios și iubită – abia după moartea lui mi-am dat seama că se folosise de mine. Nu mi-a făcut bine. De altfel, lucra la poliția judiciară, a fost pensionat ca director în poliția judiciară și a murit de cancer pulmonar în 1972.

A zîmbit.

— Tot el m-a făcut să fumez.

A sorbit o înghițitură, a scuturat din cap, s-a uitat în gol. Eu tocmai voiam să-i amintesc de mîncare, cînd ea a continuat să

vorbească.

— Cînd toți s-au răzvrătit împotriva părinților, eu m-am răzvrătit împotriva tatălui mort, a egoismului, mărginirii și lăudăroșeniei lui, a felului cum se purtase cu soția și cu noi, copiii – aveam destule motive. Știam că minți în privința trecutului său, erau prea multe care nu se potriveau. Pretindea că studiase arhitectura și lucrase la poliția judiciară, el…

— Îl chema Eik?

— Bine, deci știți cîte ceva despre el. Probabil că părinții și frații lui au murit la evacuare, zadarnic s-a interesat el la Biroul pentru persoanele dispărute în război. Însă mai exista o mătușă, Olga Rinke, care ținea tare mult la el și la care ținea și el tare mult, cea la care a locuit multă vreme în copilărie, după război, și care i-a povestit multe despre prietenul ei Herbert Schröder, lucruri pe care mai apoi el mi le-a povestit mie. Tata iubea eroii germani.

— A murit abia în 1972? Pe atunci Olga încă mai trăia.

— Dar se pare că ei doi n-au mai reluat legătura. De ce? Și în ce-a rămas de la ea există ceva despre tata? Cum era în copilărie și în tinerețe? Chiar a studiat arhitectura? Ce-a făcut cu asta și cum a ajuns la poliția judiciară? E adevărat ce mi-a povestit despre tînăra de șaptesprezece ani cu care s-a căsătorit?

Mă privea întrebătoare. Fiica lui Eik. Ultimul lucru pe care mi-l povestise Olga despre Eik a fost despre vizitele lui la ea după ce își pierduse auzul. După aceea dispăruse pur și simplu din poveștile ei. De ce nu mă mirasem?

— Știți cum arăta Olga Rinke?

Am mers cu ea în biroul meu și i-am arătat fotografia.

A privit-o îndelung, apoi s-a uitat la ce mai pusesem pe perete.

— Soția dumneavoastră? Copiii? Aici cine e?

I-am prezentat soția și copiii mei, părinții și frații, prietenii și prietenele, ba chiar și pisica neagră cu lăbuțe albe pe care o primise fiica mea cînd împlinise doisprezece ani și care rămăsese la noi șaptesprezece.

— Nu mîncăm? Prea multe n-am eu de spus și pot face asta și în timpul mesei.

24

Am început cu ceea ce știam despre Eik: părinții, traseul lui de la gospodăria țărănească la Tilsit, la Berlin și în Italia, înscrierea în partid și SS, rolul Olgăi în viața lui și vizitele lui la ea. Apoi a vrut să afle și despre Olga și Herbert, despre copilăria și iubirea lor, despre visele lui coloniale și arctice, despre expediția lui în Nordauslandet și scrisorile ei trimise post restant. În cele din urmă a vrut să știe cum ne cunoscuserăm și cum ne apropiaserăm Olga și cu mine.

I-am povestit în timpul primului fel, al felului principal, al desertului. La sfîrșit mi-am cerut scuze că vorbisem atît de mult.

— Ba nu, eu am tot întrebat.

Făcea cercuri pe fața de masă cu paharul de vin.

— Tata în partid și în SS – ar fi mai frumos să fi fost altfel, dar mi-am închipuit eu ceva de genul ăsta. Se potrivește. Ce ați spus despre el și Olga… nu înțeleg. Îi era devotată, s-a îngrijit de el și de ce să fi mințit tata că locuise mult la ea? După război au avut cumva legături despre care nu știm nimic? De ce au făcut un secret din asta?

— Nu știu.

Am dus vasele la bucătărie. Cînd m-am întors, ea tot se mai juca cu paharul de vin.

— Ce-a spus mama dumneavoastră?

— Mama? a tresărit ea, dusă pe gînduri. N-a pomenit-o niciodată pe Olga. Despre tata n-a vorbit decît puțin, cît era în prizonierat, iar după aceea în scurt timp n-a mai vorbit decît urît. Cu puțin timp înainte de moartea lui, și-a pierdut mințile. Ar fi trebuit să-l părăsească, cu cît mai repede, cu atît mai bine,

era asistentă medicală și n-avea nevoie de sprijinul lui financiar. Dar pentru ea un divorț nici nu intra în discuție.

S-a ridicat, s-a uitat pe fereastră în noapte, s-a plimbat prin cameră încoace și-ncolo, și-a lăsat privirea să rătăcească peste cărțile și CD-urile mele, și-a îndreptat-o spre fotografia dintre etajere, Jean-Jacques Rousseau cu căciulă de blană și caftan, o gravură de la sfîrșitul secolului al optsprezecelea.

A întrebat:

— Au rupt-o unul cu altul? De ce?

— Nu mă întrebați. Nu înțeleg rupturile.

— Ce-i de înțeles? Cînd nu mai merge, nu mai merge și te desparți.

— Da, ați spus că sînteți divorțată.

A răspuns la întrebarea pe care nu îndrăzneam să i-o pun.

— Era pictor, poate un geniu, nu știu. La început mi-a plăcut obsesia lui. Dar nu-i păsa de nimic altceva în afară de arta lui, iar eu țineam socoteala banilor, aveam grijă de Jana și de casă, o gospodărie veche de la marginea Pădurii Teutoburgice, pe care el o moștenise și care se degrada. După cîțiva ani n-am mai suportat. Și nu mai puteam să-l suport nici pe el, un copil îndrăgostit de sine, mai mare decît Jana, dar mai supărător. Pentru mine despărțirea de el n-a fost grea.

— Eu nu pot să mă împac cu rupturile. Păstrez legătura cu toți cei de care am fost legat pe parcursul vieții și, oricît mi-ar fi șchiopătat căsnicia, pentru mine divorțul nici nu intra în discuție.

— Cum făcea față Olga Rinke despărțirilor? Greu? Ușor?

— Nu știu. Credeam că o cunosc. Dar pînă la moartea ei habar n-am avut de plimbările acelea nocturne și, pînă să aud relatarea dumneavoastră, știam doar de grija ei pentru Eik, nu și că a stat la ea ani în șir. Presupun că au fost anii cînd satul în care locuiau părinții lui era sub ocupație franceză sau lituaniană și el mergea la liceu în Tilsit. Relația noastră n-a cunoscut rupturi și credeam că Olga era la fel de constantă ca și mine. Dar se pare că nu era.

A încuviințat din cap. Ea știa deja că ceilalți sînt altfel decît crezi.

— Vă mulțumesc pentru seară, pentru cină, pentru tot ce mi-ați povestit. Mîine o să merg și la expoziția horticolă a landului, ca să-mi pot deduce călătoria din impozit. N-ați vrea să mă însoțiți?

I-am promis s-o iau la ora nouă cu mașina și am condus-o pînă la pensiune, la două colțuri și două străzi distanță.

25

Cînd întîlnesc oameni siguri și fermi, așa ca ea, și după aceea mai aflu și că nu au probleme cu legăturile și rupturile, nu-mi place să-mi fac de lucru cu ei – știu deja că mă vor părăsi. Însă în timpul călătoriei în Pădurea Neagră am fost apropiați, fiecare a povestit despre sine ca și cum ar fi vrut să i se dezvăluie cu adevărat celuilalt, ne-am tutuit, iar cînd tăceam, nu ne lipsea vorbitul.

Primarul folosise expoziția horticolă ca să redea strălucirea orașului, care cunoscuse și zile mai bune și care își pierduse industria și cetățenii bogați, crease un parc în jurul rămășițelor vechiului castel, făcuse o albie nouă rîulețului, care fusese zidit, și o promenadă pe mal. Locuitorii contribuiseră și ei, puseseră în ferestre jardiniere care promiteau o bogăție de flori, iar soarele lumina casele proaspăt tencuite. În colțurile umbrite se zăreau, cenușii, ultimele rămășițe de zăpadă. Adelheid avea un aparat și făcea fotografii.

„Retrospecții. Iarna la expoziția horticolă“ era titlul articolului pe care îl scria pentru *Park und Garten*. Își programase interviuri cu primarul, cu directorul expoziției horticole și cu redactorul șef al ziarului local, iar eu am fost de față și am văzut cît de bine își făcea treaba. Era informată și prietenoasă și stăruia tenace cînd se evitau răspunsurile legate de cheltuieli și de datoriile făcute. Primarul a insistat să ne invite la cină la „Lebăda de aur“, care, cu ocazia expoziției horticole, avea un nou administrator și un nou bucătar și care acum promova orașul și în domeniul culinar.

Am plecat mai tîrziu decît intenționasem. La început ziua fusese însorită și caldă, ca și cea dinainte. După-amiază vremea s-a schimbat, temperatura a scăzut și cerul albastru a devenit

cenușiu. Cînd am ieșit în noapte din „Lebăda de aur“ și ne-am dus spre mașină, cădeau fulgi rari de zăpadă.

Am pornit în grabă. Mă gîndeam că, dacă ningea, era mai bine pe autostradă decît pe șosea și că aș putea ajunge la autostradă înainte să se întețească ninsoarea. Însă după numai cîțiva kilometri devenise atît de deasă, încît ștergătoarele de parbriz abia se mai mișcau și eram nevoit să conduc mai încet. Aproape că nu mai vedeam în față. Șoseaua albă, parapetul alb și taluzul alb, toate se contopeau, lumina farurilor se frîngea din cauza fulgilor și mașinile de pe celălalt sens se vedeau abia în ultima clipă. Uneori roțile o luau razna și mașina derapa, dar apoi se redresa. Am trecut pe lîngă o mașină rămasă într-un șanț, șoferul ne-a făcut semn să ne continuăm drumul, iar dacă am fi oprit, nici n-am mai fi putut să pornim iar pe șoseaua în pantă.

Adelheid și cu mine nu ne vorbeam. Eu eram încordat, priveam țintă în viscolul alb și țineam volanul mai strîns decît era nevoie. Pînă cînd ea mi-a pus mîna pe umăr și a spus:

— Mie îmi place. Frigul de afară, căldura dinăuntru, lentoarea. Nu-i nimic dacă ajungem abia la miezul nopții.

Am dat din cap aprobator, dar mi-a trebuit cîtva timp pînă să devin destul de relaxat și să întreb:

— Și ce-a mai povestit Eik despre Olga? Cum era? Severă? Îngăduitoare? A încercat să-l educe sau a lăsat asta în seama părinților lui?

— Mult timp i-am iertat tatei totul. Mă gîndeam că, după cincisprezece ani de război și de prizonierat, vrei și tu să trăiești și că dacă nevasta te respinge, ai nevoie de o iubită. Abia tîrziu, cînd mama suferea deja de demență, mi-a povestit că o înșelase încă de cînd erau proaspăt căsătoriți și ea era gravidă și că el nici măcar nu-i ascunsese asta.

A oftat.

— Fiindcă mama, cu demența ei, mi-era foarte străină, l-am iertat chiar și pentru asta. Abia după moartea ei mi-am dat seama ce a simțit tînăra femeie, am înțeles ce i-a făcut el și cît a suferit ea.

A mai oftat o dată.

— Dar tu întrebi din cauza Olgăi. Din povestirile lui mi-am imaginat o femeie iubitoare și hotărîtă, care știa să povestească minunat și ale cărei povești aveau mereu o morală. Herbert la indieni – era vorba de rănire și încredere, nu mai știu bine. Herbert la *herero* – el nu s-a uitat acolo unde trebuie să-l privești bine pe celălalt, să-l privești cu atît mai bine, cu cît e mai diferit. Herbert în Arctica – marile acțiuni impun să fie bine planificate și bine pregătite. Nu știu dacă era întotdeauna morala Olgăi sau, uneori, a tatei.

Am ajuns acasă mult după miezul nopții. Dimineața Adelheid nu găsise necesar să ceară o cheie de la pensiune, iar pensiunea nu avea portar de noapte, așa că a acceptat oferta de a rămîne în camera mea de oaspeți. Îi era foame, am încălzit *Boeuf Stroganoff*, am făcut o salată și am mîncat fără prea multe vorbe.

— Mulțumesc pentru tot.

Ne-am ridicat, ea a venit spre mine, mi-a cuprins gîtul cu brațele, și-a lăsat capul pe pieptul meu și eu am ținut-o așa.

— Mîine trebuie să plec la șase. E o noapte scurtă. Nu vii la mine în pat?

A ridicat capul, m-a privit și, văzînd că nu-i răspund imediat, și l-a lăsat iar pe pieptul meu.

— Eu… dacă e să iasă frumos, nu suport să pleci mîine iar. Și dacă e să nu iasă frumos, nu vreau.

— Înțeleg, a rîs ea încet. Poate că o să vin din nou și-o să rămîn mai mult timp. Sau vii tu la Berlin.

Apoi s-a desprins încet, a spus „Somn ușor“ și s-a dus în camera ei.

26

În martie n-am primit nici o veste de la Tromsö. Am stat și m-am gîndit dacă să sun și să mă interesez, dar am renunțat. Dacă perspectiva banilor nu-l făcea pe anticar să caute, nici telefonul meu n-avea s-o facă.

Adelheid și cu mine ne scriam și vorbeam la telefon. Mi-a trimis schița articolului ei și eu i-am trimis planul după care voiam să-mi transform grădina. Ea mi-a trimis fotografii cu Eik, cu mama ei și cu ea fetiță și femeie tînără. Schimbam păreri despre cărți, muzică și filme și despre faptul că ea ar fi preferat să-și facă concediul în sud, iar eu, în nord, că ea voia iarăși un cîine, iar eu, o pisică.

Și ca fetiță, și ca tînără, Adelheid îmi amintea de cineva. De surorile mele? De Emilie? De soția mea, pe care n-o cunoscusem cînd era copilă sau tînără, dar o văzusem în fotografii? De unul dintre copiii sau una dintre fetele cu care mă jucasem, dansasem sau pe care le adorasem? Aveam în beci o cutie cu fotografii și am vrut să le aduc și să compar, dar apoi mi-a pierit cheful.

La mijlocul lui aprilie a sosit scrisoarea de la Tromsö. Anticarul găsise treizeci și una de scrisori și o carte poștală adresate lui Herbert Schröder. Spunea că, scăzînd suma deja plătită, așteaptă încă șapte mii șase sute de euro virați în contul lui de la o bancă londoneză. După primirea lor urma să își termine treaba: dacă doream ca scrisorile să-mi fie expediate prin curier, trebuia să-i virez încă o sută douăzeci de euro.

Erau totuși mai mulți bani decît aveam eu la dispoziție. Cînd m-am gîndit de unde aș putea să fac rost de ei, mi-a răsărit în minte carnetul de economii al Olgăi. L-am dus la bancă și cele

douăsprezece mii de mărci s-au transformat în șaisprezece mii de euro şi ceva, mai mult decît suficient pentru virament.

A mai durat încă două săptămîni pînă cînd, într-o zi de miercuri, la ora unsprezece, serviciul de curierat mi-a adus un plic mare. În el erau un alt plic și o scrisoare de la anticar, doar că fără dată, fără formulă de adresare, fără salut, doar semnată și-atîta tot.

Îmi pare rău că a trebuit să așteptați. N-a fost numai faptul că am avut mult de lucru. La început n-am putut să-mi croiesc drum prin muntele de scrisori fără să iau mereu cîte una în mînă și s-o citesc. Apoi obiceiul a devenit o patimă. Găsisem o scrisoare în care era o poveste de gelozie și una despre o vrajbă între frați, am fost fascinat și mi s-a deschis pofta de mai mult. Am găsit o scrisoare din vremea ocupației în care apărea o dramă despre ticăloșie și trădare și una din epoca de după eliberare în care cel care scria, un colaboraționist, își anunța sinuciderea. Trebuie să știți că am studiat istoria și am crezut că în sfîrșit voi ajunge să văd istoria așa cum a fost ea în realitate. În loc de asta, după alte treizeci sau patruzeci de scrisori, intruziunea mea lacomă în viețile altora m-a îngrețoșat. Istoria nu este trecutul așa cum a fost în realitate. Este imaginea pe care i-o dăm noi. Vă doresc să vă bucurați de scrisorile dumneavoastră mai mult decît m-am bucurat eu de ale mele.

Aksel Helland

27

Deasupra, în plic, era o legătură cu scrisori de-ale Olgăi către Herbert. Și, fără să dezleg șnurul albastru și subțire, am văzut că erau douăzeci și cinci de scrisori din anii 1913 pînă în 1915, ordonate cronologic, cea mai veche în partea de jos, cea mai recentă în partea de sus. Spre uimirea mea, am găsit și alte scrisori ale Olgăi pentru Herbert, din anii ’30, ’50 și ’70. Mai erau acolo o scrisoare de la tatăl lui Herbert din 10 august 1913 și o carte poștală de la un prieten, din ianuarie 1914, cu imaginea palatului Hofburg din Viena.

Bătrîne,

Aud de la Erwin că umbli haihui prin zăpadă și gheață. Mii de draci! Am fost transferat la Viena. Încep balurile și avem nevoie de fiecare dansator disponibil. Lasă eschimosele, vino să dansezi aici!

Vechiul tău prieten, Moritz

Scrisoarea tatălui, plicul și foaia de hîrtie grea, cu numele ștanțat pe ea, erau un simbol al zădărniciei.

Fiul meu,

De cînd ne-ai părăsit și ai plecat la Berlin, mama ta este bolnavă. Dintotdeauna a avut pieptul șubred și asta nu e prima ei congestie la plămîni. Dar niciodată febra, sufocarea, flegma și durerile ei n-au fost atît de grave. Mi-e teamă că moare. Nu mă îndepărtez de patul ei.

Cînd vorbește, cuvintele ei sînt despre tine. Întoarce-te. Preia gospodăria și fabrica, însoară-te, fă copii. Să mai avem și noi parte de viață tînără aici. Cîteodată e nevoie de o lovitură ca să înțelegi. Acum înțelegem că nu contează părerile noastre, ci ce vrei tu.

Vino repede.

Tata

Scrisoarea era redactată cu litere negre, foarte înclinate, late, penița zgîriase hîrtia și lăsase în urmă pete minuscule de cerneală, iar la semnătură alunecase, făcînd un cîrlig. Scrisese tatăl scrisoarea într-o stare de emoție puternică? Sau în graba

mare, sperînd că va fi trimisă imediat și că va ajunge la Herbert încă înainte ca el să pornească spre Nordauslandet?

N-aveam o imagine clară despre părinții lui Herbert. Știam din poveștile Olgăi că țineau la el. La el sau la purtătorul numelui familiei și al moștenirii? Gîndeau amîndoi părinții la fel? Tatăl nu semnase „Părinții“, ci „Tata“ – avusese oare multă vreme convingeri diferite despre căsătoria lui Herbert decît mama lui și ajunsese într-un final la părerea ei?

Dacă scrisoarea ar fi ajuns la Herbert, ar fi schimbat destinul lui și al Olgăi? Ar fi acceptat Olga o viață de noră nedorită? Ar fi vrut să trăiască, împreună cu Herbert și copiii lor, sub ochii socrilor? Ar fi renunțat Herbert la visele lui ca să devină moșier local și proprietar de fabrică?

Ce și cum s-ar fi întîmplat, dacă ar fi fost așa sau altfel – n-avea nici o importanță. Nu asta stabilea dacă viața Olgăi fusese trăită corect sau greșit. Și totuși problema mă frămînta.

28

Cu scrisorile Olgăi nu m-am grăbit. Șnurul cu care erau legate avea o fundă, am vrut s-o desfac, dar, în loc de asta, am strîns-o și, fiindcă nu mi-am dat seama imediat, am strîns nodul tot mai tare. N-am luat nici cuțit, nici foarfecă, am descurcat nodul, am desprins buclele și capetele și în cele din urmă am reușit să desfac șnurul lung, subțire și albastru și să-l scot de pe teancul de scrisori.

Am pus scrisorile pe masa mare din sufragerie: cinci șiruri a cîte cinci scrisori. Plicurile erau albe, scrisul stiloului Soennecken, cu liniile ascendente subțiri și cu cele descendente groase, era albastru, timbrele cu capul Germaniei[1] în profil, colorate: un timbru roșu de zece pfenigi sau combinații de timbre gri și cafenii de doi, trei și cinci pfenigi. Sus, în stînga, scria *„poste restante“* pînă în iulie 1914, iar după aceea *„postlagernd“*[2]. Prima scrisoare era din 29 august 1913, ultima, din 31 decembrie 1915. Pe scrisoarea a doua, din 31 august 1913, era notat „De citit mai întîi!“. Într-un al șaselea șir am pus scrisorile din anii ’30 pînă în anii ’70.

M-am dus în bucătărie și am luat un cuțit cu vîrf și cu lama tăioasă, cu care puteam deschide plicurile fără să le deteriorez și mai mult. Am început cu ultimul, am tăiat plicul, am scos scrisoarea, am netezit-o și, cînd am deschis și primul plic, foile scrise și plicurile tăiate stăteau aranjate frumos în două teancuri alăturate.

Într-o scrisoare am găsit o fotografie. Olga ședea pe un scaun, cu un zîmbet pe chip și cu mîinile în poală, iar lîngă ea stătea un băiat, poate de vreo zece ani, cu ochii larg deschiși și speriați. O știam în chip de copilă în grădină și femeie matură

după refugiu – asta era prima fotografie cu ea tînără. Nu era drăguță, pe fața ei nu se vedea nimic drăgălaș, fermecător, dar se vedeau sinceritate și limpezime și Viktoria avusese dreptate, pomeții proeminenți îi dădeau un aer slav. Iar în fotografia asta își strînsese părul într-un coc.

Încă nu voiam să încep să citesc. Mă simțeam ca și cum aș fi avut o întîlnire cu Olga, ca și cum urma să vină curînd, dar se mai lăsa așteptată. Așa că am așteptat-o și m-am gîndit la fetița și la tînăra pe care nu le cunoscusem, la domnișoara Rinke, la ale cărei picioare mă jucasem, care mă vizitase cînd zăceam bolnav la pat și mă înțelesese cînd nu eram înțeles de părinții mei, la Olga și la întîlnirile noastre, la toate cîte le făcuserăm împreună în ultimii ani și la apropierea dintre noi. Mi-am amintit ținuta ei, tonul vocii, privirea luminoasă și ochii verzi.

M-am mai dus o dată în bucătărie, am făcut ceai, am umplut termosul și l-am luat cu mine la masă. Era după-amiază, afară soarele strălucea și păsările ciripeau.

Am luat prima scrisoare și am citit.

1. Personificarea națiunii germane, reprezentată printr-o femeie robustă, cu părul lung, blond, și îmbrăcată în armură.
2. Denumirea franceză și germană a aceluiași serviciu.

Partea a treia

29 august 1913

Cum ai putut să mă minți așa? Vii înainte să înceapă iarna, te-am întrebat eu, și tu ai spus că da – a fost ultima noastră noapte, ne iubiserăm, eram aproape unul de altul – dacă adevărul nu ți-era sfînt atunci, cînd îți este sfînt? M-ai mințit dintotdeauna? Pentru tine sînt un copil pe care îl amăgești cu niște povești oarecare? Sau, fiind femeie, sînt prea proastă pentru gîndurile tale mărețe de bărbat? Ai vrut să mă cruți? Pe tine te-ai cruțat, nu pe mine. Dacă mi-ai fi spus adevărul, ți-aș fi spus adevărul. Fiindcă ai izbîndit în Karelia, izbîndești în orice? În Karelia ai avut noroc. Tu ai avut mereu noroc în viață. Ți s-a urcat la cap și ți-ai pierdut mințile.
Doi oameni au părăsit expediția ta. Și pe ei îi mințiseși. Voiai să fii ca Amundsen? Să-ți anunți marele țel abia cînd nu mai e cale de întoarcere, cînd nu mai există decît victoria sau pieirea? Amundsen voia să i-o ia înainte lui Scott – cui vrei tu să i-o iei înainte? Pe cine altcineva, în afară de tine, îl interesează Nordauslandet și Pasajul și Polul? Mai bine secerat în floarea vieții – ai zis că n-are nimic de-a face cu expediția. Și asta a fost o minciună. Tu vrei să fii erou ducîndu-te la pieire. Atunci du-te – nu, nu vreau să păcătuiesc. Dar să nu crezi că o să pieri acolo ca un erou. Eroii mor pentru o cauză măreață. Tu mori pentru nimic. Nici o luptă curajoasă, nici un folos pentru omenire. Pur și simplu îngheți.
Cum poți să faci așa ceva? Să ne lași baltă pentru o faptă goală, pe mine, iubirea noastră, viața noastră? Știu că nu ești făcut pentru un trai burghez, nu ți-am cerut asta niciodată. Dar trăiam o viață împreună, o viață cu întreruperi, așa cum o îndură un bărbat și o femeie cînd ea rămîne acasă și el trebuie să plece în depărtări, ca soldat sau explorator sau căpitan. Era viața noastră. Și cînd ne era dor unul de altul, atunci cînd erai

plecat, și cînd ți-era dor de depărtări, atunci cînd erai lîngă mine – eram fericiți. Era o fericire cu hopuri, dar era fericire adevărată. Fericirea noastră. Contează ea mai puțin decît fapta prin care vrei să te lași secerat în floarea vieții? Și ce soi de poezie răsuflată mai e și asta: secerat în floarea vieții? Nimic și nimeni nu te seceră în lupta curajoasă a omenirii – omenirea începe cu oamenii, cu tine și cu mine.
Mereu m-am lăsat fermecată de tine, de ochii tăi strălucitori, cînd ai făcut planuri sau ai povestit, cînd ai plecat sau te-ai întors. Erai ca un copil copleșit de lume și de viață. Dar copiii nu pun nimic în joc. Ei merg pînă la ultima limită, dar nu trec dincolo de ea. Face parte din farmecul lor. Farmecul tău – acum pricep că e un farmec nesincer.
M-ai mințit, m-ai mințit îndoit. Dacă mi-ai fi spus ce ai de gînd, m-aș fi luptat cu tine, aș fi strigat, aș fi cerșit, aș fi plîns, aș fi încercat orice ca să te abat din drum. Și dacă totuși ai fi făcut-o, oricum am fi mers pînă la capăt împreună. Poate că te-aș fi înțeles și aș fi văzut un adevăr în dosul faptei goale și al cuvintelor seci.
La început am fost furioasă. Acum sînt doar tristă. Ai zdrobit ce era al nostru și mă întreb de ce ai făcut-o – motivele sînt la fel de rele, oricare ar fi: ai fost prea laș ca să spui adevărul sau prea comod ca să-l spui sau nu te-ai gîndit nici o clipă ce pricinuiești cu minciunile tale. Nu știu cum o să mai continue lucrurile între noi.

31 august 1913

Herbert, iubitul meu,

Scrisoarea asta e prima pe care o ții în mînă? N-o citi pe cealaltă. Cînd am aflat că rămîi între ghețuri peste iarnă, am înnebunit de îngrijorare. Ți-am făcut reproșuri. M-a rănit cînd ai pus în joc viața ta și fericirea noastră. Dar nu vreau să-ți fac reproșuri. Vrei să te pui la încercare, pe tine, oamenii tăi, echipamentul tău, vrei să fii pregătit pentru măreața faptă. Sau deja pornești spre măreața faptă? Voi crede în tine. Sper odată cu tine și mă rog pentru tine. Sper că ai hainele potrivite și proviziile potrivite, că te înțelegi cu oamenii tăi și îți păstrezi încrederea. În ziar scrie că ai plecat prea tîrziu, că în curînd vine iarna. Acum știu că pentru tine nu era prea tîrziu. Tu nu te ferești de iarnă, tu o cauți.
Mie îmi fac reproșuri, nu ție. De cînd te cunosc, te încrezi mult în forțele tale și, de cînd cu Karelia, crezi că pentru tine nu există hotare. Gîndul ăsta te luminează. Iubesc putința ta de a te entuziasma, de a te risipi, de a te avînta cu toată inima peste obstacole, iubesc felul în care luminezi. Așa ești tu, nu e posibil să te iubesc așa cum ești și, totodată, să mă aștept să fii chibzuit. Eu sînt chibzuită. Eu ar fi trebuit să încerc să vorbesc cu tine și să-ți scot din cap iarna petrecută între ghețuri. Poate că nu aș fi reușit. Dar poate că totuși da.
Ce îți scriu eu acum vei citi abia cînd totul a trecut. Mi-ar plăcea atît de mult să te însoțesc cu scrisorile mele, ca să găsești mereu cîte una: cînd sosește vaporul, cînd porniți, cînd faceți o oprire. Mă simt ca și cum ai citi în curînd scrisoarea mea, te-ai mîhni că îmi fac griji, ai zîmbi fiindcă te iubesc pentru strălucirea ta și ți-ai încreți fruntea fiindcă aș fi vrut să te conving să renunți la iarna petrecută între ghețuri. Trebuie să mă forțez și să-mi spun

că scriu o scrisoare care va zăcea mult timp. Dacă o citești, înseamnă că te-ai întors în Tromsö, că tocmai mi-ai telegrafiat și că eu nu-mi mai fac griji. Cînd afli, mîine sau poimîine, îmi telegrafiezi imediat ce vaporul tău ajunge la Hamburg, iar eu voi sta pe chei și te voi aștepta. Mi-e dor de tine acum și-mi va fi dor și cînd citești asta. Pînă cînd vei fi iarăși lîngă mine.
Te însoțesc cu gîndurile mele și cu iubirea mea. Nu știu cît timp mai ești pe navă și cînd ajungi în Nordauslandet. Îmi imaginez: zăpada, gheața, munții, stîncile, ghețarii, zăpada adunată în troiene, ghețarii plini de crăpături, iar deasupra, un cer de noapte, sub care soarele apare la orizont doar pentru cîteva ceasuri. Cînd îmi închipui toate astea, mă cuprinde neliniștea. Mă rog pentru tine. Însă mi se pare că Dumnezeu nu mă aude, de parcă ar fi la fel de departe ca tine, undeva în nord, în zăpadă și gheață. Dar poate că e bine că e acolo unde ești tu. Doamne Dumnezeule, ai grijă de iubitul meu.

Olga ta

21 septembrie 1913

Herbert, cel spre care se îndreaptă primul meu gînd la trezire și ultimul înainte să adorm,

azi e duminică, slujba de la biserică și cîntatul la orgă s-au terminat, iar la școală nu am de făcut nimic care să mă silească să mă gîndesc la copii în loc să mă gîndesc la tine. Aici au fost zile de vară însorite, calde, dar azi se simte toamna în aer și, cînd mă uit la copaci, văd primele frunze galbene. Nu mă pot gîndi la vreme fără să mă gîndesc la tine – Domnul să-ți dea o vreme îndurătoare.
De trei săptămîni a început iar școala. În prima săptămînă copiii au fost, ca întotdeauna, cu mintea încă la vacanță, n-aveau stare, în pauze alergau și se încăierau ca niște cățelandri. Unii doreau să se întoarcă la strînsul recoltei, unde i-am văzut deja muncind și asudînd. În a doua săptămînă au fost liniștiți și tăcuți, tot ca întotdeauna, ca și cum ar fi renunțat. În ultima săptămînă s-au trezit și de atunci colaborează din nou. De fiecare dată, în săptămîna a doua mi-e teamă că vor rămîne liniștiți și tăcuți. Dar de fiecare dată vine, salvatoare, săptămîna a treia.
Din fericire, inspectorul școlar a venit abia în a treia săptămînă. Avea priviri severe și la sfîrșit, cînd a vrut să dirijeze corul copiilor, ei n-au reușit să scoată nici un sunet, pînă cînd el și-a lăsat monoclul să-i cadă de la ochi și a cîntat din răsputeri laolaltă cu ei. S-a arătat prietenos față de mine. A zis că atunci cînd am fost transferată în districtul Gumbinnen, au existat niște temeri. Au circulat anumite zvonuri și e drept că administrației nu-i păsa de zvonuri, dar trebuia să identifice și să evite orice riscuri. Ei, indiferent ce-a fost, mi-a zis că am ținut ore bune și că se bucură să mă aibă printre învățătorii și

învățătoarele din district. Am vrut să aflu ce zvonuri au circulat. N-are importanță, a zis el, în documentele dumneavoastră nu e scris nimic.
Pe vremea aceea știam doar că Viktoria m-a vorbit de rău la preot. Trebuie s-o fi făcut şi pe la tații tuturor prietenelor ei, care erau nobili sau în armată sau conduceau provincia ca directori de cabinet. Nici pînă azi n-o înțeleg pe Viktoria. Nu înțeleg de ce a refuzat să mă vadă. Pînă la urmă am așteptat-o și ea a fugit pur și simplu în josul străzii și s-a ascuns după gardul școlii. Știam unde era, i-am vorbit, dar ea nu-mi răspundea, n-a ieșit de după gard și n-am vrut s-o trag cu de-a sila. Poate că ar fi trebuit s-o fac.
De ce, Herbert? Fiindcă nu mai sînt orfana săracă și nu mai sînt recunoscătoare pentru firimiturile care cad de la masa ei? Fiindcă am studiat? Și în administrația școlii sînt unii – nu inspectorul școlar, ci alții – care îmi dau de înțeles că nu trebuie să-mi închipui c-aș fi deosebită fiindcă am studiat. Sînt doar o învățătoare. Cînd, în amintirea conferinței tale, am fost la o altă conferință, una despre pregătirea Jocurilor Olimpice din 1916, ținută la Berlin de Societatea Națională din Tilsit, și am vrut să pun o întrebare, am fost ignorată pînă cînd m-am ridicat în picioare și atunci mi-a fost dat să aud că timpul a expirat. Nu-i destul că nu am drept de vot? Că cîștig mai puțin decît un învățător bărbat? Că nu pot deveni directoare de școală? Nu-i destul că ne desconsideră, trebuie să ne mai și umilească?
Niciodată n-am vorbit despre lucrurile astea cu tine și nici măcar cu Viktoria. Eram prea mîndră. Și mă temeam de ce aveai să spui. Știu, nu ți-a căzut bine că m-am dus la seminar și am devenit învățătoare. Dar ce să fi devenit? Și aș mai fi putut să-ți fiu părtașă la pregătirile tale dacă aș fi devenit slujnică sau m-aș fi dus muncitoare în fabrică? Cît de frumoasă a fost toamna cînd îți scriai prelegerea și scrisorile și mi le citeai și vorbeam despre ele! Tu ședeai la un capăt al mesei, eu împleteam, coseam sau puneam etichete pe marmelada pe care o făcuserăm amîndoi – îți aduci aminte?
Ți-e dor de camera noastră liniștită? După ce-o să te întorci de la frig, te vei simți în ea atît de confortabil și de plăcut, încît să nu

te mai chinuie dorul de depărtări? Vino acasă, mult iubitul meu, vino acasă.

Olga ta

19 octombrie 1913

Sînt din nou alături de tine, Herbert. Dar cum aș putea fi altfel? Ai fost toată după-amiaza cu mine și ai făcut marmeladă împreună cu mine.
Ieri am luat trenul spre Mehlauken și am cules șapte pfunzi de zmeură în pădurea bătrînă – aș fi putut să culeg mult mai mult dacă nu ar fi început ploaia, care n-a mai încetat. O ploaie rece de toamnă, care a bătut toată noaptea și, azi, toată ziua pe acoperișul șopronului. Acum e liniște. În bucătărie e foarte cald, am deschis ușa și las să intre aerul proaspăt.
Îți aduci aminte? Cum am muiat zahărul în apă rece, cum l-am topit în oala mare, la foc mic, și cum am tot luat spuma pînă s-a limpezit? Cum am adăugat zmeura, am fiert-o și am amestecat-o pînă cînd s-a făcut o zeamă groasă de zmeură? Tu te uitai cu ochi mari. Anul trecut marmelada a fost foarte dulce, așa că acum am pus mai puțin zahăr. Șapte pfunzi de zmeură și opt pfunzi de zahăr – am umplut douăzeci și două de borcane! Mi-ar fi plăcut să-mi afumi tu iarăși borcanele și capacele cu pucioasă. Mai ții minte? Țineai firul de pucioasă cu cleștele cel mic, ai întors și ai afumat borcan după borcan, eu am pus în ele zeama de zmeură, am turnat deasupra cîte o linguriță de rachiu de drojdie, apoi am pus împreună capacele afumate pe borcane și le-am acoperit cu hîrtie de pergament jilavă. Fără tine, a trebuit să fiu rapidă și precisă ca o mașină. Am reușit, dar ți-am dus lipsa. Îți duc lipsa la toate cîte le-am făcut împreună și acum le fac singură. E drept, și la tot ce fac singură și n-am făcut încă împreună, dar știu că am putea face împreună.
Singurul lucru bun din despărțirea noastră este că pot să-ți scriu cît de mult îmi lipsești. Cînd sîntem împreună și îți spun cît de mult mi-ai lipsit sau îmi vei lipsi, îți încrețești fruntea și

nu vrei să asculți. Tu crezi că voiam să te reține și să-ți interzic să pleci. Nu te reține. Știu că trebuia să pleci. Doar că-mi lipsești. Mă bucur de marmelada pe care am făcut-o azi. Borcanele astea îmi vor îndulci iarna. Și cînd tot ce e în ultimele borcane va ajunge pe pîine, tu vei fi iar aici.

Olga ta

Prima zi de advent, 1913

Noiembrie a fost îngrozitor. Eik a făcut difterie și medicul n-a identificat-o imediat. A început cu moleșeală și dureri de cap, apoi Eik s-a plîns de dureri de burtă și a vomitat. Nimic serios, ne-am zis, chiar și atunci cînd a apărut și o febră ușoară: în zilele reci și umede de toamnă copiii n-ar trebui să se joace afară ca și cum ar fi încă vară. Dar febra a crescut și a venit medicul. Un domn în vîrstă, liniștit și prietenos, locuiește în Schmalleningken, poartă de grijă satelor, a adus pe lume toți copiii și a închis ochii tuturor morților de aici. E bine intenționat. Pînă acum nimeni n-a fost deranjat că nu aude și nu vede bine. Nici cu mirosul nu stă bine: n-a simțit izul dulceag de putreziciune din gura lui Eik, iar eu e drept că îl simțeam, dar încă nu știam că e un simptom de difterie.
Cît a suferit Eik! Tușea, icnea, mai întîi noaptea, apoi și ziua, nu mai reușea să înghită, abia mai putea să vorbească, să respire. Trupul lui încins, durerile lui, frica să nu se sufoce – copiii n-ar trebui să sufere așa și aș fi vrut să sufăr eu în locul lui. În fiecare zi, după școală, alergam și-i puneam comprese la gît și pe pulpe, i-am răcorit fața, i-am dat vin roșu cu gălbenuș, ceai de rujă-galbenă și usturoi, și m-am simțit mereu atît de neputincioasă, atît de neajutorată. Mi se părea că Dumnezeu nu-mi ascultă rugăciunile, de parcă chiar ar fi fost undeva foarte departe, de parcă l-aș fi rugat să fie lîngă tine, nu lîngă Eik, să-l ocrotească pe omul pe care îl iubesc, nu pe copil. Cînd nu-l vegheam pe Eik, plîngeam, iar cînd adormeam, mă trezeam iarăși imediat.
Senzația că medicului îi scăpa ceva m-a mînat la Tilsit și la bibliotecă. Am găsit o prezentare despre difterie și cînd i-am atras atenția medicului la simptome, n-a fost jignit, ci înțelegător. Era tîrziu: de fapt Eik ar fi trebuit să ia antitoxina în

primele trei zile de la declanșarea bolii. Dar n-a fost prea tîrziu și, de cînd a luat-o, merge spre bine. E slăbit și va fi slăbit multă vreme, nu are voie să facă efort, nici măcar să stea așezat. Dar ce fericire să-l îngrijesc și să se însănătoșească în locul spaimei că era tot mai bolnav!
Azi e prima zi cînd l-am putut lăsa pe Eik singur. Prima zi în care pot să mă gîndesc iarăși la școală, la repararea acoperișului și la cărbunii pentru iarnă, care n-au sosit încă. Mă gîndesc la tine, dar la tine m-am gîndit în fiecare zi. Ar fi trebuit să fii cu mine lîngă patul lui Eik. Știu, tu nu înțelegi asta, iar rațiunea îmi spune că nu pot să-ți reproșez nimic, dar inima mi-e plină de învinuiri.
Te văd în fața mea, te văd cum te-ai uita la mine dacă m-ai auzi. Nesigur, neștiind ce vreau de la tine, supărat fiindcă n-ai făcut nimic din lucrurile pentru care meriți să fii învinuit, vinovat fiindcă nu mă iubești așa cum te iubesc eu pe tine, plin de speranță că în curînd totul va fi iarăși bine. Ești un copil, Herbert.

Olga ta

A doua zi de advent, 1913

Dragul meu Herbert,
Poate că nu ți-aș fi spus-o niciodată dacă nu ți-ai fi pus viața în joc. Dar așa a devenit posibil ceea ce înainte era imposibil și așa poate fi spus ceea ce era de nespus.
Eik e copilul tău. Am crezut că ar trebui să-ți dai seama cînd l-ai văzut prima oară și, dacă nu prima, atunci a doua sau a treia oară. Am crezut că ar trebui să recunoști propria ta carne și propriul tău sînge. Îți seamănă în atîtea privințe: statura, hotărîrea și neînfricarea lui, egoismul candid cu care le face rău celorlalți, deși nu vrea să le facă rău – pur și simplu nu-i vede. Cînd îl stîrnește ceva, cînd reușește ceva, radiază la fel ca tine.
La cîteva săptămîni după ce ai plecat în Africa Germană de Sud-Vest, am știut că sînt însărcinată. Că trupul meu era binecuvîntat – așa am simțit atunci, chiar dacă nu știam cum am să mă descurc. Așa simt și azi: Eik este o binecuvîntare în viața mea.
Am avut noroc. Sanne e sora unei prietene de la seminar. Ea m-a ajutat la naștere, ea l-a înregistrat pe Eik drept copil găsit, ea l-a preluat și autoritățile sînt bucuroase că este îngrijit. Îi dau tot ce pot. N-o interesează banii. Am devenit prietene. Nu-l crește pe Eik ca pe copilul ei, nici n-am vrut asta. Îi spune că l-a găsit, l-a plăcut și l-a păstrat. El știe că îl iubește și știe că îl iubesc și eu, prietena Sannei, un fel de mătușă.
Mi-a fost foarte teamă. Teamă că o să se vadă că sînt însărcinată. Că o să mă apuce durerile chiar în timp ce mă mut aici. Că o să nasc înainte ca Sanne să reușească să ajungă la mine. Că o să țip în timpul nașterii. Dar totul a mers bine. Mi-am cusut hainele potrivite, l-am trimis pe băiatul vecinilor la Sanne la momentul potrivit și n-am țipat. Eik a venit pe lume la o zi după ce am ajuns aici.

De ce nu ți-am spus nimic? Aș fi făcut-o dacă ți-ai fi dat seama. Dacă nu că e fiul tău, atunci măcar că e fericirea mea. Dar tu nu ți-ai dat seama, așa că e al meu și numai al meu. Vreau doar să știi, atunci cînd te întorci, cine sînt eu. Nu sînt doar cea pe care o cunoști și care te iubește. Sînt mama lui Eik.
Mă trezesc uneori cu senzația că n-o să te mai întorci. Alteori mă trezesc și am senzația că te întorci și că eu nu mai sînt. Cum se mai joacă frica cu noi! Dar dacă ar fi să se întîmple așa, trebuie s-o ajuți pe Sanne. Fără pretenții, fără așteptări și, cel mai bine, fără cuvinte.
Așa stînd lucrurile, rămîn

Olga ta

Crăciun, 1913

Totul e alb. Era deja așa și la ultima mea scrisoare, dar cînd scriam, n-aveam ochi pentru asta. Și nici nu era încă atît de frumos ca azi. Ieri-dimineață a început să ningă și a încetat abia azi-dimineață. Ieri, cînd m-am dus la biserică să repet pentru ultima oară cu corul înainte de slujba de Ajun, încă era lumină, dar zăpada cădea atît de deasă, încît cu greu am găsit drumul. La întoarcere era întuneric și nu mi-am nimerit casa. Am găsit-o repede, nici nu sînt atît de multe case aici, dar pentru un moment am fost pierdută în întuneric, zăpadă și frig. La fel ca tine.
Acum cerul este albastru, soarele strălucește și zăpada scînteiază. După slujbă am fost la Eik, dar a trebuit să mă întorc repede. Vecinul mi-a împrumutat o sanie și un cal, altfel nu aș fi putut răzbate, și după-amiază trebuia să ajung în amîndouă locurile. Mi-ar fi plăcut să mai stau, mi-ar fi plăcut să mai merg cu sania pe zăpadă. Acum stau la masă și mă uit la cîmpul întins. Albul te orbește. Pe cer se rotește un uliu. Uneori se repede din înalt și găsește șoarecele sub zăpadă, pentru mine e o taină cum. Să fie oare uliul pe care l-am văzut noi la ultimul nostru picnic?
Unde ești, iubitule? Pe nava ta, pe banchiza polară? Într-o colibă? Am citit că pe insulele din arhipelagul Spitzbergen pescarii, vînătorii și exploratorii au construit colibe. Într-un iglu? Am citit despre locuințele confortabile pe care și le construiesc eschimoșii din zăpadă și gheață și sper că și voi puteți face ce pot ei. Anul ăsta amîndoi sîntem fără pom de Crăciun: tu nu ai, așa că n-am vrut nici eu. Dar probabil că ai o lumină, o lumînare sau o lampă. Eu am aprins lumînarea cea groasă și roșie pe care am cumpărat-o anul trecut și care va mai ține mult timp. Crăciunul viitor o aprindem din nou împreună.

Acum trei ani m-ai întrebat dacă mă mărit cu tine și n-ai înțeles că am spus nu. Nu era vorba doar de slujba pe care aș fi pierdut-o și de ce aș fi avut de făcut fără ea cînd tu ești plecat în călătorii, la care nu renunți. Și nici doar de teama că într-o zi mi-ai lua-o în nume de rău dacă părinții tăi ar rupe-o cu tine și te-ar dezmoșteni. Sau de teama că nu știam cum o să ne ducem traiul cînd moștenirea de la mătușa ta s-ar termina. Era vorba de Eik. N-am fi putut să ne recunoaștem drept părinții lui fără ca asta să ducă la scandal, tribunal și închisoare.
N-am fi putut nici să-l luăm la noi, să-l adoptăm: copiii nu sînt mutați dintr-un loc în altul ca să fie îngrijiți dacă nu e necesar. Nu ne-ar fi rămas decît să trăim împreună ca soț și soție, iar el, copilul nostru, să stea despărțit de noi – ar fi atît de greșit, încît nu pot s-o fac.
Și mai e ceva. Atît de mult am tînjit în copilărie după o familie în care să fiu iubită, care să mă întărească și să mă ajute! N-am avut-o și a trebuit să fac totul singură. Și pe Eik l-am avut singură și m-am îngrijit singură de el. Eu am reușit toate astea și sînt mîndră. E prea tîrziu să mai învăț traiul în comun pe care îl doriți voi, bărbații. Nu mă voi deprinde, nu mă voi supune. Ai putea trăi cu așa ceva? Asta voiai?
Uneori mă las în voia viselor. Că te întorci și mă întrebi tot ce nu m-ai întrebat niciodată: cum aș vrea să trăiesc, dacă nu mi-ar plăcea să fac și altceva decît să predau în fața unor copii care nu vor să li se predea și ce anume ar fi acel altceva, ce mi-aș dori să văd din lume, unde aș vrea să călătoresc, unde aș vrea să trăiesc, cum m-ai putea ajuta tu pe mine. Femeile pot să studieze la universitate chiar și în Prusia: n-ar mai trebui să mă duc la Zürich, ci doar la Berlin.
Din visele ei te salută

Olga ta

Anul Nou, 1914

Dragul meu,
De Anul Nou am fost la gospodăria Sannei, am înnoptat acolo și azi-dimineață m-am dus acasă pe jos. Între Crăciun și Anul Nou mai întîi vremea s-a încălzit, s-a topit zăpada, apoi s-a răcit iarăși, zăpada a înghețat și azi-dimineață cristalele de gheață sclipeau în soare atît de intens și de frumos, cum n-am mai văzut vreodată. Dacă ai fi putut să le vezi împreună cu mine!
Ieri-seară Eik a fost iarăși vioi și vesel, ca înainte de boală. Copiii cei mari ai lui Sanne au avut voie să stea treji pînă la miezul nopții, Eik a trebuit să meargă la culcare laolaltă cu cei mici, după turnarea plumbului, și s-a plîns amarnic. Dar nici n-a ajuns bine în pat, că a și adormit. Îl voi întreba pe medic dacă mai e nevoie ca Eik să fie cruțat. Și dacă e nevoie, așa va fi tratat, chiar dacă nu e ușor să-l potolești.
Mi-am propus multe pentru noul an. Vreau un pian și vreau să exersez toate sonatele lui Beethoven. Vreau o bicicletă, ca să pot ajunge mai ușor și mai repede lîngă Eik și să pot merge la Tilsit la vreun concert sau la vreo conferință chiar și cînd nu mai sînt trenuri după ce se termină. Pentru amîndouă am nevoie de bani, chiar dacă le iau la mîna a doua, iar Sanne și cu mine vrem să facem marmeladă, pe care s-o vîndă ea în piață la Tilsit. Vreau să țin găini și o capră. Mereu am avut oroare de laptele de capră, nu știu de ce, de curînd l-am încercat pentru prima oară și avea un gust minunat. Vreau să citesc *Divina Comedie* a lui Dante.
Vreau să vorbesc mult cu tine. Poate că nu am dreptate. Poate ne învață un avocat cum să-l recunoaștem pe Eik drept fiul nostru, să-l luăm la noi și să nu trebuiască să ajungem la închisoare din cauza eventualelor delicte. Poate că totuși ne putem căsători. Dacă îmi pierd slujba, pot să-ți scriu o carte

despre expediția ta, trebuie doar să-mi povestești despre ea. Din veniturile cărții o scoatem la capăt și după ce se termină moștenirea de la mătușa ta. Sau poate că părinții tăi se vor dovedi totuși înțelegători. Ce să facă ei cu moșia dacă nu ți-o dau ție?
Ah, Herbert, ieri, la sfîrșitul vechiului an, Eik cel vioi și vesel, azi, la începutul noului an, dimineața strălucitoare – sînt plină de speranță. Poate că 1914 o să fie anul nostru!

Olga ta

2 ianuarie 1914

Tilsiter Zeitung relatează azi că nava voastră a fost prinsă în gheața banchizei. Că v-a lăsat – pe tine și încă trei însoțitori –, dar nu v-a mai putut prelua de la locul de întîlnire. Căpitanul a părăsit nava și a ajuns cu chiu, cu vai într-o așezare.
Unde ești, iubitul meu? Iernezi într-o colibă? Sau te-ai întors la navă și iernezi acolo? Sau ai pornit spre o așezare și în zilele următoare o să citesc despre tine în ziar, cum am citit azi despre căpitan? Era sleit de puteri și pe jumătate înghețat – am citit că mai întîi îți cad degetele degerate de la picioare, dar că poți merge, alerga și dansa și fără degete, iar dacă alergi mai puțin și ești lîngă mine, nici asta nu-i rău și, oricît de sleit de puteri ai fi, te pun eu pe picioare. N-am dansat noi de prea multe ori împreună, de fapt o singură dată, la sfințirea bisericii din Nidden, și la început tu n-ai vrut, dar apoi ai dansat atît de voios cu mine, cum nici că se poate mai voios. Era un dans popular – mi-ar plăcea să dansez cu tine vals și, fiindcă nu știu și poate că nici tu, aș merge la școala unui maestru de dans.
Atît de multe mi-ar plăcea să fac cu tine! Să dansăm, să patinăm, să ne dăm cu sania, să culegem ciuperci, să căutăm afine, să-ți citesc și să-mi citești, să adorm și să mă trezesc cu tine, să călătorim – cu trenul, cu birja și prin hoteluri, ca oamenii bogați. Nu mi-ar plăcea să călătoresc cu tine în Arctica. Dar acum mi-aș dori să fiu lîngă tine, pe navă, în colibă sau poate chiar într-un cort ori o peșteră, chiar dacă ar fi amarnic de frig. Ne-am încălzi noi.

Olga ta

17 februarie 1914

Iubitul meu,

Ieri a plecat să vă caute o echipă de salvare germană. În ianuarie, imediat după sosirea căpitanului, a pornit la drum o echipă de salvare norvegiană. Din cauza vremii potrivnice, a fost nevoită să se întoarcă fără vreun rezultat. Echipa germană este încrezătoare. Dar și tu ai fost încrezător, germanii sînt mereu încrezători, iar norvegienii se descurcă cel mai bine acolo. Adesea nu pot dormi de griji.
Iar vizita tatălui tău mi-a sporit și mai mult grijile. Da, ai citit bine: tatăl tău a venit aici. Mă aștepta azi la școală, l-am recunoscut imediat, deși au trecut mulți ani. A îmbătrînit și merge cu un baston, are părul alb și fața plină de pete de bătrînețe. Dar stătea drept în zăpada murdară din fața școlii, într-o haină de blană și cu cizme cu șireturi. Pășește semeț, chiar dacă se vede că face eforturi, are o voce puternică și bastonul e cu măciulie de argint.
Voia să afle ce știu despre planurile tale. El și mama ta te așteptaseră să te întorci înainte de căderea iernii, la fel ca mine, și acum se întreabă dacă nu cumva i-ai mințit, dacă nu voiai de la bun început să iernezi în Nordauslandet sau dacă nu ai cumva alte ținte – Pasajul de Nord-Est ori Polul Nord – despre care ei nu știu nimic. Tatăl tău vrea să intervină ca să se trimită încă o expediție de salvare, care să plece în martie, cînd vremea e mai bună și reușita, mai sigură. Unde să caute expediția de salvare?
Am mers prin zăpada topită de pe stradă și apoi pe drumul care o ia pe după școală și duce la locuința mea, iar mașina tatălui tău ne-a urmat, deși sînt numai cîțiva metri. În locuința mea s-a uitat de jur împrejur, ca și cum s-ar fi așteptat la o sărăcie

respingătoare și și-a dat seama cu uimire cît de plăcut e la mine. Nu și-a scos haina, dar s-a așezat, eu am făcut ceai și i-am povestit puținul pe care-l știu. M-a ascultat, pe urmă a continuat să șadă, n-a zis nimic, doar a dat de cîteva ori din cap.
Apoi s-a ridicat. Tatăl tău nu m-a privit niciodată de sus, cum știau s-o facă mama ta și mai ales Viktoria, era doar distant. Așa cum pretindea el să i se arate un respect politicos, tot așa m-a tratat și pe mine, o copilă: politicos și cu respect. Uneori, cînd cred că familiaritatea relațiilor noastre îl deranja, devenea distant, dar rămînea politicos. Mai elegant nu poți să subliniezi prăpastia dintre moșier și mic-burgheză sau ce-oi mai fi eu. Stătea în picioare în fața mea și a ridicat capul, iar eu am văzut că plîngea. Lacrimile îi curgeau pe obraz, și-a strîns pleoapele, și-a încleștat buzele, iar umerii îi zvîcneau. „Îmi pare rău“, repeta el, „îmi pare rău“. M-am dus la el și am vrut să-l îmbrățișez, așa cum îmi îmbrățișez elevii și elevele, chiar și pe băieții mai mari, dar el a scuturat din cap și a plecat. L-am urmat pînă la colț și l-am văzut cum urcă în mașină și cum mașina pleacă.
„Îmi pare rău“ – îmi sună groaznic în auz, ca și cum ar fi vorbit despre moartea ta: un îndoliat unei îndoliate. Dar nu se poate să fi fost asta, el crede în salvarea ta și face intervenții pentru trimiterea unei expediții. Dacă n-a fost asta, atunci ce a fost? De ce îi pare rău? Și de ce a venit? I-aș fi scris tot ce știam dacă m-ar fi întrebat într-o scrisoare.
Așa că sînt descumpănită și descumpănirea îmi întețește îngrijorarea. Rezistă, dacă ești în drum spre următoarea așezare. Iar dacă trebuie să rămîi într-o colibă, rabdă pînă cînd poți să pleci sau pînă cînd vin salvatorii.
Te cuprind cu dragostea mea,

Olga ta

8 martie 1914

E primăvară! Am înnoptat la Sanne și în zorii zilei am luat-o peste cîmp. Cînd te uiți de aproape la tufe și copaci, aproape că nici nu vezi mugurii verzi. Dar cînd s-a înălțat soarele și cerul era luminos și păsările făceau zarvă, o boare verde plutea peste pădurea cenușiu-maronie. Forsiția de lîngă intrarea spre biserică are muguri galbeni.
Primăvara îmi dă curaj. Cînd aici era iarnă, te vedeam și pe tine iarna. Acum mă simt ca și cum și la tine ar trebui să se facă primăvară, ca și cum zăpada și gheața ar trebui să se topească, să apară stîncile și să curgă pîrîiașele. Mai ții minte cum m-ai întrebat ce crește în pustiul de gheață? În pustiul de gheață nu crește nimic, dar în Nordauslandet crește tundra și primăvara se va vedea ceva verde ici și colo și poate că va înflori și cîte o floricică. Știu, la voi totul e mai întîrziat decît aici. Dar cînd vine clipa și vezi prima floare – te vei gîndi la mine? Da, știu, o vei face.
Ce este dorul? Uneori e ca un obiect pe care nu poți să-l treci cu vederea, care nu poate fi mișcat din loc, care deseori îți închide calea, dar al cărui loc e în cameră și cu care m-am obișnuit. Dar apoi cade brusc peste mine, ca o lovitură ce m-ar putea face să izbucnesc în țipete.
Nu vreau să te încolțesc – și cum aș putea? Ai să vii cînd ai să vii. Dar nu te mai las să pleci încă o dată.

Olga ta

15 martie 1914

Bărbatul meu,

Fiindcă asta ești, fie că statul și biserica ne-au cununat, fie că nu. Ești tatăl copilului meu, ești bărbatul meu.
Am fost cu Eik la Tilsit și, cînd am trecut pe lîngă atelierul fotografic Wilhelm Nagelhort, nu m-am putut abține. Am intrat și ne-am fotografiat. Iată poza. Am fi putut să ne fotografiem pe un fundal: erau acolo un panou cu Hohe Düne[1], unul cu Eichenwald[2] și unul cu niște ziduri medievale. Dar n-am vrut așa ceva. Voiam să fim numai noi în fotografie, eu pe scaun și Eik lîngă mine. Pentru el totul era cam înspăimîntător: panourile, recuzita, care însemna o blană de leu cu cap de leu, un tun mic și un cal-balansoar, cu piele de cal veritabilă și harnașament de piele, aparatul mare de fotografiat pe picioarele lui subțiri și Wilhelm Nagelhort sub pînza neagră. Și lumina de magneziu! Îl preveniserăm că îl va orbi, dar el tot s-a speriat, a tresărit și a rămas înțepenit. Înainte de asta se sprijinise de mine și îmi plăcuse.
Dar altminteri nu-i mai face plăcere să se sprijine și să se lipească de mine. Se transformă într-un băiețandru veritabil. Îmi amintește de tine. Ochii lui sînt la fel de albaștri și de limpezi ca ai tăi. Va fi mai înalt ca tine, dar la fel de solid și de puternic. Nu aleargă. Dar și el vrea să fie undeva unde nu este, numai că nu știe unde.
Oare alții te-ar recunoaște în el? Eu da. Asta mă face să mă simt fericită. Asta mă face să mă simt tristă. Dacă ai fi aici, dacă aș putea să-ți spun: uită-te la Eik cum bate îndărătnic din picior, la fel ca tine – și tu ai rîde și mi-ai răspunde că băiatul are încăpățînarea mea, că Eik a moștenit bărbia de la mine. Ne-am

certa care dintre noi e mai îndărătnic, Eik nu și-ar da seama că cearta noastră nu e serioasă, s-ar apropia îngrijorat, ar vrea să ne împace și ne-am îmbrățișa toți trei.
A pornit o nouă expediție spre Nordauslandet. Se zice că e finanțată de contele Zeppelin. Să-mi dea curaj numeroasele expediții? Pe mine mă înfricoșează.
Sînt a ta, la fel cum tu ești al meu,

Olga

1. Zonă de la Marea Baltică, aparținînd orașului Rostock.
2. Denumire dată în timpul perioadei naziste satului Dubrau / Dąbrowa Łużycka, situat în vestul Poloniei.

5 aprilie 1914

Herbert, iubitul meu,

Azi e Duminica Floriilor, am cîntat motetul coral din *Himmelskönig, sei willkommen*[1] și mi-aș fi dorit să am un cor mare și o orchestră. Dar în corul meu sînt glasuri puternice și orga a înlocuit orchestra. Eu am dirijat, am cîntat la orgă și în cor, iar preotul, care altminteri nu zice nimic, m-a lăudat.
S-a făcut frig, în ziar scrie că n-am mai avut asemenea zile reci de aprilie din 1848, de cînd au început măsurătorile meteorologice. Florile pomilor sînt distruse și bietele familii nu mai știu de unde să scoată bani pentru cărbune. Eu am o sobă caldă, ceai fierbinte și conștiința încărcată, fiindcă mie îmi merge bine. Sper că vremea anormală te va cruța.
Tocmai m-am ridicat și m-am dus la dulap și, în spatele rezervelor mele de zahăr și miere, am găsit însemnările tale. Ca și cum ai fi vrut să le ascunzi de mine. Sau ai vrut să le găsești un loc unde să nu mă deranjeze? Însemnările tale nu mă deranjează, să știi!
Nu, nu-i adevărat. Le-am citit și m-am supărat din cauza lor. Farmecul depărtărilor, întinderile deșertului și Arctica, dorul tău de Undeva și Nicăieri, fanteziile tale coloniale – ce năluci! Știu că nu le urzești singur. Nu trece o săptămînă în care să nu citesc despre viitorul Germaniei pe mări și în Africa și în Asia, despre valoarea coloniilor noastre, despre forța flotei și a armatei noastre, despre mărimea Germaniei, de parcă am fi crescut, țara ne-ar fi rămas mică, cum îți rămîne mică o haină, și am avea nevoie de una mai mare.
Mult timp ai visat mai onest decît ceilalți. Ai iubit golul, golul deșertului și – încă nu-l cunoșteai, dar te ademenea – golul

Arcticii. Mai apoi ai vorbit despre plantații, fabrici și mine în deșert și despre Pasajul de Nord-Est – ți-ai ascuns dragostea pentru gol cum își ascund politicienii și ziarele dragostea lor pentru gol în spatele unor țeluri economice și militare. Nu despre țeluri e vorba. Sînt niște copilării umflate, așa cum și mărimea Germaniei e o copilărie umflată. Uneori citesc și aud că în curînd va fi război. În război nimic nu va mai rămîne din colonii, nimic, și nimeni nu-i va lăsa Germaniei straiul acela mare de care nu are deloc nevoie.
Francezii, englezii și rușii și-au avut patriile încă de demult, multă vreme germanii au avut-o pe-a lor numai în fantezie, nu pe pămînt, ci în cer – Heine scrie despre asta. Pe pămînt erau divizați și rupți unii de alții. Cînd Bismarck le-a făcut în sfîrșit o patrie a lor, ei se obișnuiseră să fantazeze. Nu se mai pot opri din asta. Chiar și acum continuă să fantazeze despre mărimea Germaniei, despre triumfurile ei pe mări și continente îndepărtate, despre minuni economice și militare. Fanteziile ajung în gol și golul e de fapt ceea ce iubiți și căutați voi. Tu scrii despre dăruirea pentru măreața cauză, dar te referi la o vărsare în gol, în Nimic. Mie mi-e frică de Nimicul în care vrei tu să te verși. El e mai mare decît teama că ți se va întîmpla o nenorocire. Pe atunci n-am luat în serios ceea ce-ai scris. Mi-era străin, dar nu conta, fiindcă erai aproape de mine. Acum ești foarte departe. În însemnările tale mă întîmpini ca un străin și îmi dau seama că încă de pe atunci mi-erai un străin.
Te cuprind deznădăjduit de strîns,

Olga ta

1. *Binevenit fii, rege al cerului* (germ.).

6 aprilie 1914

Iubitule,

Tot ce-am scris ieri e adevărat și totuși…
Iubesc felul în care radiezi, hotărîrea ta, perseverența ta. Cînd ți se întîmplă vreun ghinion, tu te lepezi de el – ca un cîine care iese din apă și se scutură, împroșcînd cu stropi. N-ai putut să mă consolezi niciodată cînd eram tristă, ci asistai la durerea mea ca un copil neajutorat. Dar după un timp îți venea în minte cum să mă smulgi din durere cu ceva aiurit sau ridicol. Încă de cînd eram mici – îți mai aduci aminte de disperarea mea cînd bunica îmi ascunsese cărțile și tu ți-ai vopsit părul cu cremă de ghete neagră și ți-ai desenat o mustață, ca să faci pe banditul în fața bunicii și să-mi aduci cărțile? Și cînd ședeam la Memel, pe mal, și eram tristă fiindcă nu puteam să-mi trimit elevul preferat la liceu la Tilsit, iar atunci tu te-ai cățărat în plop, la o înălțime amețitoare, ca să-mi dovedești că acela care vrea cu adevărat să ajungă sus chiar poate să ajungă sus. Ai o fantezie debordantă și un dor debordant și ai fi meritat pentru amîndouă niște țeluri mai bune decît cele oferite de vremurile noastre.
Poate că ai să le mai găsești.
Și, pe lîngă latura asta debordantă, mai ai una, pe care n-o iubesc mai puțin. Poate că o iubesc chiar mai mult. Devotamentul tău. N-am fost niciodată nevoită să te întreb, n-a fost niciodată nevoie să mă asiguri, o știu: tu n-ai avut altă femeie, nici în bordelurile din Berlin, asemenea celorlalți ofițeri, nici în călătoriile tale. De cîte ori te-ai întors la mine, după un răstimp mai scurt sau mai lung, m-ai întrebat dacă mai țin la tine, dacă te mai iubesc, dacă te mai vreau, nu pentru că ai fi făcut ceva ce te-ar fi putut costa dragostea mea, ci fiindcă

iubirea mea pentru tine e o minune pe care îți vine greu s-o crezi. Cînd îți luai rămas-bun, ziceai „Nu mă uita“, de parcă te-aș putea uita vreodată, și multă vreme n-am înțeles că pur și simplu doreai să ocupi același loc sigur în inima mea pe care îl ocup eu într-a ta. Ești puțin temător, chiar dacă nu vrei s-o recunoști față de tine, dar nu ești un iubit temător, ci unul pătimaș și totuși grijuliu și tandru. Tu ți-ai sporit așteptările de la viață, cum am făcut și eu cu ale mele. Însă spațiul dedicat iubirii l-am creat împreună și aici nu există nimic prin care tu să te păstrezi pentru tine și eu, pentru mine. Mi-ai intrat în sînge, ca și eu ție. Ah, iubitul meu! Cînd ești aici, mă descurc ușor cu cele două laturi ale tale. Ca atunci cînd stai lîngă mine la *Cîntecul germanilor* și mai întîi Germania înseamnă totul pentru tine, iar apoi te entuziasmează femeile germane și statornicia germană și îmi zîmbești și mă iei de mînă.

Olga ta

11 aprilie 1914

Herbert, dragul meu,

Ați umplut iarăși ziarul. Acum cîteva zile cei patru norvegieni care au luat parte la expediția ta au sosit în așezarea unde ajunsese și căpitanul la sfîrșitul anului trecut. Nu știau nimic de tine: au iernat pe navă, pe banchiză, și au părăsit-o în primăvară.
În orice caz, au rezistat peste iarnă și ziarul e de părere că ceea ce a fost posibil pe navă ar fi posibil și într-o colibă sau chiar într-un cort bine amplasat și asigurat.
Ziceau că între timp poate te-ai întors și tu la vapor, împreună cu oamenii tăi. Există speranța că în următoarele luni o să apăreți și voi în așezare sau o să vă găsească una din expedițiile pornite în căutare.
La 12 mai se împlinesc patru ani de cînd ți-ai ținut conferința despre misiunea Germaniei în Arctica la Societatea Națională de Geografie și Istorie din Tilsit. Societatea plănuiește pentru ziua aceea o festivitate la care lumea să-și amintească de conferința ta și speră nu doar să te poată onora, ci și să te poată saluta, auspiciile pentru salvarea ta fiind acum favorabile.
Nu, nu vreau să încep iarăși cu dorul tău de depărtări. Însă mă preocupă un gînd. Aproape niciodată nu reușesc să trec de Tilsit. Călătoria la Posen, la aniversarea absolvirii seminarului, a rămas pentru mine de mulți ani cel mai lung drum al meu. Nu ți-am povestit de aniversare fiindcă nu te interesează și nici acum nu vreau să-ți povestesc despre ea. A fost la începutul vacanței școlare, așa că după festivitate am putut să mai rămîn o zi în Posen. Seara, cînd mă plimbam singură prin oraș, care îmi place, și clopotele răsunau, iar în case se aprindeau luminile și străluceau prin ferestre, mi s-a făcut dor de satul

meu mizer și de casa mea sărăcăcioasă din spatele școlii. Știu, sună ridicol, dar uite cum stă treaba: asta nu înseamnă că aș fi mulțumită cînd stau în satul meu mizer și în casa mea sărăcăcioasă din spatele școlii. Adesea vreau să plec, adesea vreau să ies în lume și să văd Parisul și Roma și Londra, Alpii și oceanul. Am nostalgia depărtărilor. Iar la mine nostalgia depărtărilor nu se simte altfel decît dorul de casă, o încordare în burtă, o apăsare în piept, timp în care în gît îmi urcă lacrimi pe care nu le pot plînge, dar care nu mă mai lasă să respir bine. Poate că în dorul tău de depărtări și de Nimic este cuprins și dorul tău de a sosi în sfîrșit. Așa cum germanii tînjesc în același timp după gol și după confort. N-am insistat niciodată să-mi mărturisești gîndurile și sentimentele tale. Dar cînd te întorci, vreau să nu te mai ascunzi în spatele pretextului că n-ai putea să explici ce se întîmplă în tine.
Întoarce-te curînd!

Olga ta

13 mai 1914

Iubitule,

A trecut o lună de cînd ți-am scris ultima oară. Îmi pierdusem încrederea. Mult timp mi s-a părut că, prin scrisorile mele, te-aș ține pe lume, te-aș păstra viu și te-aș ocroti. În ultimele săptămîni n-am mai putut să cred așa ceva. Cînd mă așezam la masă și îți scriam, în scrisoare nu mai curgea curaj și forță, ci doar cerneală.
Azi e iarăși ceva mai bine. Ieri s-a ținut la Tilsit festivitatea în cinstea ta și zilele astea pornește după tine încă o expediție de salvare. Cuvîntările de la festivitate și relatarea din ziar au fost optimiste. Relatarea nu trece sub tăcere critica la adresa plecării tale tîrzii în Arctica, însă omagiază energia și voința ta și citează un explorator care susține că succesul unei expediții depinde în proporție de cinci la sută de echipament, cinci la sută de moment și nouăzeci la sută de conducătorul expediției. Nu prea pot să-mi imaginez cum vine asta și nici n-am auzit vreodată de exploratorul acela. Dar știu că nu-ți va lipsi nimic din ce-i trebuie unui conducător.
La sfîrșitul festivității s-a cîntat iarăși *Deutschland, Deutschland über alles*, la fel ca atunci. Ca și cum Germania mi te-ar aduce înapoi. Poate o s-o facă cîțiva norvegieni curajoși și vrednici. Totul era prea zgomotos. Mă gîndeam la tine și, în gîndurile mele, în jurul tău era o liniște adîncă, zăpada cădea fără zgomot și întindea un văl alb peste toate. Mă înfricoșau liniștea și vălul. Cu o zi înainte de festivitate, administrația școlară ne invitase la Tilsit, la o adunare a cadrelor didactice. Și acolo s-a vorbit despre tine, ai fost lăudat și condamnat și toate celelalte. Eu ți-am luat apărarea – asta mi-a făcut bine. Inspectorul școlar care venise la mine la școală în septembrie era și el acolo. M-a luat

de braț și a fost prietenos și patern, ca și cum ar fi știut despre tine și mine și ar fi vrut să-mi arate simpatia lui. Ar putea să știe despre noi?
A fost prima adunare a cadrelor didactice la care am participat. Am aflat că profesorii tratează foarte diferit dorința părinților de-a folosi copiii la muncile agricole în loc să-i trimită la școală. Eu m-am opus mereu. Am fost îndemnați ca de-acum înainte să fim indulgenți în privința asta. Un tînăr coleg, care ședea lîngă mine, a zis: „Deci totuși“. Discutasem cu el și înainte și ne înțeleseserăm bine, așa că l-am întrebat ce însemna „Deci totuși“. Război, a zis el, trebuie să pregătim copiii să țină locul taților.
Am cunoscut o mulțime de tineri colegi și colege – sîntem mai mulți decît știam și voiam să ne întîlnim și neoficial. Mă voi ocupa mai mult și de Asociația Învățătoarelor. Nu mai vreau să-mi limitez cercul vieții la hotarele satului.
Am făcut economii și în curînd o să am destui bani ca să-mi cumpăr fie o bicicletă la mîna a doua, fie un pian la mîna a doua. Trebuie să mă hotărăsc. Cred că voi alege bicicleta – aș vrea să mai ies din sat și, măcar că n-am încă pian, am totuși orga.
Așa arată viața mea în zilele astea. Mă gîndesc la tine, nu trec nici cinci minute fără să mă gîndesc la tine, nu există seară în care ultimul meu gînd, nici dimineață în care primul meu gînd să nu se îndrepte spre tine. Lasă-te purtat de gîndurile mele!

Olga ta

16 iunie 1914

Ah, Herbert, iubitul meu,

Mai n-a fost o lună bună. În mai expediția germano-norvegiană a ajuns la nava voastră și i-a salvat pe cei doi germani care rezistaseră pe vapor. Tu și însoțitorii tăi nu erați pe navă și cei doi germani nu știau nimic despre voi. O expediție e încă pe drum. Vă caută pe coasta de est din Nordauslandet. Ziarul e de părere că ar trebui să vă caute pe coasta de vest. Ziarul mai spune și că de fapt voi trebuie să fi ajuns între timp la așezare. Că rănile sau degerăturile ar putea ține un grup în loc, însă atunci cînd cineva e în stare să pornească la drum, chiar asta va face și, dacă nimeni n-ar mai fi în stare s-o ia din loc și ați fi blocați într-o colibă sau într-un cort, a vă căuta pe voi ar însemna a căuta acul în carul cu fîn. Ziarul pomenește de o expediție daneză care a supraviețuit două ierni în Groenlanda. Dar scrie și că eschimoșii i-ar fi ajutat pe danezi și că în Nordauslandet nu există eschimoși și nici laponi.
Cînd ți-am povestit în scrisori despre viața mea, mă simțeam ca și cum ai putea să mă observi, să mă însoțești. De la depărtare, dar eu nu simțeam depărtarea. Acum o simt. O să mai ajungă la tine ce-ți scriu eu? Cînd scriu despre tine și nava ta, despre oamenii tăi și expedițiile pornite să vă salveze, încă ne sîntem foarte apropiați. Dar ce-ți povestesc despre viața mea de zi cu zi cade într-un hău căscat între noi.
Nu vreau hăul ăsta. Vreau să rămîi lîngă mine. Pe Eik îl interesează expedițiile. Sanne nu primește ziare, Eik le citește la mine și a citit despre tine, apoi m-a întrebat despre eschimoși și laponi. M-am întîlnit cu un coleg și șapte colege, i-am cunoscut la adunarea cadrelor didactice. Ceilalți colegi au preferat să se întîlnească fără colege, iar celorlalte colege le-a fost teamă că

întîlnirea ar putea nemulțumi administrația școlară. Ne-am propus să nu vorbim niciodată despre noi, ci întotdeauna doar despre învățămînt și copii și, de data asta, despre felul în care poți convinge părinții și preotul satului să lase un copil la liceu sau la Școala Superioară de Fete. În ultimii ani eu am avut mai mult succes decît ceilalți în privința asta. Pînă la urmă tot am vorbit și despre noi: una dintre noi ar vrea să se mărite, dar veniturile logodnicului ei nu le-ar ajunge și ce cîștigă amîndoi ar fi de ajuns, numai că ea, odată căsătorită, ar trebui să plece din învățămînt. Colegul meu a moștenit o bicicletă pe care n-o folosește, fiindcă e o bicicletă de damă. Vrea să mi-o vîndă la un preț bun. Sanne și cu mine am făcut marmeladă și vrem s-o vindem duminica viitoare în piață, la Tilsit, așa cum ne-am propus de Anul Nou. Bărbatul Sannei mi-a făcut un coteț de găini, săptămîna viitoare primesc pui și în curînd voi avea păsări – tot cum mi-am propus.
Îți aduci aminte cum am ascultat acum patru ani, după conferința ta, cîntecul privighetorii? În vara asta o aud în fiecare noapte. Îmi plac cîntecul și trilurile ei, dar iubesc tonurile ei lungi, îmi sfîșie inima.
Vara e caldă și mi-aș dori să stăm întinși pe malul rîului Memel sau pe țărmul mării, să ne luăm rămas-bun de la zi, să salutăm noaptea și să privim cerul – la început e încă luminos, apoi se întunecă și privirea noastră găsește stele peste stele și se pierde în adîncul cerului. Privighetoarea cîntă despre iubire și moarte, despre iubirea noastră, despre moartea noastră.
Atunci cînd te-am întrebat ce te atrage în Arctica, nu ai avut nici un răspuns. Acum ai? În Arctica sau în război, ai zis, și că ai niște prieteni care spun că în curînd va fi război. Bătrîna Mine zice la fel, pretinde că i-ar fi văzut pe cei patru călăreți.
Adesea mi se pare că e prea mult, că n-aș mai suporta iubirea, frica, speranța, deznădejdea, apropierea, înstrăinarea.
Cîteodată simt împotriva ta o furie care aproape că mă sfîșie și apoi, imediat, mă mistuie conștiința încărcată. Vino, îți strig și iar îți strig, dar tu nu mă auzi. Să mă auzi, vino!

Olga ta

1 iulie 1914

Dragul meu Herbert,

Și iunie a fost o lună rea. Ultima expediție care te-a căutat s-a întors. N-a găsit nici o urmă lăsată de tine, nici un mesaj într-o grămadă de pietre, cum lasă de obicei expedițiile, nici un cort părăsit, nici un echipament abandonat. Nava voastră e din nou în Spitzbergen, gheața a eliberat-o și niște oameni din expediție au adus-o înapoi.
Nu va mai fi nici o altă expediție de salvare. În 28 iunie un sîrb i-a ucis la Sarajevo pe Franz Ferdinand, moștenitorul tronului austriac, și pe soția lui. Mulți spun că Austria va declara război Serbiei, mulți se tem că Rusia va sprijini Serbia. Indiferent ce s-ar întîmpla, nimeni nu va mai face rost de bani și oameni pentru o expediție în Arctica. Ești lăsat pe cont propriu.
Cînd a relatat întoarcerea expediției de salvare, ziarul a făcut presupuneri despre perspectivele pe care le aveți – tu și însoțitorii tăi. Zicea că rezervele voastre, rezervele pe care le-au lăsat în colibe expedițiile anterioare, pescarii și vînătorii, ar putea să ajungă multă vreme. Dar că e posibil să fi fost toți patru răniți și că pare prea improbabil să vă fi vindecat peste vară și să apăreți curînd. Că nu trebuie să ne pierdem credința și speranța, uneori oamenii se depășesc pe ei înșiși și că forțe miraculoase îi ajută să se depășească. Însă lumea trebuie să se gîndească cu drag la cei la care nu v-ați mai întors și la care probabil că nu vă veți mai întoarce.
Nu, eu nu renunț la credință și speranță și nu mă gîndesc cu drag la nimeni altcineva în afară de tine. Da, în lunile astea te-am simțit uneori departe. Dar acum nu te simt mai departe decît mi-ai fost înainte de întoarcerea ultimei expediții și nici mai departe decît înainte de începerea ei. Nu mă interesează ce

scriu ei despre tine. Tu rămîi în inima mea și eu sper odată cu tine și cred în tine și te iubesc și sînt

Olga ta

8 august 1914

Dragul meu,

Germania a declarat război Rusiei, apoi Franței, apoi Anglia a declarat război Germaniei.
Divizia 41 a pornit la drum și eu am fost cu copiii la Tilsit. Au fost muzică și flori, bărbații fluturau pălăriile, tinerele se lăsau îmbrățișate de soldați și îi însoțeau la tren, iar pe trenuri scria „Excursie la Paris“ și „Cîte-un franțuz dintr-o lovitură“.
Aici, în sat, nu există nici un pic de entuziasm. Orice recrutare e o lovitură pentru gospodărie și familie. Puținii voluntari sînt tineri ținuți de tații lor mai rău ca niște argați. Unul și-a luat rămas-bun de la mine: se teme de război, dar se teme și mai tare de tată.
Războiul e ceva pentru orășeni, nu pentru țărani. Și nici pentru copii. Cei mici și slabi trebuie să facă pe sîrbii și englezii, iar ceilalți se năpustesc la ei urlînd „Serbia tre’ să piară“ și „Pedepsește, Doamne, Anglia!“. Și frica de o venire a trupelor rușești e mai mare la țărani, care se tem pentru proviziile lor, decît la orășeni, care au amintiri plăcute cu ofițerii garnizoanei rusești Tauroggen[1] din vecinătate, oaspeți la Hotel de Russie.
Mi te închipui. N-ai șovăi să pleci la regimentul tău. Preț de-o clipă necugetată, am fost bucuroasă că ești în siguranță în Nordauslandet.

Olga ta

1. Tauragė, oraș aflat azi în Lituania.

13 septembrie 1914

Dragul meu,

Ai noștri i-au bătut ieri pe ruși. Țineau Tilsitul ocupat din 26 august, cu infanteria și cazacii, și lucrurile mergeau bine cu ei. Odată a apărut în satul nostru un detașament de cazaci, s-a lăsat admirat de copii și tratat cu bere de primar, iar în scurt timp a plecat iar. Țăranii își ascunseseră nevestele, fiicele și slujnicele prin pivnițe și magazii, dar cazacii n-au întrebat de femei.
Știu, pentru tine nu mai există speranță de întoarcere. Dar îți scriu de un an și tu nu răspunzi nici azi, așa cum n-ai răspuns nici pînă acum: nimic nu s-a schimbat. Ești de neatins, dar așa ai fost și pînă acum. Te văd în fața ochilor: încotoșmănat, cu fața încadrată de căptușeala de blană a paltonului și a glugii, cu mîinile pe schiuri, în mănuși cu un deget sprijinite pe bețe, și, peste umeri, cu niște curele cu care tragi o sanie. Ai devenit figura asta în zăpadă și gheață, foarte îndepărtată, albă și rece, și nu știu dacă te-aș putea încălzi în caz că te-aș avea lîngă mine. Mi-ai dispărut. Dar pentru mine n-ai murit.
Uneori îi povestesc lui Eik despre călătoriile tale. Citesc scrisorile pe care mi le-ai scris, mai înfloresc puțin lucrurile ici și colo, iar în ochii lui Eik ești un mare aventurier. Își amintește de tine și e mîndru cînd îi spun că e la fel de curajos și de puternic ca tine. Ar trebui să-l avertizez. Nu vreau să se piardă cum te-ai pierdut tu. Dar nu mă lasă inima. Stăm împreună, eu povestesc, ochii lui strălucesc și, dacă mă întrerup într-un moment palpitant, nu vrea să aștepte continuarea pînă a doua zi sau în ziua de după și îmi ia mîinile, mă roagă, cerșește. Sînt momente de intimitate profundă.
Fii nevătămat, Herbert, oriunde și oricum ai fi. Te iubesc,

Olga ta

11 noiembrie 1914

Zi de zi sosesc veşti din război şi dacă sînt veşti despre victorii, bat clopotele şi flutură steagurile. Doi oameni din sat au căzut pe front şi, la asemenea ştiri, nu mă pot gîndi decît la victimele pe care le cere fiecare zi de război şi fiecare victorie.
Azi ziarul relatează despre regimentele de tineri care ieri au pornit împotriva francezilor lîngă Langemarck. Cu *Cîntecul germanilor* pe buze, neţinînd seama de focul inamic, au luat cu asalt înălţimile şi au cucerit poziţia franceză. Floarea tinerimii noastre a căzut secerată în snopuri mari, dar mîndria pe care o simţim faţă de aceşti tineri sfinţeşte durerea pricinuită de moartea lor – aşa scrie în ziar.
Te văd printre ei. Te văd alergînd în uniforma cenuşie ca ţărîna, cu o cască ridicolă, cu un luciu cenuşiu de ţărînă, cu raniţa în spinare şi cu arma cu baioneta pusă în mînă. Şi raniţa cafenie e cenuşie, şi faţa ta, şi mîinile tale, ca şi iarba, şi copacii, ba chiar şi cerul, totul e cenuşiu. Drumul e povîrnit, tu alergi, cazi, te ridici şi continui să alergi, iar eu nu ştiu dacă tu cazi fiindcă te împiedici sau fiindcă te-au nimerit şi dacă continui să alergi fiindcă te-ai ridicat iarăşi sau în ciuda faptului că eşti deja mort. În jurul tău sînt alţii asemenea, şi ei aleargă, şi ei cad, dar ei nu se mai ridică şi nu continuă să alerge. Doar tu te ridici şi continui să alergi, numai că nu ajungi sus, rămîi pe povîrniş, alergi şi iar alergi şi nu ajungi nici în poziţiile francezilor şi nici în braţele morţii.
Te văd ca într-un vis şi ştiu că e un vis pe care îl voi tot visa multe nopţi, pînă cînd te vei întoarce, pînă cînd războiul se va sfîrşi. Nu te-am visat niciodată în Arctica. Am încercat să mi te închipui în gheaţă şi zăpadă, dar n-am reuşit cu adevărat, nici trează şi nici în somn. Uneori am visat că pleci cu o maşină, cu trenul sau cu vaporul. Stai pe platformă sau pe punte, te întorci

spre mine, dar nu îmi faci semn cu mîna, doar te uiți și ești tot mai departe și te faci tot mai mic. Sînt vise de despărțire din care m-am trezit tristă și plină de tandrețe față de omul mărunt care se face tot mai mic. În visul meu nu vei cînta cînd urci povîrnișul noaptea în goană. Nimeni nu va cînta. La atîta moarte și pieire, e liniște.

Olga ta

Crăciun, 1914

Dragul meu,

Anul trecut voiai să fii înapoi înainte de Crăciun, anul ăsta au vrut-o soldații. Nu te poți baza pe voi, bărbații.
De Crăciun n-avem nici zăpadă și nici cer albastru, doar ploaie și mocirlă. Însă biserica era împodobită și am cîntat *Quempas* împreună cu corul. Niciodată n-am văzut biserica atît de plină: și bătrînii, și bolnavii, care altminteri ar fi rămas acasă, au vrut să fie la biserică împreună cu ceilalți de Crăciunul războiului. Să se înghesuie unii într-alții ca oile cînd afară urlă lupul. Între timp patru familii poartă negru. Cînd preotul s-a rugat, cerînd binecuvîntarea Domnului pentru armele noastre, toți și-au ținut respirația speriați.
Uneori fantazez, îmi imaginez că nu ai rămas în Nordauslandet, ci ai pornit-o pe schiuri și cu sania prin Pasajul de Nord-Est, ca să cercetezi pe unde s-ar putea face trecerea cu vaporul vara. Ai reușit să ajungi pînă în Siberia nordică, ai fost primit acolo de băștinași peste iarnă și primăvară, iar vara, cînd ai vrut să ajungi la Berlin trecînd prin Moscova, la prima întîlnire cu funcționarii ruși ai aflat că e război și ai fugit de arestare înapoi la băștinași, cărora nu le pasă dacă e război sau pace. Acolo ești acum și nu poți să-mi scrii. Dar trăiești și te zorești să ajungi la mine de îndată ce se sfîrșește războiul.
Ce nu-mi propusesem eu pentru anul ăsta? Sanne și cu mine am cîștigat bani cu marmelada și eu mi-am cumpărat o bicicletă. Însă vulpea mi-a luat găinile și asta mi-a răpit curajul de a mai ține o capră. Pentru un pian voi avea îndeajuns cel mai devreme peste doi ani, iar *Divina Comedie* a lui Dante începe cu *Infernul* și nu vreau să citesc despre chinuri, dureri și moarte.

Nu vreau să citesc deloc: cărțile vesele mă fac la fel de tristă ca și cele triste.
Siberiană plăsmuire a fanteziei mele, cel mai drag vis și coșmar al meu, bărbatul meu smintit, rătăcit, înghețat, căzut, tată nevrednic al fiului meu, speranța mea care dezminte rațiunea, iubitul meu, nu pot, nu vreau să te las. Rămîi al meu, așa cum și eu rămîn a ta,
Olga

11 iulie 1915

Herbert,

Bătăliile acestei veri au fost mai cumplite decît tot ce știam noi pînă acum despre război. Numărul morților nu e menționat, dar o colegă ține legătura cu cineva din Suedia și umblă vorba că ar fi sute de mii. Vedem tot mai multe femei în negru. Vedem și tot mai mulți răniți. Pentru unii războiul a trecut și Sanne e fericită, fiindcă bărbatul ei e din nou acasă. Și-a pierdut brațul și ea zice că la ce ne mai trebuie brațul ăla. Nu vrea să admită că el a pierdut mai mult de-atît: nu vorbește de ororile războiului, dar sînt scrise pe fața lui.
Războiul face să dispară bărbații din generația mea. A căzut și tînărul coleg care s-a întîlnit cu colegele mele și cu mine, cel care a moștenit o bicicletă de damă și mi-a vîndut-o mie. Uneori mă gîndeam că, dacă tu nu te-ai mai întoarce, aș putea să devin fericită cu el. Nu ne-am promis nimic, doar ne-am privit și poate că am văzut în ochii lui mai mult decît lăsa el să se arate în ei. Dar a fost destul ca să mă facă să-mi zic că viața mea n-a trecut încă. Firește că îmi continui munca și la școală, și la biserică, și an de an vin elevi și eleve noi. Dar nu sînt doar văduva ta și a lui, ci văduva unei generații.
Tu aparții generației care e făcută să dispară și încep să înțeleg că ești mort. Nu ești doar departe, de neatins. Ești cu adevărat mort și, dacă pentru mine ești prezent, ești născocirea amintirii mele și a dorului meu. Pentru mine ești încă prezent, la fel ca înainte, așa că trebuie să mi-o spun iar și iar: ești mort. Trebuie să învăț să trăiesc cu realitatea asta.
Să învăț să nu-ți scriu despre vară, despre iunie, care a fost prea torid, despre iulie, care a fost prea rece, despre prizonierii ruși care lucrează prin gospodării și care uneori îi înlocuiesc pe

țărani nu doar în curte și în grajd, despre copiii care observă că lumea se desface din încheieturi, că victoriile nu aduc pacea, că în familiile noastre moartea e la ea acasă, ca o nașă, și că patrie, moarte eroică, onoare și credință sînt doar niște cuvinte.
Trebuie să învăț să nu-ți mai povestesc despre viața mea. Dar oricum am făcut-o din ce în ce mai puțin. Nu eu, dar ceva din mine începuse deja să înțeleagă de multă vreme că ești mort.

Olga

9 octombrie 1915

Acum cîteva zile a murit bunica. Era bolnavă și mă oferisem s-o îngrijesc aici. Dar a vrut să moară în patul ei. Sau să nu mă aibă prin preajmă. M-a crescut, dar nu m-a primit niciodată în inima ei. Ca și cum aș fi dezamăgit-o sau i-aș fi amintit de ceva neplăcut.
Cînd am ajuns, era deja moartă. Era culcată într-un sicriu deschis, în biserica rece. Am adus o pătură de lînă, am luat un scaun și m-am așezat lîngă ea. Cînd s-a întunecat, am aprins o lumînare.
Ochii și gura nu îi fuseseră închiși la timp. Însă ochii nu numai că erau deschiși, ei văzuseră chipul morții, erau holbați de spaimă și groază și gura fără dinți dezgolea cerul-gurii și striga. Era foarte liniște în biserică și eu am auzit strigătul pînă cînd am pus capacul pe sicriu.
Dar bunica a rămas cu mine și îi simțeam ostilitatea, așa cum i-am simțit-o întotdeauna. Cîteodată mă bătea și deseori s-a răstit la mine. Dar chiar și atunci cînd n-o făcea și nici măcar nu îmi vorbea aspru, ostilitatea ei plutea în aer ca un miros. Ședeam în biserică și simțeam din nou mirosul cunoscut, pe care îl uram. Odinioară încercam să ghicesc de unde venea ostilitatea aceea, îmi dădeam silința să fac totul pe placul bunicii, eram rănită fiindcă nu puteam s-o mulțumesc cu nimic și revoltată cînd mă pedepsea, deși nu mă făcusem vinovată de ceva anume. Acum nu mai eram decît tristă. Mă gîndeam la Eik. Cît de frumos ar fi fost pentru bunica să mă vadă crescînd și devenind o tînără fată, cît de frumos ar fi fost pentru mine să fiu însoțită de o femeie mai în vîrstă. Dacă s-ar fi lăsat iubită, mi-ar fi plăcut s-o iubesc. Și ce fericire ar fi fost să fiu iubită! „Și să iubești, voi, zei, ce fericire“, scrie Goethe și prețuiește asta mai mult decît fericirea de a fi iubit. Așa poate să scrie unul care trăiește cu

certitudinea că e iubit. Eu n-am avut niciodată certitudinea asta.
Uneori mi-era milă de mine, cea crescută fără iubire, care pînă și cu tine își putea trăi iubirea doar aproximativ. Acum mă gîndesc la soldații căzuți cu miile, la viețile lor netrăite, la iubirile netrăite, și îmi piere mila față de mine. Tristețea rămîne.
Am stat lîngă sicriu, am început să plîng și nu mă mai opream din plîns. Tot ce-ar fi trebuit să fie, dar nu a fost, între bunica și mine, între tine și mine, între soldați și nevestele și copiii lor – cum să suport așa ceva? Ce bucurie să mai am? În noaptea asta tu ai mai murit o dată, nu știu a cîta oară. Niciodată nu mai fusese totul atît de gol în fața morții tale.
După un timp m-am ridicat și m-am învîrtit prin biserică. M-am așezat la orga la care am exersat și am cîntat atît de des și în loja unde am învățat și am împletit și ne-am iubit. Am stat și am plîns, amintirile dureau și totuși nu mă puteam opri să chem amintire după amintire și te simțeam lîngă mine și îți duceam lipsa lîngă mine.
Cînd afară s-a luminat, am plecat. Am străbătut cîmpul pînă la locul nostru de la marginea pădurii. Nimic nu s-a schimbat. Am stat și m-am uitat, așteptam ceva, dar nu știam ce, am văzut soarele răsărind și luminînd mai întîi vîrfurile copacilor, apoi copacii, apoi cîmpul. Era un spectacol minunat.
A ta, nu mă întreba de ce, încă a ta,

Olga

31 decembrie 1915

Iubitul meu, este ultima scrisoare pe care ți-o scriu. Îmi iau rămas-bun de la tine. Încep noul an fără tine. Nu te mai vreau în preajma mea, nu vreau să te mai am în mine. Ești mort, ești mort de multă vreme și eu încă mai vorbesc cu tine și, cînd o fac, te văd în fața mea și te aud. Nu dai răspunsuri, dar rîzi, mormăi nemulțumit sau murmuri aprobator. Ești aici. Am auzit că există o durere de membru fantomă pe care o au soldații care au rămas fără un braț sau un picior. Brațul sau piciorul nu mai sînt, dar ele tot îi dor, ca și cum ar fi încă acolo. Tu ești plecat, dar mă dori ca și cum ai fi încă aici.
Dacă te pot iubi, deși ești mort, așa cum te-am iubit pe cînd trăiai – ai fost cumva dintotdeauna o nălucire? Am iubit mereu doar o imagine pe care mi-am făcut-o despre tine? O imagine căreia îi e totuna dacă trăiești sau ești mort?
Nu vreau să te alung din viața mea. O să-ți păstrezi un loc în inima mea, un scrin care este al tău, numai al tău, și în fața căruia uneori zăbovesc și mă gîndesc la tine. Dar trebuie să zăvorăsc scrinul și să mă pot îndepărta de el. Altfel doare prea tare.
Mai ții minte cum ne-am iubit prima oară? Voiam să facem o plimbare, dar am ajuns numai pînă la locul nostru de la marginea pădurii unde ne întîlneam mereu, unde stăteam de vorbă și învățam și unde ne-am dat seama că ne aparținem unul altuia. Ne-am oprit, ne-am îmbrățișat și ne-am întins în iarbă și totul era firesc și totul era surprinzător. Eram neînchipuit de fericiți. Apoi s-a făcut seară și, cum un superior de-al tău, un prieten de-al tatălui tău, venise în vizită la moșia voastră, a trebuit să pleci. M-am uitat după tine, tu te-ai întors și te-ai uitat în urmă, la mine. Apoi ai dispărut.
Du-te, iubitule, n-ai decît, mai uită-te o dată în urmă, dar du-te.

Olga

27 iulie 1936

Eik. Îmi scrisese că vrea să vadă Jocurile Olimpice, că poate a lucrat destul în Italia și că ar fi vremea să trăiască iar în Germania. Peste săptămînă a trecut pe la Sanne, la sfîrșitul săptămînii a venit la mine și azi a plecat la Berlin. Va vedea Jocurile Olimpice. Va rămîne în Germania. Că e înscris în NSDAP și că se înrolează în SS mi-a spus abia la Tilsit, cînd ne-am luat rămas-bun în gară. S-a aplecat pe fereastra trenului și s-a purtat ca și cum i-ar fi venit în minte un fleac pe care voia totuși să-l pomenească repede.
Ce lași sînteți voi, bărbații! Tu n-ai avut curaj să mă anunți de prostia pusă la cale pentru iarnă, iar el, să vorbească cu mine despre nebunia lui politică. Știați amîndoi că o să mă cert cu voi și n-ați suportat cearta. Zăpadă și gheață, arme și război – la asta puteți face față voi, bărbații, dar nu și la întrebările unei femei.
În ultimii ani m-am întrebat adesea care ar fi fost atitudinea ta față de toate astea. Mie nu mi se pare că naziștii ar avea vise coloniale sau arctice și poate că asta te-ar salva de ei. Dar la ei măsura e prea mare și unde măsura e prea mare, nici nălucirile nu-s departe. Poate că ai vrea să-i înveți să viseze colonial și arctic.
Sînt mînioasă pe Eik și pe tine. E trup din trupul tău și carne din carnea ta. E la fel de prost ca tine și la fel de laș ca tine. Poate fi și la fel de plăcut ca tine. Dar a fi plăcut nu compensează prostia și lașitatea.

Olga

29 iulie 1936

După prima scrisoare, imediat o a doua – am mai făcut-o, știu. Dar în scrisoarea asta nu retrag ce am spus în prima, așa că să n-o citești doar pe ea, ci pe amîndouă. Spusele lui Eik m-au afectat atît de mult, încît a trebuit să-ți scriu. Bărbatului meu, tatălui său. Eik e atît fiul tău, cît și al meu, dar e mai mult al meu decît al tău, și scrisoarea lui mi-a amintit asta în chip stînjenitor. Mi-a scris cît era încă în tren și s-a justificat. Spune că eu am fost cea care l-a învățat bucuria aventurii, a plecării în depărtări, a vieții în întinderi largi. Asta a căutat și asta a găsit. Germania nu are nevoie de colonii. Consideră că spațiul lui vital se întinde între Memel și Ural: acolo îi așteptau aventurile pe cei din generația lui, într-acolo vrea să plece, acolo vrea să se statornicească.
Nu-ți fac reproșuri ție, îmi fac mie. După război, cît era licean, a locuit mult timp la mine și ar fi trebuit să-l educ mai bine. Ar fi trebuit să-i povestesc altfel despre tine. Nu ca despre un erou, ci ca despre un cavaler al tristei figuri, pe care nu te străduiești să-l imiți, ci care, străduindu-se să imite, își irosește viața. Ai vrut să fii Amundsen sau, dacă nu Amundsen, atunci Scott, în loc să-ți trăiești viața. Și Eik vrea acum să trăiască o viață care nu-i pentru el. Ea nu se va sfîrși în gheață și zăpadă, dar îl va trimite la război.
E ciudat. Nu te simt altfel decît acum douăzeci de ani. Tu nici n-ai îmbătrînit de atunci, eu însă da, iar asta ar fi suficient și totuși nu este. Poate că ți-am scris și pentru că sînt singură. Germania mi-a devenit străină și mulți dintre cei care îmi erau apropiați în sat, la biserică, în cor, nu-mi mai sînt. Vechiul inspector școlar a clătinat îngrijorat din cap cînd am refuzat să predau teoria raselor, cel nou vrea să mă vadă plecată din școală.

Nu-mi mai place să merg la biserică. Mă duc acolo din cauza orgii și din cauza corului. Preotul e un creștin german și alungă din om bucuria credinței. În cer, în iad și în viața de după moarte oricum nu mai cred. Așa că tu ești doar în inima mea și acolo te salut,

A ta, Olga

15 octombrie 1939

Herbert, dragul meu,

Ți-am scris în urmă cu trei ani. Curînd după aceea m-am îmbolnăvit și de atunci nu mai aud. Am fost concediată de la școală, am mers la Breslau, la școala pentru surzi, și îmi cîștig traiul cosînd.
Dar nu de asta îți scriu. Îți scriu din cauza lui Eik.
Mă vizitează mereu la fiecare cîteva luni, este afectuos și prevenitor. Dacă n-aș fi prea mîndră, mi-ar da bani și m-ar scuti de cusut. Nu mi-a povestit cu ce se ocupă și nici eu nu l-am întrebat. Asta pînă la ultima lui vizită, cînd a fost prea încîntat de el ca să nu-mi spună: lucrează la Serviciul Principal de Siguranță a Reichului[1], a început cu doi ani în urmă în poliție, la Siguranță, face carieră și a fost promovat o dată anul trecut și încă o dată anul ăsta.
În beciul Serviciului Principal de Siguranță a Reichului sînt torturați deținuți. Știu asta, toți o știu. El a zis că așa trebuie să fie și că eu nu înțeleg, fiindcă nu înțeleg vremurile noi.
Numai că eu înțeleg prea bine vremurile noi. Sînt tot cele vechi, doar că de data asta Germania trebuie să devină și mai mare și are și mai mulți dușmani și trebuie să fie și mai învingătoare.
Iar țipetele sînt și mai puternice, le aud, deși sînt surdă.
Am suportat tiradele lui Eik despre sînge, despre pămînt și despre destin. Că el stă la biroul lui de la etajul întîi și că în beci sînt torturați oameni, asta nu suport. Se duce și el în beci?
I-am scris că nu vreau să-l mai văd. Cu toate astea a venit, i-am spus tot și el a stat dinaintea mea cu un aer îndărătnic. Îmi amintea de elevii mei cînd voiam să-i dezvăț de o ticăloșie și ei știau că am dreptate, dar tot nu voiau să renunțe la ticăloșie.

Dacă ar fi fost vorba de mai puțin, îndărătnicia lui copilărească m-ar fi înduioșat.
Am învățat să trăiesc fără tine și voi învăța să trăiesc și fără Eik. Doare.

Olga

1. În original *Reichssicherheitshauptamt*, organizație condusă de Heinrich Himmler, al cărei scop principal era să lupte împotriva inamicilor Reichului atît în interiorul, cît și în afara granițelor țării.

1 aprilie 1956

Herbert,

Trebuie să afli totuși că Eik trăiește. A fost eliberat anul trecut din prizonieratul sovietic – unul dintre ultimii zece mii.
Mi-a scris și m-a vizitat. În scrisoare era plîngăcios, în vizită, autoritar. Mi-a fost milă de el cînd l-am văzut așa uscat, cu fața istovită, cu părul alb, și l-am îmbrățișat. Apoi am stat de vorbă și el n-a vorbit decît despre nedreptatea care i s-a făcut – lui și Germaniei. Mi-era străin, încă și mai străin ca înainte de război. Are un fiu și în curînd va mai avea un copil, soția lui e însărcinată și mi-ar plăcea s-o cunosc, însă el nu acceptă decît dacă nu mă amestec în educația copiilor și în problemele lor de familie. A zis că se descurcă și fără mine, că s-a descurcat cincisprezece ani fără mine. Și că nu mai permite să i se vorbească așa cum îi vorbisem eu pe vremuri.
Nu va mai încerca să mă revadă. Nici eu. Am rămas singură și m-am obișnuit cu asta. Într-o familie pentru care cos m-am împrietenit puțin cu băiatul lor cel mic. Îl cheamă Ferdinand, îmi amintește de tine și de micul Eik și îi povestesc aventurile tale. Dar am grijă să nu creadă că viața ar fi o aventură. Omul sociabil trăiește în prezent, cel singuratic, în trecut. Mă gîndesc adesea la tine și timpul petrecut împreună nu mi-ar putea fi mai prezent dacă am fi îmbătrînit împreună. Însă ar fi frumos să ne aducem aminte împreună, tu și cu mine, pe o bancă din fața casei, tu îți amintești ceva, eu te completez, apoi îmi amintesc eu ceva și tu continui.
Și în timpul treburilor zilnice mă gîndesc adesea la tine. Atunci vorbesc cu tine. E mai bine decît să vorbesc doar cu mine.
Tu ești tovarășul meu, asta ai devenit încă de timpuriu și ai rămas mereu așa. Mă supăr pe tine și mă cert cu tine, dar

tocmai de aceea ești tovarășul meu de viață și sînt bucuroasă că tu ești acela.

Olga ta

4 iulie 1971

Herbert, dragul meu, credinciosul meu tovarăș,

Am citit despre artiști care creează ceva ce nu le poartă numele, ceva ce nimeni nu recunoaște ca fiind opera lor, ceva ce poate că nici nu vede sau aude absolut nimeni. Găsesc în munți un bazin pe care un pîrîu l-a scobit în piatră și fac un ornament din pietriș pe fundul bazinului. Găsesc în stînca în jurul căreia adie vîntul o crăpătură în care îndeasă un mic nai de sticlă sau chiar două ori trei și așa fac vîntul să fluiere un ton sau un acord. La reflux desenează în nisip un model pe care fluxul îl distruge cîteva ore mai tîrziu. Sau nu-l distruge, ci îl ia cu el?
Cu cîteva săptămîni în urmă a fost dinamitat turnul de apă pe care îl vedeam de la balconul meu. Era cît o casă înaltă, urca zvelt pînă la umflătura unde se afla rezervorul, era construit din cărămidă, pe umflătură avea un acoperiș bombat și deasupra un turnuleț cu încă un acoperiș boltit, iar acoperișurile erau din ardezie. Era frumos. Nu mai era nevoie de el.
Citisem în ziar despre dinamitare și, cînd au început pregătirile, m-am dus acolo și am vorbit cu maistrul de la demolări. Unei bătrîne nu i se refuză nimic, așa că mi-a explicat cum va face să surpe turnul. Turnul n-avea să cadă, ci avea să se năruie deodată și să stîrnească praf, dar fără să provoace pagube. M-am dus și în ziua următoare, și în ziua dinamitării. Maistrul de la demolări și muncitorii mă știau, le plăcea interesul meu și n-aveau nici o bănuială cînd treceam pe lîngă lăzile deja deschise în care se aflau batoanele de dinamită.
Așa că acum am trei batoane de dinamită și pentru fitil nu trebuie decît să înmoi un fir de lînă în benzină. Am tot ce-mi trebuie.

Îl voi arunca în aer pe Bismarck. De la el au început toate. Tu crezi că a fost bine, dar a fost greșit. Poate că oamenii vor chibzui la asta atunci cînd va fi aruncat în aer. Dar se poate și să nu dea nimeni vreo atenție faptului că în locul lui rămîne doar o grămăjoară de praf și moloz. Tot așa cum nimeni nu ia în seamă ornamentul din pîrîu sau acordul muzical din munți sau modelul din nisip. Ca să fie frumoase și autentice, lucrurile nu trebuie percepute. Nici faptele.
Cui să-i împărtășesc asta dacă nu ție? Ferdinand e un băiat bun și mi-e drag, dar e cam plictisitor. Toți sînt așa. Au mereu pregătite judecăți morale despre trecut și prezent și, cu toate că viața lor e ocrotită și nu îi costă nimic să fie morali, ei se consideră curajoși și se umflă în pene. Voiam ca Ferdinand să facă totul mai bine decît tine și Eik. Dar și generația lui vrea lucruri prea mari.
Nu m-ai crezut în stare să fur dinamită și să arunc în aer monumente? Ți se pare că fac o nebunie? Te bucuri că fac ceva nebunesc și că nu mai ești singur? Încă nu știu cînd am s-o fac. Dar de cînd știu că am s-o fac, mă simt bine.
Și sînt aproape de tine.

Olga ta

Ședeam cu scrisoarea în mînă și o vedeam în fața mea pe ea, cu ținuta dreaptă și la vîrsta ei înaintată, luînd-o încet pe străzi sub cerul întunecat, la lumina lanternei, cu poșeta cu dinamita, fitilul și chibriturile pe braț, apoi o vedeam făcîndu-și de lucru la monument. Simțeam liniștea care o înconjura și-i auzeam discuțiile cu ea însăși, șopotul reținut. Auzeam explozia.

Eram mîndru de ea. Ce fericire cînd viața pe care o trăiește un om și nebunia pe care o săvîrșește se armonizează precum melodia și contrapunctul! Și nu numai că sînt în armonie, dar omul însuși e cel care le îmbină!

Melodia din viața Olgăi era dragostea ei pentru Herbert și statornicia ei față de el, ca împlinire și dezamăgire. După statornicia în fața nebuniei lui Herbert, gestul acela nebunesc de la capătul vieții ei calme, lovitura zgomotoasă – astfel a pus contrapunctul la melodia vieții ei.

Nu vreau să ascund că la început ultima scrisoare a Olgăi m-a supărat. Eu, plictisitor? Însă n-a scris că s-ar fi plictisit cu mine. A scris despre traiul meu ferit de primejdii și știu că viața mea a fost ocrotită. Poate a fost prea ocrotită, dar ăsta e un gînd fără rost.

Acestea sînt ultimele rînduri. Nu-mi iau rămas-bun de la Olga cu ele. Nu-mi voi lua niciodată rămas-bun de la ea. Cînd vine Adelheid, o să mergem în orașul meu natal și-o să urcăm la Bergfriedhof, la mormîntul Olgăi. Bineînțeles că acum știu că nepoata îmi amintește de bunică. Cît e de frumos că pe chipul lui Adelheid mă întîmpină chipul Olgăi!